

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

KUNGL. BIBL.

SOU
1963:5

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963:5

Försvarsdepartementet

FÖRSVARSKOSTNADERNA

BUDGETÅREN 1963/67

BETÄNKANDE AVGIVET AV
1962 ÅRS FÖRSVARSKOMMITTÉ

Stockholm 1963

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Kronologisk förteckning

1. En teknisk institution inom Stockholms universitet. Svenska Reproduktions AB. 114 s. E.
2. Kommunalförbundens lånerätt. Idun. 44 s. I.
3. Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov. Idun. 90 s. U.
4. Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen. Idun. 95 s. U.
5. Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67. Idun. 130 s. Fö.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963:5

Försvarsdepartementet

FÖRSVARSKOSTNADERNA

BUDGETÅREN 1963/67

BETÄNKANDE AVGIVET AV

1962 ÅRS FÖRSVARSKOMMITTÉ

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB

STOCKHOLM 1963

STATENS ÖFFENTLIGA TRYCKERIET

KÖPENHAGEN

FÖRSTÄRKNINGEN

BUDGETEN 1967

REGERINGENS

PROJEKTION

STATENS ÖFFENTLIGA TRYCKERIET

KÖPENHAGEN

Innehåll

Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Försvarsdepartementet	5
1. Utredningsuppdraget och arbetets bedrivande	7
2. Beslut och utredningar beträffande det militära försvaret	10
Tidigare försvarsbeslut	10
Överbefälhavarens utredningar 1961—1962 angående krigsmaktens fortsatta utveckling	16
ÖB 62	17
Krigsmaktens utformning inom olika kostnadsramar	35
Operativa konsekvenser av försvarskommitténs kostnadsramar	49
3. Beslut och utredningar beträffande civilförsvaret	53
Grundläggande beslut	53
Civilförsvarets uppgifter och verksamhet m. m.	55
Civilförsvarsstyrelsens utredningar	57
Civilförsvarsstyrelsens anslagsäskanden 1963/64	63
4. Utgångspunkter vid bestämmandet av försvarsutgifterna	66
Utrikes- och militärpolitiska förhållanden	66
Militärteknisk utveckling	69
Samhällsekonomiska och statsfinansiella utgångspunkter	73
Målsättning och resurser	79
5. Vissa särskilda frågor	83
Värnpliktigas avlöningsförmåner	83
Investeringar i försvarets fabriksfond	89
Muskövarvet	91
Svenska kärnladdningar	95
6. Synpunkter och förslag beträffande det militära försvaret	100
7. Synpunkter och förslag beträffande civilförsvaret	118
8. Sammanfattning av försvarskommitténs förslag	124
Bilaga. P. M. med utkast till budgetplan för civilförsvaret	126

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Försvarsdepartementet

Genom beslut den 15 december 1961 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för försvarsdepartementet att tillkalla högst nio sakkunniga för att verkställa utredning rörande krigsmaktens och civilförsvarets fortsatta utveckling m. m. och avgiva av utredningen betingade förslag.

Herr Statsrådet tillkallade med stöd av detta bemyndigande genom beslut den 22 december 1961 såsom sakkunniga talmannen i riksdagens andra kammare *G. F. Thapper*, åt vilken tillika uppdrogs att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete, ledamoten av riksdagens andra kammare *B. G. Bohman*, dåvarande ledamoten av riksdagens andra kammare, personalchefen *K. E. G. Boija*, ledamoten av riksdagens andra kammare *L. M. Eliasson*, ledamöterna av riksdagens första kammare *A. K. Gillström* och andre vice talmannen *N. I. Johansson*, ledamöterna av riksdagens andra kammare *S. A. Mellqvist* och *M. D. E. Ståhl* ävensom ledamoten av riksdagens första kammare *G. I. Virgin*.

De sakkunniga har antagit benämningen 1962 års försvarskommitté.

Samtidigt utsågs chefen för försvarsstaben, generalmajoren *C. E. Å. Almgren*, byråchefen i civilförsvarsstyrelsen *S.-E. Bergelin* och utrikesrådet *C. S. Åström* att såsom experter samt kommandören *B. G. G. Lundvall*, överstelöjtnanten *N.-F. Palmstierna* och numera överstelöjtnanten *N. G. Sköld* såsom biträdande experter, biträda utredningen. Byråchefen i finansdepartementet, numera sparbanksinspektören *S. M. Oredsson* anmodades vidare den 10 september 1962 att från och med samma dag stå till kommitténs förfogande såsom expert.

Vidare uppdrogs den 22 december 1961 åt byråchefen i försvarsdepartementet *A. C. R. Resare* att vara huvudsekreterare och majoren *B. C. I. Dahlberg* att vara biträdande sekreterare åt utredningen. Den 29 januari 1962 uppdrogs åt dåvarande sekreteraren i finansdepartementet, numera statssekreteraren i civildepartementet *B. A. F. Löfberg* att vara biträdande sek-

reterare åt försvarskommittén. Genom beslut den 10 september 1962 entledigades Löfberg från ifrågavarande uppdrag.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 26 januari 1962 har till kommittén överlämnats *dels* överbefälhavarens förslag till riktlinjer för krigsmaktens fortsatta utveckling — ÖB 62 — för att vara tillgängligt vid fullgörandet av kommitténs uppdrag, *dels ock* civilförsvarsstyrelsens förslag till viss förkortning av tiden för utbyggnaden av den nya civilförsvarsorganisationen att tagas under övervägande vid fullgörandet av utredningsuppdraget.

Slutligen har genom Kungl. Maj:ts beslut den 6 juni 1962 uppdragits åt försvarskommittén att pröva frågan om anläggande på Muskö av en slip-tunnel för motortorpedbåtar, varom riksdagen hemställt i skrivelse den 24 maj 1962.

Försvarskommittén vill erinra om att kommittén den 22 november 1962 låtit meddela innebörden av träffad överenskommelse om försvarskostnadernas utveckling under budgetåren 1963/67.

Sedan utredningsuppdraget nu slutförts, får försvarskommittén härmed värdsamt överlämna ett av kommittén utarbetat betänkande, Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67.

Stockholm den 6 februari 1963.

Fridolf Thapper

Gösta Bohman

Gustav Boija

Lars Eliasson

A. Gillström

Ivar Johansson

Sven Mellqvist

Manne Ståhl

G. Ivar Virgin

/ A. Resare

1. Utredningsuppdraget och arbetets bedrivande

Försvarskommitténs direktiv innefattas i ett anförande till statsrådsprotokollet den 15 december 1961 av chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson. Departementschefen anförde härvid i huvudsak följande.

Vid 1958 års B-riksdag fattades beslut om krigsmaktens utveckling under de närmaste budgetåren. Beslutet, som byggde på en överenskommelse mellan de demokratiska partierna, innebar, att den ekonomiska ramen för de militära utgifterna på driftbudgeten fastställdes till 2 700 miljoner kronor för budgetåret 1958/59. Med denna utgångspunkt skulle ramen för driftbudgeten från och med de därpå följande budgetåren ökas med i genomsnitt 2,5 % årligen för teknisk utveckling. Därutöver skulle utgå kompensation för inträdda pris- och lönestegringar. Vid 1959 års riksdag fastställdes bestämda regler rörande beräkningen av pris- och löneförändringarna. Dessa regler innebär bl. a. att förändringarna mätes med tillhjälp av en för ändamålet särskilt konstruerad prisindex.

Vid antagandet av 1958 års försvarsbeslut angavs dess giltighetstid till de närmaste tre à fyra budgetåren. 1961 års riksdag har sedermera fattat beslut angående försvarskostnaderna under budgetåren 1961/63. Detta beslut innebär i huvudsak en fortsatt utveckling av försvarshuvudtiteln enligt de riktlinjer som angavs år 1958. Tillägg skall sålunda alltså utgå för teknisk fördyring samt justering ske för löne- och prisförändringar. Detta gäller, i motsats till 1958 års beslut, även kapitalbudgeten. Planering och inriktning bör fullföljas i överensstämmelse med 1958 års beslut. Genom riksdagsbeslutet 1961 fastställdes en gemensam ram för utgifterna för det militära försvaret avseende såväl driftbudgeten som kapitalbudgeten. Utgiftsramen för det militära försvaret har för innevarande budgetår reducerats med 35 miljoner kronor i förhållande till vad ramen skulle uppgått till vid tillämpning av de enligt 1958 års beslut fastställda riktlinjerna. I huvudsak med de nu angivna utgångspunkterna har utgiftsramen för det militära försvaret — med bortseende från anslag till reglering av prisstegringar — fastställts till 3 170,8 miljoner kronor för innevarande budgetår, varav 2 996,8 miljoner kronor å driftbudgeten och 174 miljoner kronor å kapitalbudgeten. Enligt det år 1961 fattade beslutet skall ramen för budgetåret 1962/63 i ungefärligen samma prisläge som använts vid fastställandet av ramen för innevarande budgetår utgöra 3 238 miljoner kronor. Detta belopp har bestämts med utgångspunkt i fortsatt tillämpning av 1958 års riktlinjer och en reduktion med 50 miljoner kronor.

För civilförsvarets del förordade 1960 års försvarskommitté för budgetåret 1961/62 en anslagsökning av ca 20 miljoner kronor. I överensstämmelse härmed beslöt 1961 års riksdag att till civilförsvaret för innevarande budgetår anvisa i runt tal 47,4 miljoner kronor å driftbudgeten och 1,1 miljon kronor å kapitalbudgeten. Beträffande budgetåret 1962/63 framlade inte 1960 års försvarskommitté något förslag till anslagsram för civilförsvaret, men framhöll de avsevärda

medelsbehov, som följer av att denna del av totalförsvaret står inför ett uppbyggnadsskede.

Det framgår av det anförda att 1961 års riksdagsbeslut angående principerna för bestämmande av kostnadsramen för krigsmakten avser tiden till och med budgetåret 1962/63. 1960 års försvarskommitté ansåg för sin del att det om ett till två år efter tidpunkten för avslutandet av kommitténs arbete kunde antagas föreliggande bättre underlag för bedömning i avvägningsfrågorna. Själv anslöt jag mig till detta antagande, när jag besvarade en interpellation vid 1961 års riksdags vårsession (andra kammarens protokoll den 3 mars). Jag anser den lämpliga tidpunkten nu vara inne att uppdraga åt en parlamentarisk kommitté att med hänsynstagande till utrikes- och militärpolitiska samt statsfinansiella omständigheter utreda och inkomma med förslag avseende krigsmaktens och civiltförsvarets allmänna inriktning, omfattning och kostnader för tiden efter budgetåret 1962/63. Utredningen bör utgå från den allmänna målsättning för vårt försvar, som varit riktgivande för riksdagens försvarsbeslut 1958 och senare.

Till grund för 1958 års riksdagsbeslut i försvarsfrågan låg ett av överbefälhavaren på 1955 års försvarsberednings uppdrag utarbetat förslag angående krigsmaktens omfattning och inriktning för en viss tidsperiod. Det av 1961 års riksdag fattade försvarsbeslutet anslöt sig till detta underlag. Till den nu föreslagna utredningens förfogande kommer att ställas ett av överbefälhavaren med utgångspunkt i sedan 1958 vunna erfarenheter och konstaterad militärpolitisk, strategisk och vapenteknisk utveckling utarbetat förslag till riktlinjer för krigsmaktens fortsatta utveckling samt plan för krigsmaktens utformning under tidsperioden 1963—1970, vilket förslag väntas bli framlagt i början av 1962. Utredningen äger att, om den anser så påkallat, av överbefälhavaren infordra alternativa förslag omfattande hela krigsmakten eller delar av denna. I fråga om civiltförsvaret kan framhållas, att riksdagen 1959 fattat beslut om civiltförsvarets uppgifter och uppbyggande av en ny organisation, till vilken 1961 års riksdagsbeslut i fråga om medelsanvisning delvis ansluter. Utredningen bör taga dessa beslut till utgångspunkt för sin bedömning av civiltförsvarets framtida verksamhet och medelsbehov med hänsynstagande till gjorda erfarenheter och aktuella utvecklingstendenser. Liksom i fråga om krigsmakten bör utredningen vara oförhindrad att från civiltförsvarsstyrelsen infordra alternativa förslag och att för civiltförsvarets vidkommande föreslå de ändringar den finner erforderliga.

Vid fastställandet av de principer som sedan 1958 varit vägledande för riksdagens beslut rörande krigsmakten har man utgått från att våra försvarsförberedelser bör ske kontinuerligt och långsiktigt. Betydande fördelar med avseende på möjligheterna att utvinna största försvarseffekt ur till förfogande ställda medel är förenade med en sådan ordning. Utredningen bör alternativt undersöka förutsättningarna för ett bibehållande av den sedan 1958 tillämpade ordningen med försvarsbeslut som fastställer den totala kostnadsramen för längre period än ett budgetår respektive en återgång till den före 1958/59 tillämpade metoden.

Vid utredningens övervägande av frågan om kostnadsramen för driftbudgeten bör frågan om de värnpliktigas allmänna avlöningsförmåner upptagas till översyn. Vidare bör prövas om icke investeringsanslag under försvarets fabriksfond skall läggas vid sidan om kostnadsramen för krigsmakten.

Ehuru utredningen i första hand skall avse krigsmaktens och civiltförsvarets omfattning, sammansättning och inriktning samt frågan om kostnadsramarnas bestämmande för viss tid, bör utredningen vara oförhindrad att föreslå sådana förändringar i övrigt som den anser motiverade ur effektivitetssynpunkt eller av kostnadsskäl. Det bör i detta sammanhang erinras om att särskilda utredningar pågår inom olika specialområden, av vilka utredningar i första hand kan nämnas

1956 års försvarsförvaltningssakkunniga, 1959 års besparingsutredning för försvaret, 1960 års värnpliktsutredning och försvarets underhållsutredning.

Utredningsarbetet bör bedrivas med sikte på att i de huvudfrågor som utredningen skall upptaga till behandling proposition skall kunna avlämnas till 1963 års riksdag med avseende på budgetåret 1963/64.

Försvarskommitténs arbete har pågått under månaderna januari 1962—januari 1963. Till grund för försvarskommitténs bedömningar av det militära försvaret har legat dels överbefälhavarens förslag till riktlinjer för krigsmaktens fortsatta utveckling — ÖB 62 — dels utredning som på kommitténs uppdrag utförts av överbefälhavaren om krigsmaktens utformning inom tre lägre kostnadsramar än ÖB 62. ÖB 62 har redovisats ingående genom ett stort antal föredragningar av de militära experterna. Frågeställningar i anslutning till redovisade avsnitt har belysts genom särskilda föredragningar stundom av särskilda sakkunniga från de militära myndigheterna, försvarets forskningsanstalt, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, arbetsmarknadsstyrelsen och centrala civila transportkommittén. Vidare har ordföranden i den av chefen för försvarsdepartementet tillsatta försvarets arbetsgrupp för teleunderhåll (FATU) orienterat försvarskommittén om det inom gruppen pågående utredningsarbetet.

När det gäller civilförsvaret har för kommittén redovisats dels 1959 års principbeslut rörande civilförsvarets uppbyggnad m. m. och civilförsvarestyrelsens behovsberäkningar för att realisera detta under 7 respektive 10 år, dels av styrelsen utarbetat förslag till civilförsvarets utformning m. m. inom två av kommittén angivna kostnadsramar.

Det utrikespolitiska läget samt de samhällsekonomiska förutsättningarna har belysts genom föredragning av kommitténs utrikespolitiske expert och ordföranden i 1959 års långtidsutredning. Företrädare för finansdepartementet har vidare redovisat de statsfinansiella förutsättningarna. Innebörden av tillämpad ordning beträffande prisreglering av försvarshuvudtiteln, synpunkter på principiell konstruktion av en kostnadsram för försvaret och denna rams förändring med hänsyn till ändrade fredsuppgifter för krigsmakten, redogörelse för gällande värnpliktsförmåner och för fråga om investeringar i försvarets fabriksfond har redovisats genom kommitténs sekretariat.

Försvarskommittén har under fem dagar företagit studieresa i övre Norrland och orienterat sig om de speciella försvarsproblemen inom detta område. Studiebesök har avlagts vid förband m. m. tillhörande de olika försvarsgrenarna under en vecka i september. Därvid har kommittén främst studerat olika vapen och tekniska hjälpmedel samt deras utnyttjande. Kommittén har vidare följt en civilförsvarsövning i Malmö. Studiebesök har gjorts vid försvarets forskningsanstalt, Svenska Aeroplanaktiebolaget samt Aktiebolaget Bofors. Besök har vidare gjorts vid flygutställning i England samt vid krigsmaterielindustrier i England och Nederländerna.

2. Beslut och utredningar beträffande det militära försvaret

Tidigare försvarsbeslut

Försvarsbesluten före år 1958 innebar att krigs- och fredsorganisationerna i huvudsak reglerades till omfattning och innehåll.

Försvarsbeslutet år 1958 angående krigsmaktens framtida utformning hade en annan karaktär. Beslutet innebar att allmänna riktlinjer för krigsmaktens fortsatta utveckling angavs och en kostnadsram fixerades som utgångspunkt för det militära planläggningsarbetet. Härigenom skulle en smidig anpassning bli möjlig till den fortgående tekniska utvecklingen.

1958 års försvarsbeslut föregicks närmast av 1954 och 1957 års ÖB-utredningar. På grundval av dessa avgav 1955 års försvarsberedning utlåtande. Statsmakternas ställningstaganden till försvarets framtida utformning angavs därefter i prop. 1958:110 och statsutskottets utlåtande 1958: B 53. De närmare motiven till 1958 års beslut framgår i huvudsak av ÖB-utredningarna, försvarsberedningens utlåtande samt nämnda proposition och utskottsutlåtande.

I *ÖB-utredningarna 1957* redovisades planer för olika alternativa kostnadsramar under driftbudgeten för budgetåren 1957/61, nämligen dels för överbefälhavarens eget förslag (ÖB 57), dels de tre högsta alternativen (Adam, Bertil och Cesar) enligt departementschefens uppdrag.

Beträffande behov av medel under kapitalbudgeten framlades en överslagsvis gjord uppskattning rörande storleken av de genomsnittliga investeringsanslagen. Årsbehoven, i miljoner kronor, angavs till 240 för Adam, 220 för Bertil och 190 för Cesar.

Enligt direktiven för utredningarna skulle dessa bedrivas med utgångspunkt i att någon avgörande förändring i målsättningen för det militära försvaret icke ifrågasattes. Denna målsättning angavs i propositionen 1948: 206 sålunda.

Ett svenskt försvar måste vara i stånd att ge uttryck åt folkets levande försvarsvilja. Varje vapenför svensk, som icke bindes av andra för riksförsvaret viktiga uppgifter, bör sättas i stånd att i ena eller andra formen militärt deltaga i kampen för landets självständighet. Krigsmakten i dess helhet bör vara så utbyggd att den förmår ge största möjliga eftertryck åt vårt folks vilja att bevara landets handlingsfrihet och avvisa varje kränkning av dess integritet. Försvarskrafterna böra som försvarskommittén framhållit, utformas så att en angripare i det längsta hindras få fast fot på svensk mark och att ingen del av landet behöver

uppgivas utan segt motstånd i olika former. Vidare bör krigsmakten vara skickad att möta överrumplingsförsök, utförda med den moderna invasionsteknikens resurser.

Allmänna riktlinjer för vårt framtida försvar utformades och utvecklingslinjerna skisserades i de olika alternativen. De operativa konsekvenserna av alternativet Adam angavs av överbefälhavaren på följande sätt.

Ett allsidigt och modernt luftförsvar kan åstadkommas inom östra delen av övre Norrland, östra Mellansverige och Sydsverige. Godtagbar styrka kan dock samtidigt nås endast inom två av dessa områden. Tyngdpunktsförskjutningar kan göras mellan områdena samt vid behov till västkusten för att tillgodose importskyddet. Inom övriga landsdelar kan det aktiva luftförsvaret karakteriseras som ett svagt punktförsvar med stora luckor. Reduceringen av de för invasionsförsvar avsedda stridskrafterna är så stor, att det inte är möjligt att liksom tidigare i anslutning till kust- och gränsområden räkna med ett invasionsförsvar under någon avsevärd tid av både övre Norrland och Sydsverige. Inom ett av dessa områden blir det nödvändigt att begränsa målsättningen och övergå till ett försvar med rent fördröjande syfte. Delar av landet måste efter hand uppges, men styrkorna är fortfarande sådana, att fördröjningen kan ge en betydelsefull tidsvinst. Vikten av att bistånd utifrån kommer snabbt ökar emellertid, men samtidigt torde möjligheterna och beredvilligheten härtill minska. Härvid nedgår försvarets fredsbevarande effekt.

1955 års försvarsberedning gjorde i sitt utlåtande en allmän bedömning av Sveriges utrikes- och militärpolitiska läge. Enligt beredningen talade de utrikespolitiska och militärpolitiska synpunkterna på vårt lands försvarsfråga entydigt för nödvändigheten av att upprätthålla ett svenskt försvar av sådan styrka, att det verkade fredsbevarande och i krig kunde bjuda en angripare hårt motstånd. Det svenska försvarsproblemet fick dock icke ses som ett isolerat utrikes- och militärpolitiskt spörsmål. Även de samhälls-ekonomiska och statsfinansiella bedömningsgrunderna måste beaktas. Enligt försvarsberedningen fick kostnaderna för ett svenskt försvar icke utgöra en orimligt betungande börda för landets medborgare. Med hänsynstagande till utrikespolitiska, militära, samhälls-ekonomiska och statsfinansiella synpunkter borde man söka komma fram till en rimlig syntes.

Försvarsberedningen underströk att den allmänna målsättningen för försvaret enligt proposition 1948: 206 borde vara en allmän riktpunkt vid utformningen av den svenska krigsmakten.

Försvarsberedningen anförde, att det uppenbart fanns ett allmänt samband mellan operativ målsättning och försvarsresurser. Enligt beredningens mening kunde emellertid målsättningen icke tolkas så att den direkt kunde läggas till grund för en exakt bestämning av försvarets styrka. Det var svårt att särskilt i tider av snabb teknisk och taktisk utveckling noggrant fastställa ifrågavarande samband.

Försvarsberedningen föreslog efter att ha övervägt de olika alternativen att vårt militära försvar under de närmaste 3—4 åren borde utformas i huvudsak enligt alternativ Adam. Kostnadsramen för försvarets driftbudget

borde i anslutning härtill bestämmas till 2 700 miljoner kronor för budgetåret 1958/59. Försvarsberedningen förutsatte, att från och med budgetåret 1959/60 skulle en årlig anslagshöjning ske med $2\frac{1}{2}$ % för teknisk utveckling och därutöver kompensation för löne- och prisstegringar.

I fråga om försvarets kapitalbudget erinrade beredningen om de allvarliga eftersläpningar som uppstått på grund av den under en följd av år starkt begränsade medelstildelningen. Beredningen framhöll, att överbefälhavarens utredning visade den kraftiga eftersläpningen på investeringssidan när det gällde fortifikatoriska anordningar, förråd etc. Även med hänsyn till de förestående organisatoriska förändringarna inom försvaret var det nödvändigt med en ökning av investeringsanslagen. Beredningen underströk därför vikten av att anslagen under kapitalbudgeten efter hand ökades.

I propositionen 1958: 110 gav föredragande *departementschefen* i allt väsentligt sin anslutning till de av försvarsberedningen uppdragna allmänna riktlinjerna för krigsmaktens fortsatta utveckling. De syntes väl ägnade att utgöra ett principiellt underlag för arbetet med utformningen av vårt militära försvar. Riktlinjerna skapade en fast grundval för planering på lång sikt inom krigsmakten, något som departementschefen tillmätte den största betydelse.

Statsutskottet (utl. nr 1958: B 53) och *riksdagen* (skr. 1958: B 83) anslöt sig i allt väsentligt till vad departementschefen anfört och föreslagit i propositionen.

De av 1958 års B-riksdag antagna riktlinjerna för krigsmaktens framtida utformning syftade till att åstadkomma en fast grundval för långsiktspaneringen inom försvaret. Däremot band man sig icke för en bestämd försvarsorganisation eller en avvägning i detalj. Man eftersträvade i stället en sådan rörelsefrihet, att man genom förskjutningar mellan personal och materiel samt mellan olika försvarsgrenar år från år skulle möjliggöra den omfördelning av försvarsutgifterna som kunde erfordras för att erhålla den avsedda försvarseffekten. Den automatiska årliga ökningen av försvarsanslagen med $2\frac{1}{2}$ % var avsedd för att möjliggöra anskaffning av modern materiel och utrustning då i annat fall försvarseffekten successivt skulle nedgå i förhållande till en eventuell angripare. Några bestämda regler för hur pris- och lönekomensationen skulle beräknas fastställdes inte av 1958 års riksdag. Sedermera skedde emellertid, efter förslag i propositionen 1959: 119 och beslut av 1959 års riksdag, en precisering. Genom nämnda beslut infördes en ordning, innebärande att kompensation för pris- och lönestegringar beräknas på grundval av särskilda prisindexserier.

Överenskommelsen och riksdagsbeslutet av år 1958 innefattade, som framgått av det föregående, inte något ställningstagande till utgiftsutvecklingen under försvarets kapitalbudget. Det ansågs emellertid nödvändigt att investeringsanslagen efter hand ökades för att skapa balans mellan driftbudgeten och kapitalbudgeten.

1961 års försvarsbeslut byggde på ett av 1960 års försvarskommitté avgi- vet förslag (SOU 1960: 40). Denna kommitté hade att utreda den ekono- miska ramen för driftbudgeten och principerna för denna kostnadsrams fortsatta utveckling. Kommittén borde också pröva avvägningen mellan drift- och kapitalbudget samt i vad mån likartade budgetära regler borde gälla för dem båda.

Kommittén ansåg icke att utvecklingen efter år 1958 gav anledning till ändringar i de grundläggande bedömningarna i fråga om försvarets ut- formning. Kommittén förutsatte därför icke någon ändring i målsättningen för det militära försvaret sådan denna angivits genom beslut vid 1948 och 1958 års riksdagar.

Krigsriskerna för Sveriges del ansåg kommittén i första hand samman- hänga med att någon stormakt önskade utnyttja svenskt territorium eller hindra den andra parten från ett dylikt utnyttjande. I anslutning härtill konstaterade kommittén, att Sverige måste vidmakthålla ett respektingi- vande försvar som förmår skapa tilltro till vår förmåga att bevara vår utri- kespolitiska handlingsfrihet. Försvarets uppgift är anförde kommittén vi- dare i första hand fredsbevarande. Vårt försvar bör snabbt kunna utveckla högsta styrka så att en presumtiv angripare kan förmås avstå från sina planer. Om ett angrepp trots detta kommer till stånd blir det, framhöll för- svarskommittén, det svenska försvarets uppgift att förhindra att svenskt territorium besättes. De militära försvarsanstalterna måste enligt försvars- kommitténs uppfattning kompletteras med aktiv beredskap inom övriga delar av totalförsvaret för att bevara vår motståndskraft mot påtryckningar eller angrepp.

Den militärtekniska utvecklingen hade enligt kommittén gått snabbt, i vissa fall kanske till och med snabbare än som antogs år 1958. Försvars- kommittén ansåg sig vidare kunna ansluta sig till tidigare gjorda bedöm- ningar, att kostnaderna för att vidmakthålla en bestämd försvarseffekt san- nolikt efter hand skulle öka till följd av den militärtekniska utvecklingen.

Den gjorda bedömningen av de utrikespolitiska och militärpolitiska för- hållandena samt den militärtekniska utvecklingen föranledde enligt kom- mitténs mening icke någon ändring av de krav på det militära försvaret och på civilförsvaret som tidigare uppställts. Visserligen hade utvecklingen ökat möjligheterna till snabba och överraskande angrepp men riskerna härför neutraliserades i viss mån, ansåg kommittén, genom vårt lands goda na- turliga försvarsbetingelser.

Beträffande de samhällsekonomiska utgångspunkterna ansåg sig kom- mittén kunna konstatera, att utgångspunkterna 1960 var ungefärligen de- samma som eller i vart fall inte sämre än år 1958. De statsfinansiella möj- ligheterna åter ansågs kunna överblickas bättre än som var möjligt år 1958. En restriktiv anslagsprövning syntes enligt kommitténs mening vara en för- utsättning för balans mellan inkomst- och utgiftsökningar. Restriktivitet

vid prövning av framtida utgiftsbehov var nödvändig framhöll kommittén även i fråga om utgifter för försvarsändamål och borde iakttagas så långt det var möjligt med hänsyn till upprätthållande av den försvarspolitiska målsättningen.

Vad gäller innebörden och utformningen av en kostnadsram för det militära försvaret föreslog kommittén i huvudsak följande.

Såvitt avsåg avvägningen mellan driftbudgeten och kapitalbudgeten fann kommittén att en samordning av de båda budgeterna var önskvärd. En gemensam utgiftsram för driftbudgeten och kapitalbudgeten borde därför fastställas.

För statsmakernas ställningstaganden till hur kostnaderna borde påverkas av förändringar i krigsmaktens uppgifter m. m. ansåg försvarskommittén att principiellt borde dels kostnadsramen minskas, om krigsmakten åvilande fredsuppgifter bortföll eller till följd av rationaliseringar som genomförts på statsmakernas initiativ kunde lösas på billigare sätt, dels kostnadsramen ökas, om nya fredsuppgifter tillkom eller krigsmakten åvilande uppgifter till följd av åtgärder som statsmakerna beslutat måste lösas på dyrare sätt än hittills.

Kommittén utgick från att en fortsatt anslagshöjning för teknisk utveckling var erforderlig för att bibehålla avsedd försvarseffekt men att storleken av detta tillägg också måste bedömas med hänsyn till den samhällsekonomiska och statsfinansiella utvecklingen i Sverige.

Försvarskommittén ansåg sig icke kunna förorda en höjning av den totala kostnadsramen. Av kommitténs motivering härför må följande återges.

Osäkerheten om tendenserna i den militärtekniska utvecklingen och i bedömningen av hur den bör påverka utformningen av vårt framtida försvar är i vissa fall betydande. Kommittén vill härvidlag särskilt peka på luftförsvaret. Angivna omständighet motiverar enligt kommitténs mening en viss återhållsamhet, i varje fall under de närmaste budgetåren. Ingående överväganden erfordras fortlöpande för att undvika felinvesteringar. Inom ramen för långsiktplaneringen bör en successiv översyn ske av målsättning och resurser för de olika försvarsfunktionerna, där alla försvarsgrenarna medverkar i varierande grad.

Kommittén har kommit till den uppfattningen, att den i 1958 års försvarsbeslut avsedda försvarseffekten i allt väsentligt kunnat upprätthållas. Väl har anslag för anskaffning av materiel slutligt kommit att uppföras med lägre belopp än som ursprungligen planerats. Att vissa anslagsjusteringar måste göras för att erhålla anpassning inom en given ram är dock enligt kommitténs uppfattning naturligt. Att så skett under de senaste åren synes vara föranlett, bland annat, av att ingångsvärdena i vissa fall ej varit realistiska samt att beredskap och personell kvalitet prioriterats framför materiel. Kommittén anser det emellertid angeläget, att utvecklingen uppmärksam följes så att försvarseffekten icke minskas till följd av urholkning av krigsorganisationens reella innehåll.

För att söka åstadkomma en bättre överensstämmelse mellan den verksamhet som finansieras över driftbudgeten och den som bekostas av medel under kapitalbudgeten ansåg kommittén att man härvid med hänsyn till de statsfinansiella utvecklingstendenserna för de närmaste budgetåren borde inrikta uppmärksamheten på andra åtgärder än anslagshöjningar. För de närmaste budgetåren borde det enligt kommitténs mening förutsättas en i stort sett oförändrad anslagsnivå. Även sett på något längre sikt föreföll

det försvarskommittén icke möjligt att inrikta planeringen av verksamheten under kapitalbudgeten mot en anslagsnivå av den höjd överbefälhavaren antytt (345 mkr). Vid sin bedömning av anslagsnivån under försvarets kapitalbudget måste statsmakterna — liksom eljest — taga hänsyn till de samhällsekonomiska resurserna.

Möjligheterna att tillgodose byggnads- och anläggningsprojekt skulle enligt kommitténs uppfattning komma att bli begränsade och nödvändigögra en sträng angelägenhetsgradering av aktuella projekt. Kommittén erinrade dock om att anordningen med gemensam ram för driftbudgeten och kapitalbudgeten skulle medföra att förskjutningar kunde ske mellan dessa budgeter från år till år.

Försvarskommittén underströk betydelsen av långsiktspanering inom krigsmakten och att det var angeläget att de ekonomiska resurser som avsågs för försvarsändamål utnyttjades på effektivaste sätt.

Beträffande kostnadsramens storlek framhöll kommittén att vid en fortsatt tillämpning under budgetåren 1961/62 och 1962/63 av 1958 års försvarsbeslut skulle kostnaderna under fjärde huvudtiteln, beräknade i prisläget maj 1960 och med beaktande av beslutad lönehöjning för statsanställda från och med den 1 januari 1961, bli 3 035 respektive 3 110 miljoner kronor. Vid oförändrad kapitalbudget skulle för vardera budgetåret tillkomma 170 miljoner kronor. Om nuvarande tillägg för teknisk fördyring beräknades även på kapitalbudgeten, skulle de sammanlagda kostnaderna för det militära försvaret bli 3 209 miljoner kronor för budgetåret 1961/62 och 3 288 miljoner kronor för budgetåret 1962/63. Med hänsyn till vad försvarskommittén anfört rörande medelsbehovet för civiltförsvaret och osäkerheten i bedömningen av luftförsvarets framtida utformning, föreslog försvarskommittén, att de nyss angivna beloppen skulle reduceras med 35 miljoner kronor för budgetåret 1961/62 och med 50 miljoner kronor för budgetåret 1962/63. Ramen för utgifterna för det militära försvaret borde alltså upptagas till 3 174 miljoner kronor för budgetåret 1961/62 och till 3 238 miljoner kronor för budgetåret 1962/63, beloppen hänförliga till förut angivet pris- och löneläge. Angivna belopp borde liksom hittills anförde kommittén förändras med hänsyn till eventuella pris- och lönestegringar.

När det gällde frågan hur för det militära försvaret avsedda medel skulle utnyttjas inom fastställd kostnadsram ansåg sig kommittén — trots att den vid framräknandet av kostnadsramar för de båda närmaste budgetåren beaktat osäkerheten i bedömningen av luftförsvarets framtida utformning — sakna tillräckligt underlag för ett nytt ställningstagande i avvägningsfrågan. Kommittén underströk dock vikten av att effekten i invasionsförsvaret vidmakthölls.

Den nedräkning av kostnadsramen som föreslagits för de två närmaste budgetåren borde enligt försvarskommitténs mening icke utgöra hinder för att materielanskaffningen alltjämt bedrevs med tillämpning av de långsik-

tiga materielanskaffningsplaner som fanns fastställda för den viktigare tekniska materielen vid samtliga försvarsgrenar.

I 1961 års statsverksproposition (bil. 6, s. 22 ff.) gav föredragande *departementschefen* i allt väsentligt sin anslutning till försvarskommitténs förslag.

Beträffande målsättningen för det militära försvaret anförde *departementschefen*.

För det militära försvaret bör målsättningen alljämt vara, att det skall vara så sammansatt — inom given kostnadsram — samt kunna tillämpa en sådan strategi och taktik att vi pressar upp en angripares beräknade minsta insats för att besätta svenskt territorium till att bli så stor som möjligt. Härigenom vinnes den starkaste avhållande effekten på eventuellt förekommande aggressiva planer gentemot vårt land. Icke minst angeläget är härvid att beakta tidsfaktorns betydelse. Vidare måste vår krigsmakt kunna avvisa neutralitetskränkningar i ett läge då i vår omvärld pågår krig, i vilket vi icke indragits. Det finns enligt min mening anledning att betona angelägenheten av att frågor som rör totalförsvaret och dess utformning bedömes med utgångspunkt i en gemensam målsättning för våra försvarsansträngningar och en enhetlig strategisk grundsyn. Vårt totala försvar måste med utnyttjande av hela folkets värnkraft vara i stånd att ge uttryck åt folkets levande försvarsvilja.

Departementschefen anslöt sig till den bedömning försvarskommittén gjort beträffande de grundläggande förutsättningarna vid bestämmandet av våra försvarsutgifter. *Departementschefen* kunde också förorda, att utgiftsramen för det militära försvaret under budgetåren 1961/63 bestämdes i enlighet med de riktlinjer försvarskommittén framlagt. Samtidigt underströk *departementschefen* att detta innebar att arbetet på modernisering av krigsmakten samt höjd materiell och personell kvalitet fortsattes i huvudsak enligt de riktlinjer som angavs år 1958.

Enligt *departementschefens* mening var det vidare ändamålsenligt att, såsom försvarskommittén föreslagit, konstruera en utgiftsram som omfattade utgifterna för det militära försvaret under såväl driftbudgeten som kapitalbudgeten. Sannolikt vore också en dylik åtgärd ägnad att medföra besparingar. De principiella riktlinjer försvarskommittén angivit för hur ändrade uppgifter och besparingar till följd av rationaliseringar borde påverka utgiftsramen för det militära försvaret anslöt sig *departementschefen* till.

Statsutskottet (utl. nr 1961:4) anslöt sig i allt väsentligt till vad *departementschefen* anförde och föreslagit i propositionen.

Riksdagen (skr. 1961:4) biföll utskottets förslag.

Överbefälhavarens utredningar 1961—1962 angående krigsmaktens fortsatta utveckling

Med underdånig skrivelse den 19 januari 1962 har överbefälhavaren ingivit förslag till riktlinjer för krigsmaktens fortsatta utveckling — ÖB 62. Förslaget avser budgetåren 1963/64—1969/70. Kostnaderna beräknas till 28 790

miljoner kronor enligt 1961 års priser. Kostnaderna för budgetåret 1963/64 utgör 3 700 miljoner kronor. Därefter förutsättes en årlig stegring med 3½ % för teknisk utveckling.

För att få ytterligare underlag för sitt arbete begärde försvarskommittén, att överbefälhavaren skulle utreda och avgiva förslag rörande krigsmaktens utformning m. m. 1963—1970 grundat på en kostnadsram, som ansluter till fortsatt tillämpning av 1958 års försvarsbeslut. Basbeloppet för budgetåret 1963/64 kommer därvid att uppgå till 3 460 miljoner kronor. På basbeloppet förutsätts utgå en årlig ökning med 2½ % för teknisk utveckling. Överbefälhavaren skulle vidare översiktligt belysa krigsmaktens huvudsakliga utformning under samma period inom dels en kostnadsram där basbeloppet — med utgångspunkt i försvarskostnaderna för budgetåret 1962/63 — bestämmes till 3 392 miljoner kronor för budgetåret 1963/64 och den årliga ökningen utgör 2 %, dels en kostnadsram där basbeloppet är 3 600 miljoner kronor för budgetåret 1963/64 och den årliga ökningen 2½ %. Samtliga belopp är angivna i 1961 års priser och alltså direkt jämförbara med ÖB 62.

Med skrivelser den 15 oktober 1962 har överbefälhavaren redovisat resultatet av verkställd utredning med anledning av kommitténs uppdrag (ÖB-svaret).

I det följande lämnas en kortfattad redogörelse för vissa grundläggande faktorer av betydelse för krigsmaktens utformning m. m. enligt ÖB 62. Kapitlet 4 angående krigsmaktens utveckling under senare år behandlas dock icke. För kännedom om innehållet i detta och för närmare kännedom om innehållet i övrigt torde få hänvisas till den tryckta utredningen. Därefter redovisas överbefälhavarens förslag till krigsmaktens utformning m. m. dels inom ÖB 62 kostnadsram, dels inom de av försvarskommittén angivna kostnadsramarna.

Ö B 6 2

Överbefälhavaren anför inledningsvis att ÖB 62 framläggs mot bakgrund av att utgångspunkterna för planeringen förändrats i betydande grad sedan 1958. Spänningen mellan stormaktsblocken är starkare än tidigare och motsättningarna ser ut att bli bestående. Östersjöområdet och Skandinavien har tilldragit sig ett efter hand ökat intresse i stormaktspolitiken. Den tekniska utvecklingen har gått snabbare och kräver större resurser än man bedömde 1958. Den strategiska utvecklingen med terrorbalans och ökade risker för begränsade krig framstår klarare. Ute i världen lägger man ökad vikt vid konventionella rustningar, samtidigt som resurserna för krig med kärnladdningar vidareutvecklas.

Genom 1958 års försvarsbeslut ställdes ökade resurser för forskning, studier och planering till krigsmaktens förfogande. De utredningar och studier som genomförts visar enligt överbefälhavaren, att det är nödvändigt att göra

omdisponeringar inom olika försvarsfunktioner, men framförallt att tillföra stridskrafter för att täcka nytillkomna eller utvidgade behov.

De av överbefälhavaren angivna *grundläggande faktorerna för krigsmaktens utformning och omfattning* behandlas i det följande.

Det *militärpolitiska dagsläget* karakteriseras enligt utredningen av att norra halvklotets stater är uppdelade i två block. Misstron och det »kalla kriget» mellan dem består sedan mer än tio år. Denna djupa misstro mellan stormaktsblocken — delvis orsakad av ideologiska motsättningar — skapar en spänning, som inrymmer krigsrisker.

Relationerna mellan Sovjet och Finland samt frågan om Tysklands enande och Berlins framtida status är av speciellt intresse för Sverige. I Tysklandsfrågan kan f. n. någon lösning knappast skönjas och parterna synes fastlåsta i sina positioner. Så länge stormakterna inte kan nå enighet genom förhandlingar, kvarstår därmed en allvarlig konflikthanledning i vår omedelbara närhet. Det av Sovjet skapade och upprepade gånger framförda begreppet »Östersjön — fredens hav» visar klart en sovjetisk strävan att tillvarata sina intressen inom Östersjöområdet och röjer oro för den västtyska, av NATO understödda, upprustningen.

I fråga om *utvecklingstendenser* sägs bl. a. följande.

I Europa kommer Tysklandsproblemet att förbli den politiskt och militärt viktigaste och allvarligaste frågan. Den västtyska upprustningen utgör härvid en faktor av synnerlig betydelse för såväl Väst som Öst. Denna upprustning anses öka de östeuropeiska staternas benägenhet att söka stöd hos Sovjet och i detta avseende bidra till att stärka sammanhållningen inom Öst-blocket. Några tecken på en snar ändring av maktbalansen mellan blocken föreligger inte enligt utredningen. Detta innebär emellertid inte, att det militärpolitiska läget med säkerhet blir oförändrat inom alla delar av världen. Inte ens i Europa är en förändring helt utesluten.

Det påpekas slutligen att utvecklingstendenserna inrymmer så många konflikthanledningar, att allvarliga krigsrisker måste anses föreligga även i fortsättningen. Det finns dock f. n. föga anledning att tro, att ett storkrig mellan Öst och Väst skulle komma att avsiktligt inledas av någondera parten, så länge den nuvarande maktbalansen består. Kvar står risken för felbedömningar av läget och svårigheter att kontrollera och begränsa konflikter.

Beträffande *stormakternas militära styrkeförhållanden* anföres i huvudsak följande.

Östblocket anses överlägset ifråga om markstridskrafter. Flygtransportkapaciteten är ännu begränsad i både Öst och Väst. Luftlandsättningar i stor skala anses därför mindre sannolika. Väst är överlägset ifråga om sjöstridskrafter. Inom Östersjöområdet är dock Öst överlägset. Väst sätter i första hand in sin kraft på att söka bemästra ubåtshotet från Öst.

I fråga om luftstridskrafter befinner sig Öst f. n. i underläge beträffande strategiskt bombflyg. På robotområdet är förhållandet troligen det omvän-

da. Totalt sett torde emellertid Väst under de närmaste åren ha ett gynnsammare utgångsläge än Öst på den strategiska luftkrigföringens område. Inom det taktiska flygets ram är sannolikt USA kvalitativt överlägset, vilket i viss mån kompenseras av Östs försprång på markrobotområdet.

Beträffande ett *framtida krigs karaktär* anföres sammanfattningsvis att — sedan nuvarande terrorbalans mellan stormakterna uppnåtts — risken för ett avsiktligt igångsatt storkrig, d. v. s. ett krig mellan de båda stormaktsblocken, syns ha minskat. Risken för begränsade krig bedöms däremot relativt sett öka. Begränsat krig är enligt utredningen ett krig i vilket — om någon eller några av stormakterna deltar — endast begränsade delar av deras krigspotential utnyttjas. Kriget utkämpas dessutom inom ett begränsat geografiskt område. De krigförande kan vidare ålägga sig begränsningar, t. ex. i fråga om hemortsbekämpning och användning av kärnladdningar, för att minska risken för att det begränsade kriget utvecklar sig till storkrig.

Det påpekas vidare att kärnladdningar med stor sannolikhet kommer att användas i ett storkrig och kan komma att användas i ett begränsat krig.

Beträffande *Sveriges strategiska betydelse* anföres i utredningen att den strategiska betydelse, som stormakterna kan bedömas tillmäta Skandinavien vid ett framtida krig, inte syns ha minskat i förhållande till de bedömanden som gjordes i 1957 års utredningar.

Vidkommande *krigsriskerna för vårt land* sägs i utredningen att det i nuvarande politiska situation inte torde finnas sådana konflikthanledningar, att ett begränsat krig riktat enbart mot Sverige kan bedömas som sannolikt. De nuvarande politiska förhållandena i Östersjöområdet, som bl. a. präglas av att inga utländska förband är grupperade i Finland eller i Danmark och Norge, kan emellertid snabbt ändras. Man kan då inte heller utesluta, att någon av stormakterna av säkerhetsskäl och för att få bättre utgångsläge för fortsatta operationer, kan tillgripa sådana påtryckningar mot Sverige, som skulle kunna leda till risk för krig mellan Sverige och denna makt.

Sammanfattningsvis uttalas i utredningen att den största krigsrisken för oss alltjämt torde ligga i att vi blir indragna i ett storkrig. Under förutsättning att vi har ett starkt försvar, är det dock sannolikt, att en angripare särskilt vid ett avsiktligt igångsatt storkrig försöker undvika att anfälla Sverige i inledningsskedet. Det framhålls att ett starkt försvar är nödvändigt som stöd för vår utrikespolitiska strävan att hålla oss utanför krig eller — om så icke visar sig möjligt — skapa förutsättningar för att internationella krafter mobiliseras och insätts till vår hjälp. I samma mån som en eventuell angripare måste kalkylera med att inte hinna betvinga oss tillräckligt snabbt, minskar riskerna för att han angriper.

I utredningen behandlas därefter *våra naturliga försvarsbetingelser* såsom en grundläggande faktor vid uppbyggandet av vårt försvar.

I fråga om de geografiska förhållandena påpekas att de från försvarssynpunkt i vissa avseenden är till vår nackdel. Sverige har lång kuststräcka.

En stor landyta med få människor innebär svåra försvarsproblem. Landets ringa bredd tvingar stridskrafterna att operera inom ett begränsat djup. De viktiga nord-sydgående kommunikationerna i Norrland är fåtaliga och svåra att skydda. Landets största och viktigaste städer jämte betydande industriområden är koncentrerade till kustbandet.

Vårt lands geografiska struktur är emellertid, påpekas det, i väsentliga avseenden till fördel för försvaret. Havet ger oss goda möjligheter till övervakning och förvarning. Våra långsträckta och ibland även djupa skärgårdar är fördelaktiga från försvarssynpunkt. De kommunikationer som leder in i landet över landgränsen begränsar styrkeinsatsen för en angripare och går delvis genom terräng, som försvårar användning av mekaniserad trupp i stor skala. Landets stora yta och ringa folktäthet minskar vår sårbarhet mot anfall med kärnladdningar och mot terroranfall. Den stora ytan ger även stridskrafterna möjligheter till glesa grupperingar och till ökat skydd. Vidare är de naturliga förutsättningarna goda att med relativt enkla medel åstadkomma befästningar och skyddsrum.

Angriparens syfte vid ett angrepp mot vårt land torde enligt utredningen vara att skaffa sig kontroll över svenskt territorium för att själv utnyttja det eller hindra motståndaren från att göra det. För att skaffa sig kontroll över hela landet måste angriparen därvid ockupera de viktigaste delarna av Sverige. Den svenska politiska ledningen har deklarerat, att man inte kommer att falla undan för påtryckningar, anfall eller anfallshot. Detta innebär enligt utredningen, att angriparens syfte inte är nått, förrän huvuddelen av de svenska stridskrafterna slagits eller på annat sätt försatts ur stridbart skick.

Om angriparen endast avser att skaffa sig kontroll över delar av Sverige måste denne ockupera huvuddelen av dessa områden. Detta innebär enligt utredningen, att de svenska stridskrafter som avdelats för områdenas försvar måste slås eller på annat sätt försättas ur stridbart skick. Det framhålls vidare att en angripare inte kan skaffa sig varaktig kontroll över delar av landet förrän de svenska stridskrafterna slagits eller på annat sätt försatts ur stridbart skick i sådan utsträckning att hela landet kan ockuperas. Även om ett angrepp inledningsvis begränsas geografiskt måste det därför förutsättas att angriparens syfte på längre sikt är att skaffa sig kontroll över hela landet.

I utredningen lämnas redogörelse för olika *angreppsmetoder*. De beskrives i huvudsak fristående från varandra. Det påpekas emellertid att det är mindre sannolikt att en angripare vid öppet krig mot Sverige förlitar sig på en enda angreppsmetod. Det troliga är att angreppsmetoder kombineras för att framtvinga en splittring av våra begränsade resurser och för att därigenom åstadkomma snabbast möjliga avgörande.

Bland angreppsmetoderna nämnes flyg- och fjärrvapenanfall, invasion, avspärning, biologisk och kemisk krigföring samt psykologisk krigföring. Därvid anföres i huvudsak följande.

Genom ohämmade flyg- och fjärrvapenanfall med kärnladdningar, terroranfall, kan en angripare söka bryta vår motståndsförmåga. Anfallen torde då riktas mot hemorten, där våra större städer utgör de känsligaste målen. Terroranfall förutsätter emellertid, att angriparen är beredd att ta de politiska och militära konsekvenserna av sannolika reaktioner i omvärlden. Angriparens möjligheter att inom rimlig tid utnyttja vårt territorium efter ett terroranfall måste bedömas vara små. Terroranfall syns således inte rimliga med en angripares sannolika syften vid anfall mot vårt land.

Terroranfallet betraktas som en extrem anfallsform och därför mindre sannolik.

Vill en angripare inte utsätta sig för de konsekvenser, som det ohämmade terroranfallet kan innebära, torde anfallen i stället riktas mot våra stridskrafter m. m. samt andra mål, vilkas förstörelse är av betydelse för vår militära motståndsförmåga, t. ex. kommunikationer och elkraft. Om vi hunnit genomföra utrymning och mobilisering torde målvalet i stort bli detsamma, men anfallen torde i ökad grad komma att insättas mot mål inom den civila sektorn, bl. a. olje- och livsmedelsförsörjningen.

Vid en överraskande insats av uranladdningar och konventionella stridsmedel kan vi på relativt kort tid — några dagar — tillfogas stora skador med en relativt liten insats. Motståndsförmågan torde nedgå kraftigt. De materiella skadorna kan vara av den omfattningen, att vår förmåga att bekämpa en kommande invasion blir starkt nedsatt. Har vi däremot genomfört utrymning och mobilisering torde angriparen inte på kort tid kunna bryta vår motståndsförmåga ens med en avsevärd insats av uranladdningar. Det är däremot tänkbart att detta kan ske efter en längre tids bekämpning.

Det bedöms troligt att en angripare genom flyg- och fjärrvapenanfall vill förbereda en *invasion*. Anfallen kan då till stor del koncentreras geografiskt till det område, där invasionen avses äga rum. Anfallen torde påbörjas före själva invasionen och därvid om möjligt insättas överraskande.

De olika invasionsformerna behandlas var för sig, varvid i huvudsak följande synpunkter gör sig gällande.

I nuvarande militärpolitiska läge och med tanke på norra Skandinaviens betydelse syns i första hand risk för *gränsinvasion* föreligga över finsk-svenska gränsen. Man får dock inte bortse från, att sådana omkastningar i läget kan inträffa, att en gränsinvasion kan komma att ske även över norsk-svenska gränsen. Kommunikationerna i Nordskandinavien begränsar i viss utsträckning storleken av de styrkor som kan sättas in mot oss. Trots detta kan starka förband insättas över vår norra landgräns. Utvecklingen av kommunikationsnätet — beroende på bl. a. föreslagen omfattande utbyggnad av vattenkraften och därmed följande utbyggnad av skogsbilvägnätet — samt angriparens minskande beroende i taktiska sammanhang av vägar och järnvägar kan i framtiden öka hans möjligheter till insats på stor bredd över gränsen. Utvecklingen i fråga om stridsvagnar, terränggående fordon och medel för snabb övergång av vattendrag medför förbättrade möjligheter till

framträngande på djupet. Ökad tillgång på transportflygplan och helikoptrar kommer också att öka möjligheterna för angriparen till luftlandsättning inom olika områden och över betydande ytor i övre Norrland, varigenom framryckningen underlättas. Insatsen från öster över gränsen och genom luften kan kombineras med flankföretag över Bottenviken. Det bedöms inte sannolikt att angriparen med enbart invasion över svensk-finska gränsen i första hand söker nå annat än operationsmål i landets norra delar.

Den svenska kusten erbjuder på flera avsnitt goda tekniska möjligheter för en *kustinvasion*. Insatsens storlek vid en kustinvasion bestäms i hög grad av tillgången på lämpligt tonnage. Antalet landstingsfarkoster, som en angripare kan disponera vid ett anfall mot oss, torde f. n. vara relativt litet, men tillverkning bedöms kunna ske snabbt och till stor del dolt. De svårigheter, som är förknippade med en kustinvasion, gör att en angripare på en gång sannolikt endast kan genomföra en stort upplagd kustinvasion i en anfallsriktning. Dessutom kan mindre företag riktas mot andra områden. Utvecklingen i fråga om amfibiefarkoster och landstigningsfartyg medför ökade möjligheter att landstiga på bred front. Genom insats av helikopterburen trupp och lufttrupp ökar även möjligheterna för angriparen att bekämpa strandförsvaret. Den ökade mekaniseringen av förbanden ger större möjligheter till snabb framryckning efter landstigningen.

Antalet lämpliga områden för *luftinvasion* varierar inom olika delar av Sverige. I vissa delar finns det möjligheter till luftlandsättningsoperationer i större skala. Storleken av lufttruppföretag mot Sverige torde i första hand begränsas av angriparens tillgång på transportflygplan samt hans eventuella krav på samtidiga lufttruppföretag inom andra operationsområden. En angripares möjligheter att genomföra luftlandsättningsoperationer i stor skala torde komma att öka. Det är emellertid mindre sannolikt, att angriparen med luftinvasion som enda eller dominerande anfallsmetod under 1960-talet har möjlighet att nå annat än mera begränsade syften.

Angreppsmetoden *avspärning* bedöms ha goda möjligheter att kunna genomföras med insatser som ligger inom rimliga gränser. Detta gäller även om angriparen är engagerad på annat håll och utan att han disponerar baser i vår närmaste omgivning. Det torde dock ta avsevärd tid innan en angripare genom avspärning kan bryta vår motståndsförmåga.

Beträffande *kemisk och biologisk krigföring* uttalas i huvudsak följande. Insatsen mot oss av stridsgaser torde kvantitativt begränsas av andra faktorer än tillverknings- och lagringskapacitet. Skydds- och motåtgärdernas effektivitet beror i viss grad på utrustningen men framförallt på utbildningen. Den svenska militära och civila gasskyddsutbildningen kan därför ha viss inverkan på sannolikheten av att angriparen överhuvud kommer att använda stridsgaser mot oss. Biologiska stridsmedel kan för ringa kostnad framställas i stor skala och vid behov lagras under lång tid. Om angriparen väljer stridsmedel samt plats och tidpunkt för anfallet med omsorg, torde han

kunna nå stor verkan med ringa insats. Skyddsåtgärder kan i många fall minska följderna av ett biologiskt angrepp. Svårigheterna att hindra att smittämnen sprides till angriparens territorium och trupp begränsar användningen av biologiska stridsmedel. En angripare kan emellertid använda smittämnen, som endast åstadkommer insjuknande hos de primärt träffade. Dessa ämnen kan genom spridning i aerosolform¹ nå en stor del av den svenska befolkningen.

Den fortsatta utvecklingen av kemiska och biologiska stridsmedel anses komma att kräva ökade insatser för skyddet av stridskrafter och civilbefolkningen.

Även *psykologisk krigföring* kan komma att tillgripas mot oss. Propagandamöjligheterna har starkt ökat på grund av massmedias — radio, film, television och press — utbredning och rent tekniska utveckling. Vår förmåga att motstå denna form av krigföring måste ägnas stor uppmärksamhet. Den psykologiska krigföringen har fått en förgrundsställning i den nu i fredstid pågående maktkampen mellan Öst och Väst. Sverige utgör sannolikt f. n. inte ett primärt mål för denna krigföring, men är likväl utsatt för propaganda både från Öst och Väst. Inom landet finns det ett flertal organ och organisationer, som redan i fredstid bedriver en verksamhet av detta slag, riktad mot Sverige.

I samband med redogörelse för de sannolikaste *kombinationerna av angreppsmetoder*, strategisk kupp och storanfall, som vårt land främst bör kunna motstå, anföres bl. a. följande synpunkter.

Före egentliga stridshandlingar eller som inledning därtill är det sannolikt att en angripare söker skapa krissituationer som förmår oss till eftergifter. Krav kan därvid komma att ställas på vårt land syftande till vissa — till en början måhända till synes mycket begränsade — medgivanden. Påtryckningarna och kraven kan komma att stödjas av agitation och hot om krigsåtgärder. Det är sannolikt, att man därvid även kommer att utnyttja andra medel och metoder i den psykologiska krigföringen i avsikt att väcka misstro mot såväl den politiska som den militära ledningen och därmed bryta vårt folks motståndssanda. En sådan psykologisk krigföring torde inte ensam kunna leda till sådana resultat, att vårt land skulle kunna »betvingas». Dess verkan skulle dock kunna underlätta ett kommande direkt angrepp. Detta gäller också sabotagehandlingar av olika slag. Vid ett krig, som ännu inte berört vårt territorium, skulle eftergifter för påtryckningar utsluta hjälp utifrån — eventuellt även framkalla motåtgärder t. ex. importstopp — och därigenom med stor sannolikhet så småningom leda till att angriparen nådde sitt syfte, d. v. s. kontroll av hela vårt land.

Om angriparen genom ett överraskande anfall snabbt vill söka ockupera hela vårt land eller delar därav, kan han tillgripa *strategisk kupp*. Överraskning är då väsentlig för framgång i anfallet.

¹ Med aerosol menas ett i luften mycket fint fördelat fast eller flytande ämne.

Vid strategisk kupp torde anfall i första hand inriktas mot vårt luftförsvar. Anfall torde dessutom insättas mot övriga militära anstalter för att störa vår mobilisering samt mot militära och civila ledningsorgan och mot kommunikationerna för att försvåra stridskrafternas förflyttning till sina avsedda grupperingsplatser. Begränsade arméstridskrafter torde insättas för att ta strategiskt betydelsefulla punkter och områden. Anfallet fullföljs efter hand med större styrkor. En framgångsrik operation av detta slag medför att det blir svårare för andra makter att komma till vår hjälp. En stormakts resurser torde vara tillräckliga för att vid ett kuppanfall nå stora framgångar, men dock endast inom begränsade områden. Insatsmöjligheterna beror främst på tillgången på flygtransportmateriel. Större sammandragning av specialtonnage torde undvikas för att inte förta operationen dess karaktär av kupp. Vår motståndsförmåga är i hög grad beroende av i vilken utsträckning kärnladdningar kommer till användning.

Möjligheterna för strategisk kupp synes öka, bl. a. beroende på den tekniska utvecklingen av transportmedel och taktiska kärnladdningar. Vid ett storkrig kommer vi, som tidigare framhållits, sannolikt inte att angripas i inledningsskedet, om vi är militärt starka. Den strategiska kuppen, som förutsätter överraskning, syns därför inte i första hand komma till användning mot oss, om ett storkrig bryter ut. Faran anses emellertid öka för att en angripare kan komma att använda strategisk kupp vid ett begränsat krig som riktas enbart mot Sverige eller som förs inom ett område, vilket berör svenskt territorium.

Under förutsättning att vi har ett starkt försvar kommer en angripare sannolikt att behöva tillgripa någon form av *storanfall* för att betvinga oss. Storanfallet kan ske antingen i samband med operationer under ett storkrig eller såsom ett begränsat krig mot Sverige.

I storanfall kan de flesta angreppsmetoderna kombineras. Huvudvikten torde ligga vid kust- och gränsinvasion i kombination med flyg- och fjärrvapenansfall. Även ett begränsat krig som berör Sverige kan utvecklas till ett storkrig. De styrkor, som kan insättas mot vårt land måste därför begränsas med hänsyn till andra behov. En tänkbar angripare bedöms samtidigt kunna utföra högst två stort upplagda invasioner — en gränsinvasion och en kustinvasion — jämte vissa mindre företag. Det är f. n. inte sannolikt, att en invasion genom luften kan bli av en sådan storleksordning, att angriparen med denna invasionsform som främsta angreppsmetod kan räkna med att bryta vårt försvar. Däremot blir det alltmer troligt, att kust- och gränsinvasion kommer att stödjas av taktiska luftlandsättningar för att ta hamnar och flygfält, skapa brohuvuden och binda våra resurser. Storanfallet kan insättas med eller utan understöd av kärnladdningar. Kemiska och biologiska stridsmedel kan också komma att utnyttjas för bestämda taktiska uppgifter. Anfall, som kan få karaktär av avsiktlig terror, torde undvikas. Avspärrning kan också användas mot oss, om detta sker i samband med ett storkrig, som pågått förhållandevis lång tid.

Sammanfattningsvis hävdas att *svenskt försvar är meningsfullt*. Stormakternas resurser för krigföring är visserligen stora men ingalunda outtömliga. Den tekniska utvecklingen gör krigsmaterielen allt dyrare. Framförallt drar materiel för interkontinental krigföring och rymdsatelliter enorma kostnader. Även stormakterna måste av ekonomiska skäl begränsa sig i fråga om utveckling och anskaffning av krigsmateriel. Terrorbalansen medför bl. a., att stormakterna söker undvika att sätta igång storkrig eller begränsade krig, som lätt kan utvecklas till storkrig.

Av stormakternas krigspotential torde endast delar kunna sättas in mot oss på grund av dessa makters engagemang och dispositioner inom vitt skilda områden av världen. Det nuvarande militärpolitiska läget och de militärgeografiska förhållandena begränsar en angripares möjligheter till överraskande och omfattande anfall mot oss.

Våra försvarsansträngningar måste ses mot denna bakgrund. Vi behöver ett starkt försvar med god beredskap för att hindra att en angripare betvingar oss på kort tid. I den rådande maktbalansen mellan Öst och Väst ter sig ett starkt svenskt försvar, trots den militärtekniska utvecklingen hos stormakterna, alltjämt meningsfullt. Möjligheterna har t. o. m. ökat att för rimliga merkostnader säkerställa den fredsbevarande effekten hos vårt försvar.

I ett särskilt avsnitt av ÖB-utredningen behandlas *allmänna krav på Sveriges försvar*.

Man erinrar till en början att målet för den svenska utrikespolitiken är alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Försvarets styrka är avgörande för våra möjligheter att stå utanför väpnade konflikter liksom för våra utsikter att bevara Sveriges frihet och oberoende, om vi skulle bli angripna.

Man konstaterar att det hittills inte funnits någon av statsmakterna fastställd gemensam målsättning för totalförsvaret. Överbefälhavaren lämnar därför förslag till en sådan. Mot bakgrund härav redovisas vidare förslag till allmän och operativ målsättning för krigsmakten.

Målsättningarna för totalförsvaret och krigsmakten har formulerats sålunda.

Totalförsvarets främsta uppgift är att vara så förberett för verksamhet i krig, att det blir fredsbevarande.

Totalförsvaret skall ge sådant uttryck åt vårt folks vilja att bevara landets handlingsfrihet och avvisa varje kränkning av dess integritet, att det kan förmå en presumtiv angripare att avstå från planer på att anfälla vårt land. Det skall bevara vår motståndskraft mot påtryckningar. Skulle vi likväl utsättas för angrepp, blir det krigsmaktens uppgift att avvärja detta och förhindra att svenskt territorium besätts. Totalförsvarets civila delar skall därvid understödja krigsmakten, upprätthålla befolkningens motståndsvilja, säkerställa dess skydd och svara för dess försörjning. Totalförsvaret skall snabbt kunna utveckla full styrka.

Allmän målsättning för krigsmakten

Krigsmakten skall verka fredsbevarande. Den skall därför ha sådan styrka och sammansättning, att anfall mot Sverige fordrar så stor kraftinsats, medför sådan

kraftförbrukning och tar så lång tid, att insatsen icke kan anses stå i rimlig relation till de fördelar, som skulle kunna vinnas. Om vi likväl blir angripna, skall krigsmakten i det längsta hindra angriparen från att få fast fot på svensk mark. Invasionsförsvar skall vara krigsmaktens viktigaste uppgift. Ingen del av landet skall behöva uppges utan segt motstånd i olika former. Krigsmakten skall försvara för en angripare att genom flyg- och fjärrvapenanfall bryta vår motståndsförmåga och genom avspärrning minska vår uthållighet. Ett svenskt försvar måste ge uttryck åt folkets levande försvarsvilja. Varje vapenför svensk, som icke är bunden av andra viktiga uppgifter inom totalförsvaret, bör därför sättas i stånd att i en eller annan form militärt delta i kampen för landets självständighet.

Operativ målsättning

Krigsmakten skall möta, hejda och om möjligt slå en angripare, som söker tränga in på svenskt territorium. Häri ingår att våra stridskrafter skall bekämpa angriparens invasionsförberedelser. Flyg- och fjärrvapenanfall mot krigsmakten — och mot andra mål av betydelse för krigföringen — skall försvaras. Åtgärder skall vidtas för att minska förlusterna i vårt försvar före den egentliga invasionen. Krigsmakten skall vara så uppbyggd, att den samtidigt kan avvärja en kustinvasion och en gränsinvasion av större omfattning samt i samband därmed insatta luftland-sättningsföretag. I de delar av landet, som bedöms primärt icke bli utsatta för invasion, skall bevakning och försvar mot mindre företag kunna säkerställas. Bland annat genom dessa åtgärder skall möjligheter skapas att omgruppera större styrkor till dessa områden. Krigsmakten skall genom aktivt luftförsvar och passiva åtgärder — bistånd åt civilförsvaret, fältarbeten m. m. — försvara för en angripare att genom flyg- och fjärrvapenanfall mot befolkningen och försörjningen eller genom hot därom, bryta vår motståndsförmåga. Krigsmakten skall bidra till att säkerställa totalförsvarets uthållighet. Verksamheten skall därvid främst avse skydd av importsjöfart, hamnar och lastageplatser samt av godsets transport från dessa.

Beträffande sambandet mellan målsättning och resurser anföres i huvudsak följande.

Ett bestämt samband råder självfallet redan mellan den allmänna målsättningen och de resurser som krävs för att uppfylla målsättningen. Det är dock svårt att ange detta samband i exakta mått. I den operativa målsättningen — där uppgifterna närmare preciserats mot bakgrund av tänkbara angreppsmetoder — framträder sambandet mellan målsättning och resurser klarare. Med förhållandevis stor noggrannhet kan man ange de resurser som krävs för att fylla den operativa målsättningen. Sådana beräkningar grundas på studier av krigserfarenheter och övriga utländska förhållanden, operativa och operationsanalytiska studier och spel samt övningar och försök.

En *avvägning mellan kvalitet och kvantitet* måste ske inom en begränsad ekonomisk ram. Vissa minimivillkor i fråga om kvalitet måste tillgodoses. Dessa kvalitetskrav varierar starkt. De bestäms bl. a. av kvaliteten hos tänkbara motståndares förband liksom av de geografiska och klimatologiska förhållandena. Med hänsyn till krigsmaktens uppgift att försvara hela landet krävs å andra sidan ett bestämt minimum i fråga om förband. Utöver stridskrafter för ett lokalt försvar i anslutning till troliga invasionsområ-

den och inom övriga områden av betydelse för den fortsatta krigföringen, måste offensiva styrkor ur alla försvarsgrenar kunna koncentreras till operationsområden, där avgöranden kan förväntas. Vårt försvars uthållighet blir i hög grad beroende av den kvantitativa omfattningen. Inom en given kostnadsram medför höjd kvalitet i regel ett minskat antal enheter. Skyddsbehovet ökar om antalet stridsenheter minskar. En förskjutning mot förbättrad kvalitet bör därför också innefatta — eller följas av — åtgärder för att minska sårbarheten. Stor kvantitet ger ökad motståndskraft. Genom att lägga huvudvikten vid kvantiteten blir således utformningen av vårt försvar mindre beroende av om motståndaren använder kärnladdningar. Vid avvägningen måste först de kvalitativa minimikraven på förbandens slagkraft och motståndsförmåga tillgodoses. Den bästa lösningen får man därefter i allmänhet, om största möjliga kvantitet eftersträvas. Detta sammanhänger enligt utredningen med att kvantitet både ökar motståndskraften och skapar möjligheter att möta en angripare var han än kommer.

Om en avvägning mellan kvalitet och kvantitet enligt nu nämnda principer medför att kvantiteten blir otillräcklig, måste den operativa målsättningen omprövas. Man kan då antingen avstå från försvar mot vissa typer av särskilt kvalificerade anfällsmedel — vilket påverkar minimibehovet av kvalitet — eller också minska den operativa målsättningens geografiska omfattning — vilket påverkar kravet på kvantitet.

Krigsmaktens *beredskap* behandlas ingående. Det påpekas till en början att med hänsyn till våra begränsade resurser måste vi utforma ett system för krigsmaktens beredskap, där vi drar största möjliga fördel av våra speciella förhållanden.

De viktigaste beredskapsformerna definieras på följande sätt. Den *långsiktiga* beredskapen syftar till att fortlöpande hålla krigsmaktens personella och materiella resurser på en kvalitativt och kvantitativt så hög nivå, att det inte blir nödvändigt med några väsentliga kompletteringar vid och efter mobilisering.

Mobiliseringsberedskapen syftar till att krigsförbanden skall kunna mobilisera snabbt och säkert.

Insatsberedskapen syftar till att stridsdugliga förband skall finnas disponibla för insats efter det militärpolitiska lägets krav. Dessa förband kan ingå i fredsorganisationen — eller i övrigt vara under ordinarie utbildning — eller utgöras av enheter, som inkallats på grund av lägets skärpning.

När det gäller *krav på beredskap* av olika former gör sig bl. a. följande synpunkter gällande.

Behovet av insatsberedskap sammanhänger med en angripares tekniska resurser samt med de politiska och militärpolitiska förutsättningarna för att överraskande börja ett krig mot Sverige. Som tidigare nämnts bedöms den största krigsriskerna för närvarande vara att vi blir indragna i ett storkrig. Ett storkrig kan sannolikt inte börja helt överraskande. En viss tid för

beredskapshöjningar bör finnas. Förutsättningen för ett begränsat krig som riktas mot Sverige eller som berör svenskt territorium är att militärpolitiska förändringar äger rum i vår omvärld. Även i detta fall kan man därför räkna med viss tid för beredskapshöjande åtgärder. Vi anses därför inte ha samma behov av insatsberedskap av den typ, som tillämpas inom stormaktsblocken.

Man konstaterar i anslutning härtill att den bästa lösningen alltjämt torde vara, att med vårt värnplikssystem som grund söka åstadkomma den insatsberedskap för olika delar av krigsmakten som läget fordrar. Den högsta insatsberedskapen måste därvid gälla för luftförsvarsmedlen. Mindre snabbt krävs insats av t. ex. markstridskrafternas huvuddel. I fråga om insatsberedskap bör det således ställas högre krav på flygstridskrafterna och vissa delar av marinstridskrafterna än på arméstridskrafterna. Allmänt sett är det ett önskemål, att insatsberedskapen förbättras. Detta bör i första hand ske inom ramen för utbildningsverksamheten. Insatsberedda styrkor — avvägda efter det militärpolitiska lägets krav — bör kunna möta överraskande anfall och skydda mobiliseringen av krigsmaktens huvuddel.

För att krigsmakten skall kunna utveckla stor kraft under ett krigs inledande skede måste både den långsiktiga beredskapen och mobiliseringsberedskapen vara höga. Vi bör inte räkna med någon tid för kompletterande utbildning efter mobilisering. Målet för den långsiktiga beredskapen måste därför vara, att krigsförbanden skall kunna lösa sina uppgifter omedelbart efter mobilisering.

Det anföres vidare att en ofrånkomlig förutsättning för att vårt beredskapssystem skall kunna fungera är att statsledningen snabbt — och även på tämligen svaga indikationer — fattar beslut om en skärpning av beredskapen. Genom att krigsmaktens beredskap baseras på en hög långsiktig beredskap och en långt driven mobiliseringsberedskap i förening med stor förmåga till snabba höjningar av insatsberedskapen, blir kraven på en effektiv *underrättelsetjänst* stora.

Man anför slutligen att en av de viktigaste grunderna för att vi skall kunna vidmakthålla och förbättra vår beredskap är att de försvarsbeslut som ligger till grund för den långsiktiga planeringen omfattar en flerårsperiod.

Följande riktlinjer bör enligt utredningen gälla för utformningen av vårt beredskapssystem.

Hög långsiktig beredskap samt en snabb och säker mobiliseringsberedskap är grunden för vårt beredskapssystem. Insatsberedskapen skall främst tillgodoses inom ramen för utbildningsverksamheten. Kraven på insatsberedskap bör differentieras mellan olika försvarsfunktioner och mellan olika förband inom dessa. Vårt beredskapssystem måste i hög grad baseras på förmåga till snabba höjningar av insatsberedskapen, en effektiv underrättelsetjänst och rättidiga beslut om erforderliga beredskapshöjningar.

Ekonomi

I fråga om försvarskostnaderna och samhällsekonomi samt innebörden av försvarskostnadernas utveckling anföres i huvudsak följande. Man konstaterar att det mål man uppställer för krigsmakten och som från ekonomisk synpunkt uttrycks i försvarskostnadernas storlek innebär ett ställningstagande till ett eller flera av följande förhållanden:

förhållandet mellan våra försvarsresurser och en presumtiv angriparens angreppsresurser (relativ försvarseffekt)

andelen av de samhällsekonomiska resurserna (resurskvot)

den känsla av uppoffring, som försvarskostnaderna medför (den subjektiva bördan)

andelen av de totala statsutgifterna (budgetkvot)

andelen av samhällets totala skatteinkomster (skattekvot).

Den allmänna målsättning som fastställdes av 1948 års riksdag och bekräftades av 1958 års riksdag innebar ett visst ställningstagande till de här uppräknade förhållandena. Försvarskostnaderna fastställdes inte endast med tanke på en presumtiv motståndares angreppsresurser utan också med hänsyn till samhällets ekonomiska resurser, den känsla av uppoffring av materiell standard, som försvarsutgifterna medförde, den statsfinansiella situationen och skattetrycket.

En oförändrad relativ försvarseffekt kräver att vår försvarseffekt ökar i takt med motståndarens angreppsresurser.

För vår del är det emellertid inte nödvändigt att ta hänsyn till den samlade utvecklingen av stormakternas angreppsresurser. Den mycket dyra utvecklingen av medel för interkontinental krigföring berör knappast våra förhållanden. Vi behöver endast ta hänsyn till de delar av en stormakts resurser som kan bli aktuella vid en invasion mot vårt land. Under senare år har emellertid angreppsresurserna hos en presumtiv motståndare ökat snabbare än våra försvarsresurser, även om man tar hänsyn till dessa begränsningar.

Med stöd av redovisat statistiskt material framhålls att också resurskvoten, den subjektiva bördan, budgetkvoten och skattekvoten sjunkit under 1950-talet.

Mot denna bakgrund uttalas att försvarskostnadernas utveckling inte på någon punkt inneburit en större belastning än som förutsågs då beslutet fattades. Tvärtom har den i alla avseenden inneburit en mindre belastning. En ökning av försvarsutgifterna i enlighet med ÖB 62 skulle heller inte medföra en större belastning på den aktuella samhällsekonomi än man tidigare varit beredd att godta. Såvida inte en helt oväntad och stor försämring i det framtida ekonomiska läget inträffar, innebär förslaget för budgetåret 1963/64 att en mindre andel av bruttonationalprodukten tas i anspråk än den som statsmakterna bedömde möjlig och berättigad tio år tidigare, d. v. s. det budgetår — 1953/54 — då överbefälhavarens förslag 1954 framlades.

Det uttalas slutligen att om målet för Sveriges försvar alltjämt skall gälla, måste försvarsutgifterna öka snabbare än med $2\frac{1}{2}$ % per år. I anmt fall nedgår den relativa försvarseffekten successivt samtidigt som belatningen ingalunda ökar utan snarare minskar. Främst beroende på utvecklingen av en angrিপares angreppsresurser bör ökningen uppgå till minst $3\frac{1}{2}$ % per år. Den samhällsekonomiska utvecklingen bör — såvitt man f. n. kan bedöma — göra en sådan ökning fullt möjlig, utan att därför krigsmaktens andel av våra samlade resurser ökar.

Principer för försvarets förande

När det gäller grundprinciper, som bör vara ledande för försvarets utformning, gör sig bl. a. följande synpunkter gällande.

Varje svensk måste kunna göra sin insats i kampen mot en angripare, som söker betvinga vårt land. Vår krigsmateriel bör ha god kvalitet. Krigsmakten måste vara så utformad, att motståndsförmågan kan upprätthållas även om en angripare använder kärnladdningar. Vi måste inrikta oss på att kunna möta anfall från en stormakt. En stormakt torde emellertid inte kunna sätta in mer än delar av sin krigspotential mot oss. Detta är väsentligt för våra möjligheter att bygga upp ett meningsfyllt försvar. Våra resurser kan likväl inte bli tillräckliga för att vi i alla lägen under längre tid skall kunna avvärja en stormakts angrepp utan politiskt, ekonomiskt eller militärt understöd utifrån. Det torde ligga i andra stormakters intresse att lämna sådan hjälp.

En väsentlig förutsättning för bistånd är, att vårt försvar har förmåga att motstå ett angrepp under så lång tid och kan genomföras på ett sådant sätt, att ingripanden i olika former till vår hjälp kan hinna verka och te sig lönande för den som ingriper. Detta medför, att vi inte kan lämna några luckor i vårt försvar, i förhoppning att dessa i krig skall fyllas av någon makt, som vill stödja oss. Våra försvarsansträngningar måste därför fränst ta sikte på att åstadkomma ett allsidigt och balanserat försvar, ägnat att i det längsta hindra angriparen från att få fast fot på svensk mark. I den mån våra resurser inte förslår, får vi ge avkall på vår uthållighet under längre tid till förmån för förmågan att utveckla stor effekt under krigets första skeden. Strävan bör samtidigt vara att utforma våra stridsmedel så, att vi har valfrihet beträffande tidpunkten för deras insättande.

Våra stridskrafter kommer — totalt sett — sannolikt att vara kvantitativt underlägsna de styrkor som en angripare kan sätta in mot oss även om det endast är delar av hans krigspotential. Genom att utnyttja de naturliga försvarsbetingelser som vårt land i många avseenden erbjuder kan vi emellertid motverka angriparens kvantitativa överlägsenhet. Detta måste vara en vägledande princip vid såväl utformningen som användningen av krigsmakten.

Efter att ha närmare utvecklat nämnda betingelser anges i utredningen

principer för försvarets förändring vid olika angreppsmetoder. Därvid anföres i huvudsak följande.

Den totala insats som en angripare måste göra vid en invasion bestäms av det motstånd han möter ända till dess syftet med operationerna nåtts, d. v. s. territoriet ockuperats. Detta innebär att han måste slå våra stridskrafter. Vid kustinvasion eller luftlandsättning är det nödvändigt att redan i den första omgången säkerställa en sådan insats, att erforderliga brohuvuden kan tas och hållas för att möjliggöra landsättning av därpå följande omgångar. Angriparen måste vidare genomföra en sådan bekämpning av våra stridskrafter eller avdela så starkt skydd, att överskeppning eller lufttransport av förband kan genomföras och nödvändigt underhåll tillföras utan så stora förluster, att den slutliga framgången äventyras. Våra stridskrafter måste vara så sammansatta att deras samlade effekt påtvingar angriparen största möjliga insatser och förluster av stridskrafter och transportmedel.

I *storanfallet* kan de flesta angreppsmetoderna kombineras. Huvudvikten torde ligga vid kust- och gränsinvasioner, som förbereds och understöds med flyg- och fjärrvapenanslag.

Den moderna invasionstekniken ger en angripare goda möjligheter att samtidigt anfalla genom luften, över gränsen och havet. Dessa förhållanden kräver ett omfattande djupförsvär. Inom detta djupförsvär måste det finnas ett lokalt försvär i anslutning till troliga invasionsområden och inom övriga områden, som kan vara av betydelse för den fortsatta krigföringen. Stödda på det lokala försväret kan de offensiva styrkorna ur alla försvarsgrenar insättas till samordnade anfäll.

En angripare kommer sannolikt att förbereda en invasion genom en inledande bekämpning av bl. a. våra stridskrafter. Vid gränsinvasion kan själva invasionen inledas samtidigt med bekämpningen. En kustinvasion kan förberedas — förutom genom bekämpning — genom begränsade framstötter mot betydelsefulla nyckelpunkter — som Gotland och öar inom våra skärgårdsområden — liksom innästling med mindre förband. Det är av avgörande betydelse, att våra stridskrafter genom aktiva och passiva medel kan försvåra den förberedande bekämpningen. Vi bör eftersträva att genom skyddsåtgärder bevara stridskrafternas slagkraft till dess invasionen kommer.

Vid anfäll med enbart konventionella vapen kommer den förberedande bekämpningen sannolikt att utföras med flygstridskrafter och vid kusten dessutom med sjöstridskrafter. Effekten av en förberedande bekämpning beror till stor del på hur långt våra förberedelser för att minska verkningarna hunnit genomföras. Det är av avgörande betydelse, att våra stridskrafter genom aktiva och passiva medel kan försvåra denna bekämpning. Vi bör eftersträva att genom skyddsåtgärder bevara stridskrafternas slagkraft till dess invasionen kommer.

Vårt aktiva luftförsvär skall försvåra — och om möjligt förhindra —

flyganfall. Detta kräver dels ett jaktförsvaret med hög beredskap och ett tillräckligt antal förare, så att operationsfrekvensen blir hög, dels ett gott bassystem med stor uthållighet. Luftvärnsrobotsystemen är en väsentlig del i luftförsvaret. Ett stridslednings- och luftbevakningssystem med stor motståndskraft mot bekämpning och telestörning är en grundförutsättning för luftförsvaret.

Om angriparen använder kärnladdningar kan ett stort antal mål bekämpas med ballistiska robotar. Genom motståndskraftiga befästningar, spridd gruppering, rörligt uppträdande, maskering och skenanläggningar kan verkan av anfall med kärnladdningar begränsas avsevärt.

Offensiva framstötter med flyg- och sjöstridskrafter samt med vissa markförband för att störa angriparens invasionsförberedelser skall eftersträvas. Denna verksamhet syftar till att nöta på angriparens anfallskraft, ge oss tidsvinst och tvinga honom att avdela resurser för skydd i olika former. Graden av taktisk offensiv måste dock hela tiden vägas mot våra knappa resurser.

Vid försvar mot *kustinvasion* strävar man efter att med marin- och flygstridskrafter ingripa mot angriparens överskeppningsföretag.

Vår flygspaning skall kontinuerligt följa läget, så att vi tidigt kan klarlägga var och när invasionen kommer.

Det är viktigt att attackflyget utnyttjas maximalt under överskeppningen, då angriparen är särskilt sårbar och attackanfallen får sin bästa verkan. Jaktflyget skall kunna sättas in i attackanfall mot invasionsföretagen i närheten av vår kust. Delar av jaktflyget måste dock alltid hållas beredda att ingripa mot luftlandsättningsföretag.

Marinstridskrafterna skall insättas för att bekämpa angriparen under hela överskeppningen. Ju närmare vår kust angriparen kommer, desto mer kan det marina försvaret efter hand öka i styrka genom insats av övervattensfartyg, kustrobotförband, kustartilleriförband samt kust- och strandförsvarsmineringar.

Inom vattenområden, där endast mindre anfallsföretag kan väntas, används huvudsakligen stridsmedel av spärrande och fördröjande art, utom i anslutning till viktiga punkter — främst hamnar — för vilka fasta kustartilleriförband och värnförband bör avses.

Armé- och kustartilleriförband skall om möjligt förhindra landstigningen i samverkan med flyg- och sjöstridskrafter. Under överskådlig tid kommer angriparen att förbli särskilt sårbar under landstigningen. Hans brohuvuden är under detta skede begränsade till omfattningen och han saknar möjlighet att utnyttja sin kvantitativa överlägsenhet. Striden om och vid kusten kan bli av utslagsgivande betydelse.

Det inom kustområdena och på djupet utbyggda mera statistiska försvaret utnyttjas för att försvåra och fördröja angriparens utbredning. Härvid utnyttjas minor — och inom östra Mellansverige och mellersta Norrland

även förbindelseförstöringar och blockeringar — i stor utsträckning. Genom dessa åtgärder görs motståndaren gripbar, och vi får möjlighet att understödja anfällsbandens strid. För framgång fordras att eldkraftiga förband kan samlas från spridda grupperingsområden och snabbt sättas in till anfall. Särskilt i öppen terräng bör stridsvagnsförband ingå i anfällsstyrkorna.

Utvecklingen går mot en ökad taktisk och strategisk rörlighet. Trots detta torde angriparen under en relativt lång tid framåt vara i hög grad beroende av tillgången på hamnar och kuststräckor, som lämpar sig för landstigning, för att säkerställa den fortsatta tillförseln av trupp och det kontinuerliga underhållet. Hamnar, kuststräckor som lämpar sig för landstigning, kommunikationsknutpunkter och flygfält inom eller nära invasionsområden skall därför i det längsta försvaras, även om angriparen kringgått försvaret och trängt djupt in i landet.

Vi måste likväl räkna med att en angripare sätter in sådana resurser, att han på något eller några ställen kan bilda större brohuvuden. Ett framgångsrikt försvar kräver då att tillräckliga reserver av arméförband kan samlas på kort tid för att i samverkan med marin- och flygstridskrafter genom anfall slå angriparen.

Vid försvar mot *gränsinvasion* skall striden upptas så nära gränsen som omständigheterna medger — med flygstridskrafter och jägartrupp även utanför gränsen. Försvaret stärks med i fredstid utbyggda befästningar. Förbindelseförstöringar, blockeringar och mineringar utnyttjas i stor skala för att fördröja angriparen. Alla möjligheter till offensivt uppträdande tillvaratas. Målet är att efter fördröjningsstrider slutligt hejda angreppet och genom att sätta in motanfall återta vårt territorium. Detta kräver att lätt-rörliga operativa enheter snabbt kan samlas till samordnade anfall.

Den luftoperativa verksamheten avser att skydda arméstridskrafternas operationer samt dessutom att försvåra angriparens tillförsel och försvaga hans framträngande. Detta kräver — förutom ett armésamverkande attackflyg — ett luftförsvar som kan verka trots korta förvarningstider. Ett offensivt uppträdande, t. e. mot framskjutna flygbaser, kan få stor betydelse.

Med *luftinvasion* som enda eller dominerande angreppsmetod torde en angripare endast kunna nå begränsade syften. Man måste emellertid räkna med att omfattande luftlandsättningsföretag utförs i anslutning till övriga invasionsformer. Under de närmaste åren bör krigsmakten därför vara utformad med hänsyn till att strid mot en kust- och gränsinvaderande angripare fortfarande är den primära uppgiften, men att man också måste ta hänsyn till att strid mot luftlandsättningsföretag får ökad betydelse. Det är väsentligt att så långt möjligt undvika, att markstridskrafter för gräns- eller kustförsvar binds av angriparens luftlandsättningsstyrkor. Våra ansträngningar måste inriktas på att slå de förband som anfaller över gräns

och kust. Våra förband bör därför sträva efter att kringgå, binda eller isolera de luftlandsatta förbanden. Detta kräver rörliga arméförband.

Luftlandsatta förband bör dock bekämpas på ett tidigt stadium då man bedömer att dessa under längre tid kommer att avskära förbindelserna till förband som är väsentliga för försvarsstriden eller riktas mot mål som är väsentliga för riksförsvaret. Det är då viktigt att aktiva luftförsvarsmedel kan ingripa under anflygningen och landsättningen, liksom att rörliga förband — där det bl. a. ingår stridsvagnsförband — snabbt kan insättas mot landsatta styrkor.

Vid *strategisk kupp* torde begränsade arméstridskrafter insättas genom luft-, sjö- och landtransporter för att ta strategiskt betydelsefulla punkter och områden. Anfallet fullföljs med större styrkor så snart dessa hinner insättas. Luftkrigföringen kommer att spela en stor roll. Flyganfallen torde riktas mot luftförsvarets anläggningar, anstalter av betydelse för mobiliseringen, ledningsorgan och kommunikationer.

Vid strategisk kupp beror försvaret under det inledande skedet i stor utsträckning på tillgången till insatsberedda förband. Nödvändigheten av att våra insatsberedda stridskrafter redan från början kan utveckla full kraft för att härigenom vinna värdefull tid framhålls särskilt.

Verksamheten måste i första hand inriktas på att hindra angriparen från att få fast fot inom betydelsefulla områden och på att försvåra hans tillförsel av trupp och materiel. Jaktflyget och luftvärnsrobotförbanden bestrider genom aktivt luftförsvar angriparen luftherraväldet och bekämpar angriparens luftlandsättningsföretag och övriga flygföretag. Attackförband och rustade marinstridskrafter insätts mot överskeppningsföretag. Insatsberedda markstridskrafter insätts för att förhindra utbredning av ev. brohuvuden. Dessa stridskrafter kompletteras med förband med korta mobiliseringstider. Hemvärdet är betydelsefullt, även om det inte kan ersätta fält- och lokalförsvarsförbanden för egentliga försvarsuppgifter.

Övrig verksamhet måste inriktas på att fullfölja mobiliseringen. Luftförsvarets viktigaste uppgift blir därvid att skydda mobiliseringen och viktiga kommunikationsleder.

Sedan huvuddelen av våra förband mobiliserats, förs striden på liknande sätt som vid storanfall.

I det föregående har behandlats hur försvaret bör föras mot invasion, vilket är krigsmaktens viktigaste uppgift. För att lösa övriga uppgifter kan man i stort sett använda de stridskrafter som krävs för försvar mot invasion, men vissa kompletteringar och modifieringar anses vara nödvändiga.

Utgångsgrupperingen för våra stridskrafter får inte vara statisk utan bör kunna modifieras och förändras beroende på omständigheterna. För arméstridskrafterna innebär detta, att omgrupperingsbara lokalförsvarsförband och fasta värnförband, som mobiliseras inom avsedda användnings-

områden, på marken skall bevaka territoriet och säkerställa ett lokalt försvar mot mindre anfall inom huvuddelen av landet. Större delen av fältförbanden utgångsgrupperas inom de mest sannolika invasionsområdena. Övriga fältförband används som strategiska reserver på ett sådant sätt, att de snabbt kan kraftsamlas till olika operationsområden.

Sjöstridskrafterna kan från skyddade basområden verka inom skilda delar av ett operationsområde men även delvis utanför detta. Om sjöstridskrafterna under längre tid behöver uppträda inom annat operationsområde, bör ombasering eftersträvas. Ett särskilt problem uppstår genom att Öresund kan bli spärrat tämligen snabbt efter ett krigsutbrott. Det bör därför redan från början finnas sjöstridskrafter i både Östersjön och Västerhavet.

Kustartilleriförband bör grupperas inom de mest troliga invasionsområdena. Fasta batterier bör därvid ordnas inom sådana områden, där man bedömer att försvar under alla omständigheter kommer att erfordras. Rörliga enheter skall — allt efter lägets krav — kunna kraftsamlas till olika operationsområden.

Luftförsvaret koncentreras för insats inom de sannolika invasionsområdena och för att kunna försvåra flyg- och fjärrvapenanfall mot befolkningen. Attackförbanden hålls till en början tillbakadraget baserade. Flygspaningsförbanden baseras för att kunna avspana området runt vårt land. Bas- och stridsledningssystemen bör täcka hela landet men måste av ekonomiska skäl koncentreras till de viktigare områdena.

Vid strategisk kupp kan utgångsläget komma att väsentligt avvika från den i fred planerade utgångsgrupperingen. I ogynnsammaste fall måste vi vara beredda att möta angriparen direkt från freds- eller mobiliseringsgruppering. Förbanden måste kunna möta angriparen i oväntade riktningar och improvisera ett försvar.

Krigsmaktens utformning inom olika kostnadsramar

I det följande behandlas såväl överbefälhavarens förslag till krigsmaktens utformning enligt ÖB 62 som de alternativ för krigsmaktens utformning

Budgetår	Kostnadsram och utvecklingsprocent				
	3 460	3 600	3 392	ÖB 62	
	2,5 %	2,5 %	2 %	3,5 %	
1963/64	3 460	3 600	3 392	3 700	Prisläge maj 1961 och 1961 års löner för statsanställda. Medel för att färdigställa Muskövarvet är ej inräknade inom någon kostnadsram. Beloppen i miljoner kronor.
1964/65	3 547	3 690	3 460	3 830	
1965/66	3 636	3 782	3 529	3 964	
1966/67	3 727	3 877	3 600	4 103	
1967/68	3 820	3 974	3 672	4 247	
1968/69	3 916	4 073	3 745	4 396	
1969/70	4 014	4 175	3 820	4 550	
Summa 1963/70	26 120	27 171	25 218	28 790	

som överbefälhavaren utarbetat på grundval av de i försvarskommitténs uppdrag angivna kostnadsramarna. Dessa framgår av tabell på s. 35.

Gemensamma utgångspunkter

Rörande *den principiella uppbyggnaden av krigsmakten* såväl enligt ÖB 62 som enligt försvarskommitténs utredningsalternativ gäller enligt överbefälhavaren följande.

Övervägandena om Sveriges strategiska betydelse, krigsriskerna för vårt land och principerna för försvarets förande grundas på det hittillsvarande militärpolitiska läget och utgår i huvudsak från att detta under den aktuella tidsperioden inte kommer att undergå några avgörande förändringar. Det framhålls emellertid också att en förändring inte är helt utesluten. Erfarenheterna från 1930- och början av 1940-talet visar att sådana förändringar kan inträda snabbt och överraskande.

Vårt försvar får därför inte organiseras och utvecklas så att det endast lämpar sig för *ett* läge, även om detta i dag skulle framstå som det mest sannolika. Krigsmakten måste i stället vara uppbyggd så att den i varje tänkbart läge kan ge största möjliga stöd åt den svenska utrikespolitiken. Detta fordrar mångsidighet, smidighet, rörlighet och uthållighet hos våra stridskrafter. Våra vapensystem bör i så liten utsträckning som möjligt vara bundna till någon viss del av landet. De måste kunna sättas in snabbt varifrån hotet än kommer. Organisationen måste medge snabb anpassning av krigsplanläggningen i fred till förändringar i det strategiska läget.

Även om den militärpolitiska utvecklingen främst bestäms av stormakternas åtgärder, kan vi likväl påverka den i vår närhet. Den svenska utrikespolitiken och det svenska försvarets styrka har stor betydelse för läget inom Norden och är också av betydelse för läget inom hela Östersjöområdet. Ett starkt och lämpligt uppbyggt svenskt försvar ökar stabiliteten i Norden och minskar därigenom riskerna för krig inom detta område.

Det är omfattningen av våra försvarsåtgärder, som bestämmer den insats en angripare måste göra vid ett anfall mot oss. Ju starkare vårt försvar är, desto större insats måste motståndaren räkna med. Den insats angriparen bedömer nödvändig för framgång kan bli så stor och riskerna för komplikationer i andra delar av världen så betydande, att de samlade kostnaderna överstiger värdet av de eftersträfvade målen. Avstår angriparen då från aggression, har krigsmakten löst sin primära uppgift — att vara fredsbevarande.

Med hänsyn till angriparens sannolika tillvägagångssätt är det nödvändigt att krigsmakten och de principer efter vilka försvaret skall föras — liksom hittills — byggs upp från grunden. I första hand måste vi kunna motstå de enklaste angreppsmetoderna. Därefter bör vår försvarsmakt byggas upp för att kunna motstå ett antal angreppsformer med gradvis ökad

intensitet och omfattning — olika krigsnivåer — så långt våra resurser medger.

Vår politiska, psykologiska och ekonomiska motståndskraft måste således vara tillräcklig för att möta ett »kallt krig». Tillräcklig motståndskraft mot hotelser av olika slag kan endast åstadkommas om statsmakterna och folket litat på att krigsmakten och det civila försvaret är väl förberedda för sina uppgifter.

Vidare påpekas att krigsmakten måste vara beredd att bekämpa sabotage, femtekolonnverksamhet och innästling av olika slag. Detta kräver ett lokalt försvar över större delen av landet med koncentration till betydelsefulla skyddsföremål. Vid försvar mot sådana anfall är den allmänna värnplikten av stor betydelse. Den ger oss nämligen möjlighet att möta angriparen med lokalt organiserade förband, var han än kommer.

För att ett överraskande och snabbt anfall — en strategisk kupp — inte skall framstå som en lönande metod för angriparen, krävs en tillfredsställande insatsberedskap och en mobiliseringsorganisation med stor motståndskraft mot inledande flyg- och fjärrvapenanfall.

Har vi byggt upp försvaret på detta sätt, måste en presumtiv angripare alltid räkna med att behöva genomföra ett stort upplagt och omsorgsfullt förberett anfall. Strävar angriparen efter att begränsa en konflikt, finns det skäl för att han inte använder kärnladdningar. Huvudvikten av våra försvarsansträngningar måste läggas vid att kunna avvärja en invasion med konventionella stridskrafter över landgränsen, över havet och genom luften.

En stor insats av kärnladdningar skulle kunna säkerställa en snabb framgång. Samtidigt medför den väsentligt ökade risker för att konflikten vidgas på ett inte avsett sätt, samtidigt som terrorverkningar kan uppstå. Detta torde ha en starkt återhållande verkan på en angripare. Om ett anfall snabbt kan leda till avgörande framgångar genom insats av ett litet antal kärnladdningar är det däremot möjligt att ett sådant anfall kan te sig fördelaktigt för en angripare. För att ett konventionellt försvar skall ha god krigsavhållande effekt måste det därför ha god motståndsförmåga även mot kärnladdningar.

Det uttalas vidare att vi måste realistiskt räkna med att en angripare kan understödja en invasion mot vårt land med kärnladdningar. Använder angriparen kärnladdningar för detta ändamål, och den svenska krigsmakten saknar sådana laddningar, torde vi inom väsentliga områden nödgas att efter hand övergå till ett försvar av fördröjande karaktär. Man konstaterar, att det därför krävs kärnladdningar, om krigsmakten även i detta läge skall kunna lösa sin avvärjande uppgift.

Det bedöms föga sannolikt att en angripare tillgriper terroranfall med flyg- och fjärrvapen mot den svenska hemorten. Detta bedömande bygger dock på förutsättningen att vi har rimlig motståndskraft mot flyg- och fjärrvapenanfall. För försvar mot sådana anfall utnyttjas det för invasions-

försvaret uppbyggda luftförsvaret. En rad civilförsvarsåtgärder — främst utrymning och skyddsrumbyggen — är nödvändiga för att kunna motstå utpressning i form av hot om terroranfall med kärnladdningar.

Mot bakgrund av den operativa målsättningen, som anger i vilken omfattning vi skall möta olika anfallsvapen och angreppsmetoder, bör krigsmakten kunna motstå anfall upp till och med den nivå som motsvaras av storanfall, där kärnladdningar används utan terroravsikt.

Planeringen måste vara långsiktig. Grundläggande beslut om krigsmaktens omfattning och inriktning i stort bör avse en längre tidsperiod. Erfarenheterna av de senaste årens planeringsverksamhet är genomgående goda. Planeringen bör därför även i fortsättningen ske i enlighet med hittills tillämpade principer.

Överbefälhavaren konstaterar, att med hänsyn till att utvecklingen på det militära området går mycket snabbt är en regelmässig översyn av planeringen — grundad på de resultat som kommer fram genom studier och forskning — nödvändig. ÖB 62 har utarbetats mot bakgrund av en sammanställning och utvärdering av den strategiska och tekniska utvecklingen (SSP 60 och TSP 60) samt av omfattande studier, försök och praktiska övningar. Studieverksamheten har stor omfattning och måste därför med nödvändighet bedrivas med en viss periodicitet. Denna verksamhet syftar f. n. enligt överbefälhavaren till att ta fram nytt underlag över hela fältet ungefär vart tredje år. Nästa samlade reviderade underlag kan därför läggas fram först omkring år 1965 såvida inte, anför överbefälhavaren, så stora förändringar i utgångspunkterna för bedömningarna inträffar att tidsplanen måste frångås.

De studier som ÖB 62 grundats på har även varit utgångspunkt i stort för de överväganden som gjorts beträffande krigsmaktens utveckling i de av 1962 års försvarskommitté angivna kostnadsramarna.

Beträffande *målsättningen* för krigsmakten föreslås i ÖB 62, som tidigare redovisats, att huvudvikten i den operativa målsättningen läggs vid invasionsförsvaret. Utöver ett lokalt försvar inom huvuddelen av landet skall stridskrafterna ha en sådan omfattning att de efter koncentrerings till de avgörande områdena skall kunna möta, hejda och om möjligt slå två samtidiga, stort upplagda invasionsföretag — ett över havet och ett över landgränsen — samt i samband därmed insätta luftlandsättningsföretag. Denna målsättning överensstämmer med vad överbefälhavaren föreslog i sitt eget förslag 1957.

Det råder enligt överbefälhavaren ett direkt och nära samband mellan målsättningen, de krigsförband av olika slag som fordras för att uppfylla denna och de ekonomiska resurser som krävs för att bibehålla och vidareutveckla den nödvändiga krigsorganisationen. Beräkningar av de resurser

av olika slag som fordras för att uppfylla målsättningen kan göras med förhållandevis stor noggrannhet.

Mot denna bakgrund är det enligt överbefälhavaren av avgörande betydelse att i anslutning till de olika kostnadsramarna klarlägga vilken krigsorganisation, som kan vidmakthållas, vilka uppgifter, som kan lösas och vilken målsättning för försvaret, som därmed kan upprätthållas. Av särskild betydelse är det härvid att bedöma krigsmaktens fredsbevarande effekt. Överbefälhavaren anför i anslutning härtill följande.

Möjligheterna att bevara freden beror naturligtvis inte enbart på den militära styrkan. Bästa möjliga garantier för landets fred och frihet får man om bl. a. utrikespolitiska, ekonomiska, sociala, psykologiska och militära åtgärder, liksom åtgärder inom civilförsvaret, är väl balanserade och samordnade till en lämplig säkerhetspolitik.

Vår säkerhetspolitik måste vara lämpad för att möta såväl växlande politiska spänningslägen som förhandlingssituationer med en eller flera länder eller maktgrupperingar. Möjligheterna att nå för oss fördelaktiga resultat bestäms av storleken av våra resurser av olika slag. Med hänsyn till dessa resurser bedömer nämligen andra länder behovet och värdet av sina åtgärder. På dessa resurser måste därför också våra förhandlingspositioner baseras. Jämsides med folkets enighet, och landets ekonomiska styrka har de militära resurserna stor betydelse. Vi måste skapa förtroende utåt för vår vilja och förmåga att föra en alliansfri politik. Krigsmakten skall i varje tänkbart läge kunna ge tillräckligt stöd åt den alliansfria utrikespolitiken. Ju starkare vårt försvar är, desto större insats måste motståndaren räkna med, om han med våld vill söka uppnå sina syften. Den insats angriparen bedömer vara nödvändig för framgång kan bli så stor och riskerna för komplikationer i andra delar av världen så betydande, att de samlade kostnaderna överstiger värdet av de eftersträfvade målen. Avstår angriparen från aggression, har krigsmakten löst sin främsta uppgift — att vara fredsbevarande. Vetskapen om att ett angrepp mot vårt land skulle mötas av ett effektivt försvar minskar spänningen i vår närhet. Det ena stormaktsblocket behöver inte vidta särskilda åtgärder för att vara berett att förhindra att det andra blocket flyttar fram sina militära positioner.

En utgångspunkt för bedömning av den lämpligaste *avvägningen* inom en given kostnadsram är enligt överbefälhavaren att först bilda sig en uppfattning i stort om vilken operativ målsättning, som kan vara rimlig för den aktuella kostnadsramen. Därefter måste övervägas hur inom ramen för målsättningen striden bör föras. Principer för försvarets förande anges i ÖB 62 och har återgivits i ett föregående avsnitt. Även när det gäller de av försvarskommittén angivna kostnadsramarna anser överbefälhavaren, att striden i en kraftsamlingsriktning bör föras enligt förenämnda principer. De minimikrav på kvalitet i fråga om vapen, vapensystem och enskilda förband som uppställts för att kunna åstadkomma ett sådant försvar kan därför enligt överbefälhavaren inte frångås. Detta innebär att vid lägre kostnadsram än ÖB 62 måste nödvändiga beskrningar i första hand gå ut över antalet förband, men även andra väsentliga reduceringar, som inverkar på motståndskraft och uthållighet, kan bli nödvändiga. Beträffande den lägsta kostnads-

ramen anför överbefälhavaren, att man sannolikt bort välja helt andra principer för försvarets förande än dem som anges i ÖB 62. Av anförda skäl har emellertid samma utgångspunkter i stort som för övriga kostnadsramar måst väljas också för den lägsta kostnadsramen.

Vid avvägningen inom varje kostnadsram måste hänsyn vidare tas till den gällande planeringen.

I det följande behandlas till en början stridskrafternas utveckling enligt ÖB 62. Därefter redovisas i förhållande till ÖB 62 utvecklingen av krigsmakten inom de olika av försvarskommittén angivna kostnadsramarna. Överbefälhavaren har vid beräkningen av de krigsorganisatoriska förändringarna inom kostnadsramen 3 460 och bedömningen av den möjliga operativa målsättningen utgått från ÖB 62 och de studier, överväganden och beräkningar som låg till grund härför. Med utgångspunkt i ÖB 62 har därefter successiva reduceringar av organisationen gjorts och den möjliga operativa målsättningen bedömts. Genom detta förfaringssätt har man också fått underlag för att ange organisation och målsättning för kostnadsramen 3 600. Dessa båda kostnadsramar redovisas därför med samma ungefärliga grad av exakthet.

Stridskrafternas utveckling enligt ÖB 62

Förslaget innebär enligt överbefälhavaren inga stora förändringar i avvägningen mellan de olika försvarsfunktionerna utan en vidareutveckling av krigsmakten på det beståendes grund. Huvudvikten läggs vid försvar mot invasion. Förändringarna sammanfattas sålunda.

Ytterligare arméstridskrafter och attackflyg har inrymts i förslaget med hänsyn till ökat behov av stridskrafter för försvar av övre Norrland. Marinstridskrafternas stridseffekt ökar genom den pågående övergången till nya stridsenheter. Inom den föreslagna ramen har de marina stridskrafterna kunnat tillgodoses bättre än under de senaste åren. Kravet på kvalitet och den ogynnsamma kostnadsutvecklingen medför att jaktflygets kvantitativa omfattning på längre sikt blir mindre än tidigare. Inom luftförsvaret har man tagit ett första steg mot att ersätta jaktflygplan med luftvärnsrobotar. Motståndskraften förbättras bl. a. genom att befästningar utförs i större utsträckning och genom att materiel för maskering och skenanläggningar tillförs i ökad omfattning.

Vissa allmänna förbättringar av vårt beredskapssystem bör successivt genomföras.

För att fullfölja 1958 års försvarsbeslut genomförs kvalitativa förbättringar inom *arméstridskrafternas* krigsorganisation. Antalet brigader utökas något i förhållande till 1958 års försvarsbeslut med hänsyn till behoven i övre Norrland och de vidgade kraven enligt den föreslagna målsättningen. Förbättringar sker av lokalförsvarsförbanden.

Stommen i försvaret till lands utgörs även i fortsättningen av ett talrikt och lättroligt infanteri. Den personliga utrustningen och beväpningen för-

bättras. Kårstridsvagnskompanier kommer att ingå i krigsorganisationen i ökat antal. Några infanteribrigader avses uteslutande för Norrland, norrlandsbrigader. De får ökad framkomlighet både sommar- och vintertid, genom att de utrustas med bandvagnar. Pansarvärnsvapen avses ingå i ökat antal i alla operativa förband. Antalet stridsvagnar ökas. Särskilda pansrade bandgående fordon införs för pansarinfanteriet.

Bandgående och långskjutande kanonartilleri införs i organisationen. Möjligheterna hålls också öppna att senare införa markrobotar och raketartilleri. Nuvarande luftvärnsbataljoner ersätts senare successivt med luftvärnsrobotar. Utöver den tidigare beslutade anskaffningen av Hawk-förband kommer senare andra typer av luftvärnsrobotar att anskaffas för att bekämpa bl. a. helikoptrar och långsamtgående flygplan. Medel inryms för att förbättra ingenjörförbandens utrustning, signalmaterielen och underhållstjänsten. Skyddet av arméförbanden förbättras genom att truppbefästningar byggs i ökad utsträckning i fredstid, samt genom ökad anskaffning, dels av färdiga element för snabba truppbefästningsarbeten, dels av maskeringsmateriel.

Åtgärder vidtas för att successivt förbättra arméstridskrafternas beredskap.

Vidareutvecklingen av *marinstridskrafterna* sker som en anknytning till och fortsättning på Marinplan 60. Utvecklingen inom marinen inriktas mot att vapensystem med ett mindre antal dyra enheter ersätts av små enheter som är lättrorliga eller väl skyddade. Antalet enheter ökas utöver Marinplan 60.

Med den omfattning marinstridskrafterna får enligt ÖB 62 kan de samtidigt verka mot en kustinvasion av större omfattning och delta i flankskyddet vid en gränsinvasion. En förstärkning av försvaret vid farvattensförträngningarna blir också möjlig.

Den påbörjade ersättningsbyggnaden av motortorpedbåtar fortsätter. Motorkanonbåtar anskaffas och ersätter i organisationen de små torpedbåtarna. För skydd av import- och kustsjöfart samt för fri ubåtsjakt nybyggs ubåtsjaktfartyg. Ökade medel avses för anskaffning av ubåtar.

Kustrobotförband införs som ersättning för vissa äldre tunga batterier. Fortsatt anskaffning sker av lätta tornbatterier, som avses för särskilt viktiga områden. För sådana platser, där kraven på räckvidd inte är så stora, avses lätta robotbatterier. Vidareutveckling mot ökad rörlighet i skärgårdsförsvaret och i anslutning till farvattensförträngningarna sker genom att rörliga spärrförband samt kustjägarkompanier uppsätts.

Höga krav ställs på kvaliteten hos våra *flygstridskrafter*. För att hålla nere materielkostnaderna inriktas flygplananskaffningen efter »Draken» mot ett enhetsflygplan. Åtgärder vidtas för att förbättra luftförsvarets verkan på låg höjd. Jaktflygets kvantitativa omfattning måste på längre sikt bli mindre än tidigare. Den planerade anskaffningen av luftvärnsrobotsyste-

met »Bloodhound II» fullföljs. Ytterligare luftvärnsrobotförband anskaffas främst för övre Norrland.

För att lösa vissa attackuppgifter utrustas nästa jetskolflygplan för att kunna medföra attackbeväpning. Denna utrustning inkluderar attackrobotar. Under senare delen av 1960-talet börjar »Lansen» ersättas av en ny flygplantyp — det tidigare nämnda enhetsflygplanet. Attackrobotbeväpningen kompletteras och förbättras.

Flygspaningens uppgifter och organisation bibehålls, och den planerade ersättningen av delar av spaningsflyget med »Draken» fullföljs. För enklare spaningsuppgifter kommer nästa jetskolflygplan att ges viss spaningsutrustning.

Den pågående utbyggnaden av stridsledningssystemet — Stril 60 — fullföljs. Systemets motståndskraft mot vapenverkan ökas genom anskaffning av flygburna radarstationer, genom ökat antal flyttbara radarstationer och genom skenanläggningar. — Ökade medel avses för telemotmedel.

Utbyggnaden av bassystemet fortsätts med dels flygbaser med hög kvalitet — huvudbaser — dels enkla flygbaser anordnade på våra landsvägar — reservvägbaser.

En division medeltunga transportflygplan tillkommer för att kunna om-disponera basförbandens betjäningsresurser. Transportplanen kan även utnyttjas för övriga delar av krigsmakten.

Åtgärder vidtas för att ytterligare öka flygstridskrafternas beredskap.

Stridskrafternas utveckling m. m. inom av försvarskommittén angivna kostnadsramar

I det följande redovisas för de tre av försvarskommittén angivna kostnadsramarna förändringar i fråga om vissa förband och enheter i förhållande till avsedd utveckling enligt 1958 års försvarsbeslut. För marinen görs jämförelsen därvid med det s. k. alternativet 385 miljoner kronor, som överbefälhavaren år 1959 förordade vid sitt ställningstagande till Marinplan 60 och som i huvudsak svarar mot de kostnadsramar som statsmakterna godkänt för budgetåren 1960/67.

Inom *armén* nedgår antalet fältbrigader i de båda lägsta kostnadsramarna med 5—10 %, respektive 15—20 %. Inom ramen 3 600 blir det på längre sikt (början av 1970-talet) en minskning med ca 5 %. Inom kostnadsramarna 3 460 och 3 392 har de förhållandevis billiga lokalförsvarsförbanden ökats med 5—10 %, respektive 15—20 % för att trots minskningen i antalet brigader kunna åstadkomma bevakning och lokalt försvar inom huvuddelen av landet.

Inom *marinen* ökar antalet fregatter (ubåtsjaktenheter) med ca 20 % i samtliga kostnadsramar. För motortorpedbåtar blir det en ökning med ca 10 %, ca 20 % respektive ca 35 % inom kostnadsramarna räknat från

den lägsta. Antalet motorkanonbåtar något mer än fördubblas inom den högsta kostnadsramen, medan inom ramen 3 460 ökningen begränsas till ca 35 %. För ubåtar ökas antalet med ca 5 %, respektive ca 10 % inom ramarna 3 460 och 3 600. Antalet minsvepare nedgår med ca 5 % inom den lägsta ramen, men inom de båda högsta ramarna blir det en ökning med något mer än 5 %. Kryssarna utgår och antalet jagare minskar med 50 %.

Inom den högsta kostnadsramen ökar uppbyggnaden av kustrobotförband under perioden med ca 15 %. Antalet lätta batterier och rörliga spärrkompanier ökar med ca 10 % inom ramarna 3 460 och 3 600 samt med ca 5 % inom den lägsta kostnadsramen. Antalet tunga batterier minskar med ca 20 %.

Inom *flygvapnet* nedgår antalet jaktdivisioner med 5—10 % inom de högsta kostnadsramarna och med 15—20 % i ramen 3 392. På längre sikt blir det ytterligare reduceringar med totalt 30—35 %, 25—30 %, respektive 20—25 % inom de tre kostnadsramarna. Antalet attackdivisioner minskar inom de lägsta kostnadsramarna med 30—35 %, respektive 5—10 %. Anskaffningen av lätta attackdivisioner kan endast genomföras inom kostnadsramen 3 600. I fråga om luftvärnsrobotförband blir det minskning i förhållande till vad som planerats enligt ÖB 62 i samtliga kostnadsramar varierande mellan 30—35 % i de båda högsta och 60—65 % i den lägsta.

Bland övriga väsentliga reduceringar i förhållande till ÖB 62, som blir nödvändiga inom de olika kostnadsramarna och som inverkar på motståndskraft och uthållighet, kan nämnas följande.

Under perioden 1963/70 måste inom *armén* den sammanlagda anskaffningen av stridsvagnar minskas med ca 20 %, respektive ca 35 % för de högsta kostnadsramarna. I den lägsta kostnadsramen blir reduktionen över 50 %. Även anskaffningen av långskjutande artilleri måste avsevärt begränsas med ca 20 % inom den högsta kostnadsramen och ca 30 % i de båda lägre ramarna.

Olika stödfunktioner måste anpassas till den begränsade operativa målsättningen. Sambandsmaterielen och utrustningen för underrättelsetjänst måste begränsas samt inom de lägre kostnadsramarna även viss utrustning för anfall över vattendrag m. m. Dessa åtgärder minskar möjligheterna att inom ramen för avvärjningsstriden sätta in större styrkor till anfall.

Utbyggnaden av truppbefästningar begränsas i fred. Möjligheterna att i ett skärpt läge snabbt åstadkomma skydd för truppen försämras. Läget inom kostnadsramen 3 600 är emellertid något bättre än inom övriga ramar.

De i ÖB 62 föreslagna åtgärderna för att förbättra den långsiktiga beredskapen och insatsberedskapen kan i de båda högre kostnadsramarna genomföras utan större inskränkningar. Däremot är det inte möjligt att förbättra mobiliseringsberedskapen i den utsträckning som planerats.

Inom *marinen* måste den planerade anskaffningen av bl. a. minor och

telemateriel för marinens kustbevakning reduceras med 20—25 % och utvecklingen av nya ammunitionstyper avsevärt senareläggas.

Skyddsmöjligheterna för fartyg och personal försämras genom att ca 40 % av planerade skyddstunnlar inte kan utföras samt genom att antalet truppbefästningar minskas till hälften.

De förbättringar av beredskapen som avsågs i ÖB 62 kan inte genomföras.

Inom den lägsta kostnadsramen blir det stora inskränkningar i fråga om anskaffningen av minor och annan viktig materiel, helikopterorganisationen samt skyddet av fartyg och personal.

Någon anskaffning inom *flygvapnet* av luftvärnsrobotförband avsedda främst för övre Norrland kan inte ske. Inom den lägsta kostnadsramen måste avbeställning av redan beställda robotdivisioner ske.

Den föreslagna förbättringen av jaktflygets verkan på låg höjd kan inte genomföras. De ytterligare åtgärder som föreslagits i ÖB 62 för att förbättra motståndskraften hos stridsledningssystemet — Stril 60 — kan ej heller genomföras. Även beredskapen måste minskas inom Stril 60.

Ingen nyanskaffning av transportflygplan kan ske. Det blir vidare nödvändigt att avstå från föreslagna förbättringar i fråga om telemotmedel och flygutbildning.

Byggandet av flygbaser — främst i södra och mellersta Sverige — måste begränsas i sådan grad att det totala antalet minskar med nära 10 % inom den högsta kostnadsramen och med nära 20 % inom de båda andra kostnadsramarna. Inom kostnadsramen 3 392 kan materiel till baserna för flygförbandens betjäning och för att kunna utnyttja baserna i dåligt väder endast tillkomma i begränsad omfattning.

Gemensamma ändamål

Ökade medel har i ÖB 62 beräknats för förbättringar av stora delar av försvarets byggnadsbestånd — särskilt en del äldre kaserner — som är i dåligt och otidsenligt skick.

Inom de av försvarskommittén angivna kostnadsramarna måste enligt överbefälhavaren begränsningarna även beröra de gemensamma kostnader för att största möjliga antal stridande enheter skall kunna organiseras. Minskningarna har i flera fall måst bli mycket kännbara. Moderniserings- och istandsättningsarbetena av kasernbyggnader måste t. ex. ske i reducerad takt. Detta medför enligt överbefälhavaren att man under perioden inte kan uppnå godtagbar förläggnings- och utspisningsstandard för de värnpliktiga. Möjligheterna till vård och underhåll av materielen samt till rationell utbildning försämras också i de båda lägre kostnadsramarna.

Överbefälhavaren anför vidare att för att vi skall kunna följa med i tekniska utvecklingen det är nödvändigt att avse tillräckliga medel för forsk-

ning. Medel har i ÖB 62 avsetts för en utvidgad forskningsverksamhet vid försvarets forskningsanstalt. Vissa begränsningar blir dock oundvikliga även på detta område inom kostnadsramarna 3 460 och 3 392, vilket leder till att forskningsprogrammet inom försvarets forskningsanstalt måste skäras ned. Bl. a. blir studiet av lämpliga metoder för skydd mot verkan av ABC-stridsmedel försenat.

Fredsorganisatoriska förhållanden

Enligt ÖB 62 förutsätts, att de föreslagna förändringarna av krigsorganisationen kan genomföras inom ramen för den fredsorganisation, som avsågs i 1958 års försvarsbeslut. Ytterligare fredsförband behöver inte tillkomma.

När det gäller försvarskommitténs kostnadsramar anför överbefälhavaren i förevarande hänseende att antalet fredsförband bibehålles oförändrat i förhållande till 1958 års försvarsbeslut och ÖB 62 i de högre kostnadsramarna, men vissa förändringar inom förbanden kan efter hand bli aktuella inom kostnadsramen 3 460. För kostnadsramen 3 392 gäller enligt överbefälhavaren att en fortsatt utveckling av krigsmakten inom denna kostnadsram snabbt kommer att leda till sådana minskningar av krigsorganisationen att de måste få återverkningar på fredsorganisationen.

Medelsfördelning

För att åstadkomma en lämplig avvägning inom krigsmakten — och därigenom största möjliga samlade försvarseffekt — bör de inom respektive kostnadsram disponibla medlen fördelas enligt tabellen överst på s. 46 under de tre första åren av planeringsperioden 1963/70.

Investeringar

Såväl inom ÖB 62 kostnadsram som i de alternativa kostnadsramarna har man vid fördelningen av medlen eftersträvat balans mellan drift- och kapitalbudgeterna. För att åstadkomma den lämpliga balansen bör fördelningen vara enligt sammanställning nederst på s. 46. Kostnadsberäkningarna bygger därvid på att kravet på skydd grundats på vid tidpunkten för utarbetande av ÖB 62 känd kunskapsnivå och att byggnadsverksamheten får bedrivas efter en långsiktig plan utan förändringar ryckvis och med arbetet jämnt fördelat över åren.

Den höjning av kapitalbudgeten, som skett i förhållande till nuvarande investeringsverksamhet, och den förutsedda årliga stegringen har enligt överbefälhavaren avpassats med hänsyn till den möjliga byggnads- och projekteringskapaciteten. En full anpassning även tidsmässigt till verksamheten under driftbudgeten har därför icke kunnat ske. Viktiga objekt har måst senareläggas.

Budgetår	Armén	Marinen	Flyg- vapnet	Gemen- samt	Kapital- budget	Summa
<i>ÖB 62</i>						
1963/64.....	1 148	489	1 413	415	235	3 700
1964/65.....	1 189	505	1 461	425	250	3 830
1965/66.....	1 231	522	1 511	435	265	3 964
<i>3460</i>						
1963/64.....	1 079	439	1 334	396	212	3 460
1964/65.....	1 106	450	1 368	401	222	3 547
1965/66.....	1 135	461	1 402	406	232	3 636
<i>3600</i>						
1963/64.....	1 120	464	1 382	403	231	3 600
1964/65.....	1 149	475	1 417	408	241	3 690
1965/66.....	1 178	487	1 453	413	251	3 782
<i>3392</i>						
1963/64.....	1 057	430	1 305	393	207	3 392
1964/65.....	1 078	439	1 331	396	216	3 460
1965/66.....	1 100	448	1 357	399	225	3 529

Alla belopp är angivna i mkr samt uttryckta i prisläget maj 1961 och löneläget andra halvåret 1961.

För den fortsatta utvecklingen efter 1965/66 har försvarsgrenarnas ekonomiska ramar beräknats årligen stiga med för resp. kostnadsram angiven utvecklingsprocent. Sådana förändringar i avvägningen inom krigsmakten som föranleds av utvecklings krav, framtida organisationsförändringar och andra faktorer kan komma att påverka denna inriktning.

I försvarsgrenarnas ramar ingår försvarsgrensförvaltningarnas egna anslag. Inom försvarsgrenarnas ramar är vidare inräknade medel för forskning — utöver FOA verksamhet — samt utveckling av och försök med nya vapen.

I kapitalbudgeteten ingår *inte* medel för Muskövarvet.

Inom flygvapnets ram finns inräknade 5 mkr (i ÖB 62 6 mkr) per år för sådan allmän robotforskning som tjänar alla försvarsgrenars intressen. För sådan allmän robotforskning som ankommer på FOA har avsetts ytterligare 1 mkr per år (gäller ej ÖB 62).

Budgetår	Armén	Marinen	Flygvapnet	Gemensamt	Summa
<i>ÖB 62</i>					
1963/64.....	62	38	92	¹ 43	235
1964/65.....	74	40	92	¹ 44	350
1965/66.....	83	48	90	¹ 44	265
1966/70.....	426	232	331	226	1 215
<i>3460</i>					
1963/64.....	59	36	78	¹ 39	212
1964/65.....	70	38	75	¹ 39	222
1965/66.....	77	44	72	¹ 39	232
1966/70.....	380	207	249	195	1 031
<i>3600</i>					
1963/64.....	62	38	90	¹ 41	231
1964/65.....	73	39	88	¹ 41	241
1965/66.....	80	46	85	¹ 40	251
1966/70.....	394	215	291	202	1 102
<i>3392</i>					
1963/64.....	58	35	75	¹ 39	207
1964/65.....	68	36	73	¹ 39	216
1965/66.....	74	43	69	¹ 39	225
1966/70.....	363	199	240	185	987

¹ Härav avses 4,5 mkr per år för investeringar i försvarets fabriksfond.

Personella förhållanden

Överbefälhavaren anför till en början att antalet män i värnpliktig ålder kommer att minska under 1960-talet. Minskningen kommer huvudsakligen att träffa åldersgruppen 35—45 år. Den arbetsföra delen av befolkningen beräknas främst komma att öka inom åldersgruppen 45—60 år. Denna utveckling kräver enligt överbefälhavaren en förbättrad personalplanering i fredstid inom samtliga grenar av det totala försvaret.

Det framhålls vidare att den värnpliktiga personal som årligen utbildas vid armén och kustartilleriet utnyttjas för krigsorganisationen under hela värnpliktstiden. Flottans och flygvapnets årsbehov av värnpliktiga bestäms i första hand av fredsbehovet, som är något större än krigsorganisationens årliga omsättningsbehov. En högre insatsberedskap blir härigenom möjlig. Detta system får emellertid till följd att ett visst överskott på

Budgetår Försvarsgren	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	Fr. o. m. 1967/68
<i>ÖB 62</i>					
Armén	36 200	36 500	36 700	37 000	37 200
Marinen	5 950	6 000	6 100	6 150	6 150
Flygvapnet	7 450	7 500	7 600	7 650	7 650
Summa	49 600	50 000	50 400	50 800	51 000
<i>3460</i>					
Armén	36 200	36 500	36 500	36 500	36 500
Marinen	5 800	5 850	5 950	6 000	6 000
Flygvapnet	7 450	7 500	7 500	7 550	7 550
Summa	49 450	49 850	49 950	50 050	50 050
<i>3600</i>					
Armén	36 200	36 500	36 500	36 500	36 500
Marinen	5 850	5 900	6 000	6 050	6 050
Flygvapnet	7 450	7 500	7 600	7 650	7 650
Summa	49 500	49 900	50 100	50 200	50 200
<i>3392</i>					
Armén	36 200	36 500	36 500	36 500	36 500
Marinen	5 800	5 850	5 950	6 000	6 000
Flygvapnet	7 350	7 300	7 300	7 200	7 200
Summa	49 350	49 650	49 750	49 700	49 700

I tabellen angivna utbildningskontingenter förutsätter att nuvarande inskrivningsålder för de värnpliktiga kommer att gälla även i fortsättningen. Försvarsgrenarnas årskontingenter omfattar samtliga personalkategorier, således även rekryteringsbehovet av fast anställda, ekonomipersonal m. fl. kategorier.

Marinens kontingent är så avpassad, att utbildning i fartygsskydd av vissa värnpliktiga ur handelsflottan skall kunna ske enligt de principer, som föreslagits av 1954 års utredning rörande totalförsvarets personalbehov. Med ett utbildningssystem vid flottan, som chefen för marinen låtit utreda och överlämnat till 1960 års värnpliktsutredning, skapas en rekryteringsgrund för civilförsvarets undsättningskårer bland äldre värnpliktiga ur flottan. Efter en omläggning av utbildningssystemet vid flottan fr. o. m. budgetåret 1963/64 kan denna rekryteringsväg börja tillämpas från mitten av 1960-talet.

Övrig övertalig personal ur flottan och flygvapnet, som kan omskolas, bör överföras till armén och (i viss utsträckning) kustartilleriet, vars personalreserver under ett antal år kommer att vara något för små.

äldre värnpliktiga uppstår i förhållande till behovet för krigsorganisationen inom flottan och flygvapnet. Mot bakgrund av den minskade totala tillgången på värnpliktiga framhålls det som angeläget, att tjänstgöringsordningen för flygvapnets och flottans värnpliktiga, så långt det är möjligt, får en sådan inriktning att personalen efter omskolning kan utnyttjas för andra uppgifter inom krigsmakten eller för civilförsvarets undsättningskårer under den återstående delen av värnpliktstiden. Förberedande undersökningar visar att en viss omläggning av utbildningssystemet är möjlig inom flottan.

Man konstaterar vidare att antalet värnpliktiga som är disponibla för första tjänstgöring, kommer att öka successivt under 1960-talets första hälft. Därefter kommer åldersklassernas storlek att minska fram till 1980. Den sänkning av inskrivningsåldern till 18 år, som beslutades av 1954 års riksdag, har gett de militära myndigheterna möjlighet att inkalla den årliga utbildningskontingenten bland värnpliktiga ur två åldersklasser. Detta system gör att utbildningskontingenten på längre sikt kan hållas konstant, trots att åldersklassernas storlek varierar. Vid de olika kostnadsramarna bör enligt överbefälhavaren utbildningskontingenter enligt tabell på s. 47 årligen inkallas till första tjänstgöring.

Den tekniska utvecklingen kommer enligt överbefälhavaren att ställa ökade kvalitativa krav på krigsmaktens personal. För vissa kategorier värnpliktiga kan det därför bli nödvändigt med en något förlängd militär utbildningstid. Överbefälhavaren förutser vidare ett ökat behov av väl kvalificerad teknisk personal för utbildning, drift och underhåll efter hand som teknisk komplicerad utrustning tillförs försvaret. I relation till samhällets övriga personalbehov i fred kommer försvarets årsbehov av aktiv personal inte att öka nämnvärt under 1960-talet. Det ökade antalet elever från våra gymnasier och tekniska undervisningsanstalter på skilda nivåer bör enligt överbefälhavaren förbättra förutsättningarna för en god rekrytering.

Den aktiva personal som i fred skall utbilda de stridande förbanden och i krig bilda kärnan i dessa måste ha hög kvalitet. Det stora inslaget av värnpliktiga ställer höga krav på försvarets utbildningsorganisation och på den aktiva personalens förmåga att som instruktörer och lärare utbilda de värnpliktiga. Utbildningen måste ha hög kvalitet, om de värnpliktiga skall kunna ges nödvändiga kunskaper och färdigheter under den korta fredstjänstgöringstiden.

Inom de av kommittén angivna kostnadsramarna är behovet av personal något mindre än i ÖB 62. Minskningen i behovet av värnpliktig personal är dock inte av den storleksordningen att den påverkar principerna för värnpliktssystemet.

Förändringarna i arméns krigsorganisation mellan de olika kostnadsramarna innebär i stort ett utbyte av vissa av de mest kostnadskrävande

förbanden mot mindre kostnadskrävande. Årsbehovet av värnpliktiga påverkas inte nämnvärt härav. Behovet av värnpliktiga vid flottan sammanhänger som nämnts i det föregående främst med rustningsvolymen i fredstid. Minskningarna i flottans krigsorganisation påverkar endast i ringa utsträckning årsbehovet av värnpliktiga. Organisationsminskningarna inom flygvapnet slutligen inverkar huvudsakligen på årskontingenten mot slutet av och efter planeringsperioden.

Frivilligverksamhet

Ett särskilt avsnitt ägnas i ÖB 62 åt den frivilliga försvarsverksamheten. Det anförs att denna verksamhet har hos oss en omfattning, som saknar motsvarighet i flertalet andra länder. Den är ett väsentligt uttryck för medborgarnas försvarsintresse och är enligt överbefälhavaren ett viktigt medel att befästa och stärka en allmän motståndsvilja. Man framhåller vidare att omfattande frivilliginsatser är nödvändiga för att tillgodose personalbehoven i krigsorganisationen. Åtskilliga befattningar, som annars skulle fordra värnpliktig personal, kan nämligen skötas av manliga eller kvinnliga frivilliga, som genomgått nödvändig utbildning. Detta gäller bl. a. befattningar i stabs-, sambands-, stridslednings-, luftbevaknings-, underhålls-, sjukvårds- och transporttjänst. Den frivilliga befälsutbildningen är vidare enligt överbefälhavaren av väsentlig betydelse för att vidmakthålla den icke aktiva befälspersonalens kunskaper om organisation, taktik och bevapning. Överbefälhavaren uttalar också, att kravet på väpnat motstånd i hela landet understryker vikten av det frivilliga skytteväsendet.

De frivilliga försvarsorganisationerna ger enligt överbefälhavarens uppfattning ett tillskott till vår försvarskraft, som är stort i förhållande till kostnaderna. Verksamheten bör därför få ökat stöd.

Operativa konsekvenser m. m. av försvarskommitténs kostnadsramar

I sitt svar på utredningsuppdraget redovisar överbefälhavaren för de olika av försvarskommittén angivna kostnadsramarna dels de operativa konsekvenserna, dels den målsättning som överbefälhavaren bedömer möjlig, dels ock sin bedömning av krigsmaktens fredsbevarande effekt inom respektive ram. Därvid framhålles i huvudsak följande beträffande de operativa konsekvenserna.

De totala resurserna i invasionsförsvaret inom kostnadsramarna 3 460 och 3 600 möjliggör samling av stridskrafter ur alla försvarsgrenar så att ett avvärjande kan åstadkommas i *en* riktning. I den andra riktningen kommer då stridskrafterna ur alla försvarsgrenar att bli försvagade, inom kostnadsramen 3 460 starkt försvagade. Begränsningen av målsättningen till att redan från början fördröja fiendens framträngande torde enligt över-

befälhavaren i första hand behöva göras i den riktning, där invasion kan ske över landgränsen. Där är nämligen möjligheterna störst att fördröja en angripare. Genom en framryckning där når han inte heller direkt fram till för Sverige livsviktiga mål. Kommunikationsutvecklingen i Nordskandinavien kommer emellertid — i förhållande till vad som bedömdes i ÖB-utredningarna 1957 — att ge en angripare ökade möjligheter till insats på stor bredd inom detta område. Det hävdas därför att de krav som måste ställas på försvaret i denna riktning blir större än tidigare.

Även om terrängen i anslutning till landgränsen gynnar en fördröjning kan emellertid möjligheterna härtill inte fullt utnyttjas, framhåller överbefälhavaren. Inom kostnadsramen 3 460 är arméstridskrafterna starkt försvagade; luftförsvaret är också svagt och har svårt att nå verkan nära fronten. Attackunderstödet är vidare starkt reducerat och det marina försvaret av sjöflanken starkt begränsat. Tillsammans medför detta enligt överbefälhavaren att fördröjningen blir mycket svag, om angriparen sätter in ett starkt och målmedvetet invasionsföretag.

Den enda förbättring i förhållande till 1958 års försvarsbeslut, som kunnat inrymmas inom kostnadsramen 3 600, för att möta ovannämnda ökade krav på försvaret vid landgränsen, är enligt överbefälhavaren det lätta attackflyg, som jetskolflygplanen ger. Överbefälhavaren anför vidare att arméstridskrafterna på lång sikt blir något försvagade, luftförsvaret — jämfört med det i södra och mellersta Sverige — fortfarande svagt och dess utbyggnad för verkan på låg höjd måste eftersättas. Marinens möjligheter att skydda flanken blir begränsade. De samlade styrkorna inom denna kostnadsram måste dock enligt överbefälhavaren fortfarande bedömas vara sådana att fördröjningen kan ge en betydelsefull tidsvinst. Möjligheterna att åstadkomma en effektiv fördröjning är emellertid enligt överbefälhavarens uppfattning något mindre än vad som 1957 angavs för utredningsalternativet Adam, och de kommer att minska efter hand under planeringsperioden genom den fortgående kommunikationsutvecklingen.

Inom kostnadsramen 3 392 blir resurserna i invasionsförsvaret enligt överbefälhavaren så reducerade att det inte längre är möjligt att i ett utgångsläge eftersträva ett avvärijande försvar i någon huvudriktning mot en invasion av större omfattning. Det är nödvändigt att begränsa uppgifterna till enbart fördröjning, anför överbefälhavaren. Möjligheterna att i fredstid hålla tillräcklig beredskap mot kuppattade anfall har enligt överbefälhavaren allvarligt beskurits.

De gjorda övervägandena rörande de operativa konsekvenserna medför enligt överbefälhavaren att den operativa målsättningen för invasionsförsvaret enligt ÖB 62 måste omarbetas och reduceras så att uppgifterna motsvarar resurserna.

Den i förevarande sammanhang avgörande delen av den operativa målsättningen, som bestämmer utformningen av krigsmakten och avvägningen

inom denna, har överbefälhavaren preciserat på följande sätt för de olika kostnadsramarna.

3 460

3 600

Krigsmakten skall vara så uppbyggd, att den kan avvärja en kustinvasion *eller* en gränsinvasion av större omfattning samt i samband därmed insatta luftlandsättningsföretag.

samtidigt kan sättas in mot en kustinvasion *och* en gränsinvasion av större omfattning samt i samband därmed insatta luftlandsättningsföretag. I en av dessa invasionsriktningar skall motståndarens anfall kunna avvärjas. I den andra riktningen begränsas uppgiften till att ockupation av svenskt området skall fördröjas.

I de delar av landet, som bedöms primärt icke bli utsatta för invasion, skall bevakning och försvar mot mindre företag kunna säkerställas. Bland annat genom dessa åtgärder skall möjligheter skapas att omgruppera större styrkor till dessa områden.

Överbefälhavaren gör emellertid den inskränkningen beträffande den angivna målsättningen för kostnadsramen 3 600 att målsättningen i huvudsak torde kunna tillämpas under de närmaste åren.

3 392

Krigsmakten skall vara så uppbyggd, att den samtidigt kan möta en kustinvasion och en gränsinvasion av större omfattning samt i samband därmed insatta luftlandsättningsföretag. I *båda* riktningarna begränsas därvid uppgiften till att ockupation av svenskt territorium skall fördröjas. I de delar av landet, som bedöms primärt icke bli utsatta för invasion, skall bevakning och försvar mot mindre företag kunna säkerställas.

Överbefälhavaren anför att det är tveksamt om en operativ målsättning i denna kostnadsram kan formuleras i analogi med vad som skett inom övriga kostnadsramar. Den givna formuleringen bör därför endast betraktas som en jämförelse med dessa.

När det gäller krigsmaktens fredsbevarande effekt anför överbefälhavaren i huvudsak följande.

Målsättningen för kostnadsramen 3 460 innebär, att betydande delar av landet kan behöva uppges efter kort tid. Det framhålls som tveksamt om vi vid ett anfall kan skapa en sådan tidsfrist att någon stormakt finner det förenligt med sina intressen att komma till vår hjälp eller att internationella politiska aktioner kan hinna verka.

Det hävdas vidare att om det inte finns styrkor som snabbt kan ingripa mot och undanröja anfällsföretag, påverkas folkets försvarsvilja oförmånligt. Oförmågan att segt försvara hela landet rubbar enligt överbefälhavarens uppfattning stormakternas tilltro till vår förmåga att motstå påtryckningar och att skydda territoriet. Överbefälhavaren konstaterar att för-

svarets fredsbevarande effekt blir starkt reducerad. Det blir vidare inte möjligt enligt överbefälhavaren att med denna kostnadsram upprätthålla den begränsade operativa målsättning som 1958 års försvarsbeslut grundades på.

När det gäller kostnadsramen 3 600 hävdar överbefälhavaren, att vid ett starkt och målmedvetet anfall mot oss måste delar av landet efter hand uppges, men styrkorna är dock sådana att fördröjningen kan ge betydelsefull tidsvinst. Vikten av ett snabbt bistånd utifrån ökar, men samtidigt torde enligt överbefälhavaren möjligheterna och beredvilligheten härtill minska. Det anförs att försvarets fredsbevarande effekt nedgår.

Ett försvar med den här angivna utformningen kan inte enligt överbefälhavaren anses svara mot de krav, som den militärpolitiska och strategiska utvecklingen i världen ställer på den svenska krigsmakten. Till detta kommer också att krigsmaktens relativa styrka gentemot omvärlden kommer att sjunka efter hand genom att tillräckliga ekonomiska resurser för en anpassning efter utvecklingens krav inte ryms under planeringsperioden. Det hävdas vidare att om man trots de uppenbara riskerna även i fortsättningen vill begränsa målsättningen på samma sätt som blivit följd av utredningsalternativet Adam i 1957 års ÖB-utredningar är det därför nödvändigt att ställa sådana ekonomiska resurser till förfogande att en rimlig anpassning till den strategiska och militärtekniska utvecklingen samt till den allmänna kommunikationsutvecklingen är möjlig. Detta beräknas enligt överbefälhavaren vara möjligt om den årliga ökningen från budgetåret 1963/64 bestäms till minst $3\frac{1}{2}$ %. Vid en mindre årlig ökning blir det framhåller överbefälhavaren på längre sikt nödvändigt att ytterligare sänka målsättningen i förhållande till 1958 års begränsade operativa målsättning.

Beträffande kostnadsramen 3 392 konstateras att den möjliga målsättningen innebär att stora och viktiga delar av landet kan behöva uppges efter kortvarig fördröjning. En krigsmakt vars resurser endast medger en målsättning av detta slag ger inte enligt överbefälhavaren det nödvändiga stödet åt en alliansfri utrikespolitik. Det hävdas att stormakternas tilltro till vår förmåga att motstå påtryckningar och skydda territoriet blir allvarligt rubbad. Försvarets fredsbevarande effekt nedgår starkt enligt överbefälhavaren och kan bli otillräcklig redan vid en relativt begränsad ökning av den internationella spänningen.

3. Beslut och utredningar beträffande civilförsvaret

Grundläggande beslut

Principerna för vårt civilförsvaret har statsmakterna fastlagt genom beslut vid 1956 och 1959 års riksdagar. Besluten föregicks av ett långvarigt utredningsarbete inom 1953 års civilförvarsutredning, 1953 års utredning om civilförvarsutbildning och 1956 års civilförvarsskoleutredning.

Beslutet år 1956 gällde i huvudsak riktlinjerna för utrymningsplanläggningen och för det fortsatta skyddsrumbygget. Riktlinjerna beträffande skyddsrumbygget innebär, att i de mest utsatta orterna, i synnerhet dem där man måste räkna med risk för kärnvapenanfall, skall för civilbefolkningen i innerområden och eljest särskilt riskfyllda delar endast allmänna bergfasta skyddsrum (befolkningsskyddsrum) byggas. I övriga delar av dessa orter och i de mindre utsatta orterna inrättas allmänna och enskilda skyddsrum såsom normalskyddsrum. Dessa skall erbjuda skydd mot andra verkningar av bomber och projektiler än omedelbar träffverkan.

År 1959 fattade statsmakterna beslut om en ändrad organisation i övrigt av civilförsvaret. Främst behandlades därvid frågor rörande den skadeavhjälpande verksamheten och civilförsvarets organisation i krig och fred. Genom beslutet har statsmakterna klarlagt civilförsvarets uppgifter och angivit den organisatoriska ramen för verksamheten.

Slutligen antogs år 1961 riktlinjer för utbyggnaden av befolkningsskyddsrum.

Statsmakterna har emellertid hittills icke tagit ställning till i vilken takt den beslutade civilförvarsorganisationen skall byggas upp eller till kostnaderna för denna. I propositionen 1959: 114 framhöll chefen för inrikesdepartementet bl. a. följande.

En viss tidsplan och en ungefärlig kostnadsram måste anses som en förutsättning för att civilförsvaret i dess nya utformning skall nå stabilitet och verkligen bli effektivt. Uppbyggnaden av civilförvarsorganisationen kan därigenom grundas på en målmedveten och långsiktig planering, vilket inte minst ur ekonomiska synpunkter är av största betydelse. Vad angår kostnaderna torde de ändringar i utredningens förslag till organisation av civilförsvaret, som jag i det föregående förordat, icke nämnvärt påverka de kostnadsberäkningar, som civilförvarsutredningen framlagt. Dessa torde därför i stort sett kunna tjäna som riktlinjer för uppbyggnaden av vårt nya civilförsvaret. Även när det gäller uppbyggnadstidens längd synes mig utredningens förslag böra tjäna som riktlinje, men givetvis måste här

liksom på andra områden det statsfinansiella läget bli avgörande för den takt, med vilken en utbyggnad kan äga rum. Utbyggnaden synes av olika skäl böra ske successivt även såtillvida att kostnadsökningarna under de närmaste budgetåren får begränsas i förhållande till vad utredningen tänkt sig. Därefter bör emellertid frågan om avvägningen av kostnaderna för civilförsvaret — framför allt på grund av civilförsvarets stora betydelse i vårt totalförsvaret — upptagas till prövning i samband med att kostnadsramarna för det militära försvaret omprövas för tiden efter budgetåret 1960/61.

Statsutskottet (SU 1959: 85) uttalade i anslutning härtill bl. a. att utbyggnaden

bör enligt utskottets mening kunna grundas på en målmedveten och långsiktig planering, vilket inte minst ur ekonomiska synpunkter är av största betydelse. Utskottet anser emellertid i likhet med departementschefen, att utbyggnaden av bland annat statsfinansiella skäl bör ske successivt och att kostnadsökningarna till en början får begränsas i förhållande till vad utredningen tänkt sig. Såsom i propositionen förutsätts bör på grund av civilförsvarets stora betydelse i vårt totalförsvaret en avvägning av kostnaderna för civilförsvaret i anslutning till den förenämnda uppbyggnadsramen tagas under övervägande i samband med att kostnadsramarna för det militära försvaret omprövas. Utskottet utgår sålunda från att, sedan tiden för nu gällande överenskommelse rörande de militära försvarskostnaderna gått till ända, en eventuell ny avvägning kommer att omfatta kostnaderna för det totala försvaret.

Med hänsyn till vad sålunda uttalats begränsades anslagen till civilförsvaret under budgetåren 1959/60 och 1960/61. För sistnämnda budgetår uppgick anslagen på driftbudgeten till i runt tal 27,4 miljoner kronor.

I sitt betänkande (SOU 1960: 40) avgav 1960 års försvarskommitté förslag angående bl. a. kostnadsram för civilförsvaret under budgetåret 1961/62. Kommittén fann det angeläget att civilförsvaret — såsom varande en väsentlig del i totalförsvaret — fick sådana resurser att det kunde fylla de uppgifter som tilldelats detsamma. Medelsbehoven för de närmaste budgetåren bedömdes vara avsevärda.

Försvarskommittén anförde vidare, att prövningen av utgifterna för det militära försvaret och för civilförsvaret borde ske med utgångspunkt i en enhetlig målsättning för totalförsvaret. Beträffande civilförsvarets medelsbehov gällde det ej endast att vidmakthålla och vidareutveckla en redan bestående organisation utan att också beakta de medelsbehov som följde av att denna del av totalförsvaret stod inför ett uppbyggnadsskede. De i riksstaten för budgetåret 1960/61 uppförda anslagen svarade ej mot de behov, som uppkom under en sådan period. Kommittén fann det på anförda skäl befogat, att under den närmaste tiden en viss förskjutning skedde från krigsmakten till civilförsvaret. För att möjliggöra en medelsförstärkning till civilförsvaret föreslog kommittén, att omkring 20 miljoner kronor togs i anspråk för budgetåret 1961/62 av ett till 35 miljoner kronor uppgående belopp, varmed de militära anslagen reducerades för nämnda budgetår. Med hänsyn till medelsbehovet för civilförsvaret och osäkerheten i bedömningen

av luftförsvarets framtida utformning föreslog kommittén vidare, att för budgetåret 1962/63 den militära anslagsramen skulle minskas med 50 miljoner kronor.

Chefen för inrikesdepartementet ansåg sig (prop. 1961: 1, bilaga 13) böra förorda den av försvarskommittén föreslagna medelsökningen för budgetåret 1961/62 och räknade med att det för de närmast följande budgetåren skulle bli möjligt att successivt öka anslagen, så att uppbyggnaden av den nya civilförsvarsorganisationen kunde fullföljas inom rimlig tid. Den ökning av medelstillsdelningen som sålunda föreslogs för budgetåret 1961/62 innebar enligt departementschefen ett betydelsefullt steg mot en successiv uppbyggnad i planerlig omfattning av den nya organisationen. Av den totala anslagsförstärkningen på cirka 20 miljoner kronor borde enligt departementschefens mening större delen läggas på anslaget till anskaffning av materiel. Departementschefen fann detta vara lämpligt från beredskapssynpunkt och i överensstämmelse med önskemålet, att så långt det var möjligt inom ramen för kostnadsökningarna under budgetåret 1961/62 skapa förutsättningar för en långsiktisplanering av materielanskaffningen.

Slutligen kan erinras om att anslagen under driftbudgeten till civilförsvaret i riksstaten för budgetåren 1961/62 och 1962/63 har uppgått till 47,4 respektive 70,4 miljoner kronor. Anslagshöjningen mellan de båda budgetåren (23 miljoner kronor) har till sin huvuddel lagts på anslagen engångsanskaffning av materiel och kostnader för anordnande av allmänna skyddsrum m. m.

Civilförsvarets uppgifter och verksamhet m. m.

Enligt civilförsvarslagen (SF 74/60) och civilförsvarskungörelsen (SF 377/60) är civilförsvarets huvuduppgift att skydda civilbefolkning och egendom mot skador av fientliga anfall samt rädda överlevande vid sådana anfall. Härjämte har civilförsvaret att vidtaga åtgärder till skydd mot spioneri och sabotage och att medverka vid omhändertagandet av mera omfattande flyktingströmmar.

Ledningen av civilförsvaret utövas under Kungl. Maj:t centralt av civilförsvarsstyrelsen. I länen handhaves ledningen av länsstyrelserna. Riket indelas i civilförsvarsområden för det lokala civilförsvaret. Inom civilförsvarsområde utövas ledningen av civilförsvaret under civilförsvarsberedskap samt, om Kungl. Maj:t i fråga om visst civilförsvarsområde så förordnar, även eljest av en civilförsvarschef.

De åtgärder civilförsvaret har att vidtaga är av såväl förebyggande som skadeavhjälpande art.

Till de *förebyggande* åtgärderna räknas främst utrymning med därtill hörande inkvarteringsverksamhet samt anordnandet av skyddsrum. Riktlinjer för dessa förebyggande åtgärder har som tidigare nämnts fastställts

av statsmakterna år 1956 (prop. 1956: 185) och år 1961 (prop. 1961: 1, bilaga 13).

Utrymningen har därvid satts i centrum som den viktigaste förebyggande åtgärden. Planer skall upprättas för utrymning av de större städerna och vissa andra utsatta orter och områden.

Beträffande skyddsrumbyggandet gäller att det skall anordnas dels allmänna skyddsrum för civilförsvarets personal och verksamhet samt inom vissa områden för civilbefolkningen, dels enskilda skyddsrum i vissa anläggningar och byggnader för dem som bor eller eljest vistas där.

Det ankommer på Kungl. Maj:t att bestämma var befolkningsskyddsrum skall byggas och efter bemyndigande av Kungl. Maj:t på civilförsvarsstyrelsen att ange område eller plats, där enskilda skyddsrum skall inrättas.

Andra civilförsvarsåtgärder av förebyggande slag än utrymning och skyddsrumbyggande är mörkläggning, bevakning till skydd mot spioneri och sabotage, alarmering m. m.

Den *skadeavhjälpande* verksamheten omfattar främst räddningsarbete för att komma nödställda till hjälp och skydda egendom från förstörelse till följd av brand och annan skadeverkan. Till de skadeavhjälpande åtgärderna hör även bistånd åt dem som blivit hemlösa till följd av krigshandlingar, omhändertagande av döda m. m. Riktlinjer och organisatorisk ram för den skadeavhjälpande verksamheten har som tidigare nämnts fastställts av statsmakterna år 1959 (prop. 1959: 114).

Civilförsvarets verksamhet hänföres enligt gällande bestämmelser till särskilda *tjänstegrenar*, nämligen

ledningstjänst för planläggning och ledning av civilförsvarets verksamhet, för alarmering, för förvaltning av civilförsvarets anordningar m. m.

räddningstjänst för undsättning av dem som blivit inneslagna vid byggnadsras eller eljest blivit i behov av hjälp för sin räddning

brandtjänst för bekämpande av brand

sjukvårdstjänst för omhändertagande av skadade samt för transport av skadade till sjukvårdsinrättning

skyddstjänst för vidtagande av åtgärder till skydd mot stridsgas eller andra kemiska stridsmedel eller radioaktiv strålning, för utrymning samt för inkvartering och annat bistånd åt dem som blivit i behov därav på grund av utrymning eller genom att deras bostäder blivit oboeliga till följd av krigshandlingar samt

ordnings- och bevakningstjänst för upprätthållande av ordning och för bevakning.

Grunddragen av civilförsvarets omfattning och beskaffenhet inom varje civilförvarsområde upptages i en *organisationsplan* för området. Av denna skall framgå omfattningen såväl av det allmänna civilförsvaret, avsett för området i dess helhet, som av verkskydd för särskilda anläggningar och byggnader.

Enligt gällande huvudprincip är civilförsvaret främst en staten åvilande angelägenhet. Kommunerna är emellertid i vissa i civilförsvarslagen angivna hänseenden skyldiga att delta i civilförsvarsverksamheten. De viktigaste av de kommunala uppgifterna är att inrätta, utrusta, vårda och underhålla allmänna skyddsrum och att vidtaga andra byggnadstekniska anordningar. Kommunerna skall därjämte genom sina myndigheter lämna civilförsvarscheferna biträde i sådana frågor rörande civilförsvaret, som har samband med dessa myndigheters verksamhetsområden, samt tillhandahålla lämpliga lokaler för civilförsvarets administration, för förvaring av viss materiel och för utbildningsverksamhet. Kommunerna är vidare skyldiga att i den omfattning organisationsplanerna anger tillhandahålla kommunerna tillhörig materiel och annan egendom samt förvara och underhålla viss civilförsvarsmateriel. Till en del av kostnaderna för kommunernas åtgärder föreligger rätt till statsbidrag eller ersättning av statsmedel.

Den enskildes åligganden med avseende på civilförsvaret hänför sig i stort sett till skyldighet att tjänstgöra i civilförsvaret (civilförsvarsplikt), vissa åligganden i vad avser utrymning och inkvartering, verkskydd, enskilda skyddsrum och mörkläggning samt vad som följer av bestämmelserna om förfoganderätt för civilförsvarets behov.

Civilförsvarsstyrelsens utredningar

I skrivelse (29/11 1961) har civilförsvarsstyrelsen föreslagit, att den av statsmakterna i princip beslutade uppbyggnaden av civilförsvaret under en tioårsperiod skulle förkortas med tre år. Som motiv härför anföres behovet av höjd beredskap, som aktualiserats genom det hösten 1961 påtagligt försämrade utrikespolitiska läget. Ett genomförande av förslaget bedömdes medföra ett medelsbehov för budgetåret 1962/63 av 115 miljoner kronor, samt 146 och 157 miljoner kronor under de båda därpå följande budgetåren. Totalt beräknades civilförsvarets kostnader under tiden 1962/70 till ca 958 miljoner kronor. Härvid hade dock medräknats 60 miljoner kronor för personlig utrustning och gasskyddsmateriel, vilka anskaffningar ansetts ligga utanför den i 1959 års principbeslut angivna ramen. Dessutom hade 50 miljoner kronor inräknats för omsättning (modernisering) av befintlig materiel. Den påskyndade uppbyggnaden skulle vidare medföra fördyringar, som beräknades till ca 36 miljoner kronor. Chefen för inrikesdepartementet (prop. 1962: I, bil. 13) ansåg sig icke böra taga ställning till förslaget under hänvisning till att frågan om takten i uppbyggnaden av civilförsvaret skulle upptagas till bedömning av 1962 års försvarskommitté. Med skrivelse (26/1 1962) har Kungl. Maj:t överlämnat civilförsvarsstyrelsens skrivelse till försvarskommittén att tagas under övervägande vid fullgörandet av utredningsuppdraget.

Inom försvarskommittén har vidare redovisats kostnaderna för civilför-

svarets uppbyggnad inom alternativt tio och sju budgetår räknat från den 1 juli 1960. Totalkostnaderna budgetåren 1963/70 skulle bli 845 miljoner kronor, respektive 975 miljoner kronor. I den senare summan har jämväl inräknats kostnaderna för det uppbyggda civilförsvarets vidmakthållande budgetåren 1967/70. Utöver nu nämnda summor har i kommittén anmälts ett behov av 111 miljoner kronor utöver 1959 års principbeslut för att täcka kostnaderna för erforderlig beklädning åt civilförsvarets personal (23 mkr), för skyddsmasker åt hela befolkningen (56 mkr) samt för internatutrustning m. m. för utrymmande och flyktingar (ca 32 mkr).

För att få ytterligare underlag för sitt arbete begärde försvarskommittén, att civilförsvarsstyrelsen skulle utreda och avgiva förslag angående civilförsvarets successiva uppbyggnad och utformning m. m. under budgetåren 1963/70 grundat på de alternativa kostnadsramarna 495 miljoner kronor (motsvarande i genomsnitt omkring 70,5 miljoner kronor per budgetår, dvs. summan av anslagen enligt riksstaten för budgetåret 1962/63) och 740 miljoner kronor (motsvarande i genomsnitt omkring 106 miljoner kronor per budgetår). Angivna summor gällde totalkostnaderna för driftbudgeten och kapitalbudgeten under tiden 1963/70 i fast penningvärde.

I civilförsvarsstyrelsens svar (skr. 19/9 1962) på utredningsuppdraget anför styrelsen, att den färdigställt erforderliga planer för en uppbyggnad av civilförsvaret inom den organisatoriska ram som gives i 1959 års principbeslut. Den tioåriga perioden för civilförsvarets uppbyggnad har styrelsen i sitt uppbyggnadsarbete förutsatt skola löpa från den 1 juli 1960 till den 30 juni 1970.

Rörande civilförsvarets allmänna inriktning och omfattning i de båda alternativen anför styrelsen bl. a. att för att kunna genomföra utrymning och inkvartering erfordras en avsevärd organisation med enheter främst ur ledningskåren, sjukvårdskåren, skyddskåren och bevakningskårens ordningspolis. Denna organisation omfattar enheter med sammanlagt ca 90 000 man. I både alternativ 495 och 740 har styrelsen bedömt, att denna organisation skall sättas upp så att planlagd utrymning och inkvartering kan genomföras.

På detta bedömande har även inverkat, framhåller styrelsen, att skyddskåren i sig innehåller de civilförsvarsenheter som skall utbildas och utrustas för insats vid radioaktiv beläggning och då gasstridsmedel sätts in.

Utöver ordningspolisen ingår i bevakningskåren även enheter — bevakningsenheter — som har till uppgift att bevaka skyddsföremål. Denna bevakning är för totalförsvaret synnerligen viktig. Styrelsen har med hänsyn härtill funnit sig föranlåten att inräkna bevakningskåren i sin helhet i de båda utredningsalternativen. Bevakningsenheterna omfattar 19 600 man. Kostnaderna för bevakningskåren belöper sig till sammanlagt 37,7 miljoner kronor under budgetåren 1963/64—1969/70, varav 23,4 miljoner kronor för materiel och 14,3 miljoner kronor för utbildning.

Under högsta civilförsvärsberedskap ansvarar civilförsväret för allt brandförsvär. För den del som avser brandförsväret på landsbygden organiseras civilförsvärsenheter, s. k. brandgrupper K, med tillgänglig materiel och personal ur fredsbrandväsendet på landsbygden. Styrelsen har inräknat denna organisation i de båda utredningsalternativen. Brandgrupp K enheter omfattar 12 500 man.

Den nu nämnda organisationen innefattar enheter som även utnyttjas i den skadeavhjälpande verksamheten, exempelvis enheter för ledning, underhåll, indikering och sjukvård. Styrelsen anser, att utöver dessa enheter bör den skadeavhjälpande organisationen byggas upp med enheter för den direkt livräddande verksamheten — enheter ur räddningskåren, brandkåren och sjukvårdskåren — i den utsträckning medlen kan förslå. Vidare bör skyddsrum för civilförsvärets enheter byggas i den utsträckning som erfordras för den avsedda organisationen så att enheternas kapacitet kan bli utnyttjad. Branddammar bör slutligen byggas i sådan omfattning att brandenheternas kapacitet kan fullt utnyttjas. I den mån medlen ej förslår till permanenta branddammar anser styrelsen, att provisoriska branddammar bör iordningställas.

Vid avvägning mellan att bygga upp civilförsvärets organisation och att vidtaga andra skyddsåtgärder för allmänheten såsom befolkningsskyddsrum och anskaffning av skyddsmasker och dosimetrar har styrelsen — utgående från allmänna bedömanden och efter studium av tidigare gjorda stadsanalyser — kommit till den slutsatsen att i första hand civilförsvärets organisation bör byggas upp. Huvudsakliga skälet härtill är, att antalet räddade människoliv blir större om man satsar på den livräddande civilförsvärsorganisationen.

Fördelningen av kostnaderna (i miljoner kronor) inom alternativen 740 och 495 — jämfört med styrelsens bedömning av medelsbehovet för fullständig uppbyggnad av civilförsväret enligt 1959 års principbeslut — framgår tabellen överst på s. 60. Kostnaderna är beräknade i 1961 års prisläge med omsättningsskatt (6,4 %) inräknad. Civilförsvärsstyrelsen förutsätter, att kompensation erhålles för pris- och lönestegringar och anmäler ett bedömt behov av att få kompensation för den tekniska utvecklingen under slutet av uppbyggnadsperioden. Storleken av denna kompensation kan dock icke anges nu.

Sammanställningen visar, att de stora skiljaktigheterna mellan alternativen och fullständig uppbyggnad enligt 1959 års principbeslut berör engångsanskaffning av materiel, skyddsrum och deras drift samt branddammar. De viktigare utgiftsändamålen kommenteras närmare i det följande.

För civilförsvärsstyrelsens *avlöningar och omkostnader* har i båda alternativen medel beräknats för den nuvarande organisationen förstärkt med 20 personer. Medelsbehovet är detsamma som enligt styrelsens planer för en tioårig uppbyggnadsperiod.

För *utbildnings- och övningsverksamhet* beräknas i alt. 740 18,98 mil-

Ändamål	Fullständig uppbyggnad	Alt. 740	Alt. 495
Civilförsvartsstyrelsens avlöningar och omkostnader.....	35,0	35,0	35,0
Forskning och försök.....	2,8	2,8	2,8
Utbildning och övningar.....	135,9	135,9	108,3
Engångsanskaffning av materiel.....	¹ 497,0	² 371,4	³ 183,3
Förvaring och underhåll av materiel.....	38,5	38,5	35,0
Skyddsrum och deras drift.....	217,9	115,6	106,1
Branddammar.....	47,5	26,3	10,2
Självskydd samt bidrag till frivilliga organisationer.....	10,5	10,5	10,5
Kapitalbudget.....	4,0	4,0	1,8
Summa	989,1	740,0	495,0

Anm. 1. I beloppet har inräknats 111 mkr avseende beklädnad åt civilförsvarets personal, skyddsmasker åt hela befolkningen samt internatutrustning m. m. för utrymmande och flyktingar.

2. I beloppet ingår 23 mkr för beklädnad åt civilförsvarets personal.

3. I beloppet ingår ca 15 mkr för beklädnad åt civilförsvarets personal.

joner kronor per år jämte 3 miljoner kronor i engångsanslag för utbildningsanordningar m. m. (för sju år sammanlagt 135,9 miljoner kronor). Kostnaderna beräknas för att utbilda den personal som erfordras för uppbyggnad av en civilförsvarsorganisation enligt 1959 års principbeslut.

Fördelningen av kostnaderna (i miljoner kronor) för *engångsanskaffning av materiel* vid de båda alternativen och vid fullt uppbyggd organisation framgår av följande tabell:

Ändamål	Fullständig uppbyggnad	Alt. 740	Alt. 495
Utrustning till civilförsvarets kårer varav för beklädnad.....	262,50 (23,00)	262,50 (23,00)	115,00 (15,00)
Utrustning till frivilliga flygkåren.....	0,86	0,86	0,86
Automatisk gasindikeringmateriel, viss mobmateriel, utrustning av gasskyddslaboratorier och till genomgångsområden.....	2,95	2,95	2,95
Uppsättande av regionala verkstäder ...	1,50	1,50	1,00
Krigsuthållighet (materiel i reserv)	27,00	20,00	10,00
Utbildningsmateriel samt ersättning av fredsmotorfordon.....	14,80	14,80	12,70
Utrustning för civilbefolkningen			
Alarmeringsmateriel.....	9,50	9,50	9,50
Skyddsmasker			
omsättning av åldrade.....	7,50	7,50	7,50
nyanskaffning enl. 59 års beslut	15,00	—	—
fullständig utrustning av befolkningen ¹	48,00	—	—
Dosimetrar.....	10,00	—	—
Utrustning till internat och flyktingar....	28,00	—	—
Omsättningsskatt, frakt, kontroll m. m....	69,40	51,76	25,80
Summa	497,01	371,37	185,31

Anm. 1. Avser den anskaffning av skyddsmasker, som civilförsvartsstyrelsen ansett erforderlig utöver 1959 års principbeslut.

I alt. 740 räcker medlen till för anskaffning av materiel till civilförsvarets hela organisation enligt 1959 års principbeslut, såväl för utrymning och inkvartering som för den skadeavhjälpande verksamheten.

I alt. 495 förslår medlen till att anskaffa materiel för civilförsvarets utrymnings- och inkvarteringsorganisation enligt nuvarande planer. Däremot kan enligt styrelsen materiel anskaffas till endast en till ca 45 % minskad organisation för den skadeavhjälpande verksamheten i förhållande till 1959 års principbeslut och till 11 av de 20 undsättningskårerna.

Enligt civilförsvarsstyrelsens mening räcker medlen ej i något av alternativen till för att anskaffa skyddsmasker åt allmänheten annat än i den utsträckning som erfordras för att omsätta befintliga åldrade skyddsmasker. Med nuvarande antal kan endast i tätorter efter beredskapsutrymning kvarvarande befolkning samt befolkningen i övriga tätorter med skyddsrumsskyldighet förses med skyddsmask. I återstående orter samt på landsbygden kommer därför, framhåller styrelsen, befolkningen att sakna det primära skyddet mot B- och C-stridsmedel samt mot radioaktivt stoft. Styrelsen har ej heller i alternativen tagit upp anslag till dosimetrar till allmänheten. Medel har slutligen ej kunnat inrymmas i något av alternativen för anskaffning av internatutrustning och utrustning till flyktingar.

Medel för *skyddsrum och deras drift* har fördelats enligt följande tabell (beloppen i miljoner kronor), i vilken även redovisas kostnaderna för olika objekt vid fullständig uppbyggnad av organisationen.

Ändamål	Fullständig uppbyggnad	Alt. 740	Alt. 495
<i>Skyddsrum för civilförsvarets organisation</i>			
ledningscentraler	83,4	51,5	51,5
skydd för framskjutna enheter	20,0	20,0	11,2
observationsplatser	5,4	5,4	3,3
<i>Skyddsrum för civilbefolkningen</i>			
befolkningsskyddsrum	86,7	16,3	17,7
skol- och trafikskyddsrum anordnade av kommuner	7,0	7,0	7,0
skol- och trafikskyddsrum anordnade av enskild	4,5	4,5	4,5
<i>Kommunaltekniska verk</i>	6,0	6,0	6,0
<i>Drift av skyddsrum</i>	4,9	4,9	4,9
Summa	217,9	115,6	106,1

I alt. 495 ingår ett betydligt mindre antal enheter än i det högre alternativet. Med hänsyn härtill har civilförsvarsstyrelsen kunnat begränsa beloppen för skydd för framskjutna enheter och för observationsplatser i det lägre alternativet. I övrigt föreligger inga större skilljaktigheter mellan de båda alternativen i vad avser medel för skyddsrumssbyggnader m. m.

Den del av byggprogrammet för ledningscentraler som inte kan inrymmas

inom alternativen är dels ersättningsbyggnad av tio ledningscentraler, dels huvuddelen av den om- och tillbyggnad av nu befintliga ledningscentraler, som styrelsen bedömt erforderlig.

Såvitt avser anordnande av befolkningsskyddsrum innebär båda alternativen en kraftig reduktion av civilförsvarsstyrelsens plan för byggande av skyddsrum i de 14 största städernas innerområden. Skyddsrumspplatserna är avsedda för dem som skall vara kvar i innerområdena efter slutlig utrymning, nämligen

personal för krigsförsörjning och kommunikation	}	ca 50 000
civilförsvarspersonal		ca 18 000
polispersonal utöver den i civilförsvaret		
tillsynsmän för utrymda fastigheter		
personal i civila hälso- och sjukvården		
servicepersonal (10 % av övriga)		
<hr/>		Summa ca 68 000

Styrelsen erinrar om att det inte föreligger skyldighet att bygga normal-skyddsrum i dessa städers innerområden. För dem som oundgängligen måste vara kvar i innerområdena skall i stället staten skaffa erforderligt skydd.

Inom alt. 740:s ram kan endast skyddsrum med ca 13 000 platser byggas. Detta innebär att man kommer att disponera sammanlagt 31 000 av de erforderliga 68 000 platserna, dvs. ca 46 % av behovet. Civilförsvarsstyrelsen framhåller att det därvid är att märka, att de 18 000 nu befintliga skyddsrumspplatserna till mycket stor del finns i skyddsrum, som har ett skyddsvärde vilket avsevärt understiger det uppställda kravet samt att gångvägsavstånden för stora personalkategorier betydligt överstiger fastställda 200 meter.

Möjlig byggnad av *branddammar* inom de båda alternativen och vid fullständig uppbyggnad framgår av följande tablå.

Typ av branddamm	Antal branddammar		
	Fullständig uppbyggnad	Alt. 740	Alt. 495
Förrådsbranddammar.....	15	15	12
Krigsbranddammar.....	785	385	112
Provisoriska krigsbranddammar.....	—	400	400

Det av styrelsen i alt. 740 avdelade beloppet för ifrågavarande ändamål, 26,3 miljoner kronor, medger således, att samtliga planerade förrådsbranddammar och ca 50 % av krigsbranddammarna kan anordnas permanent. Dessutom kan anskaffas materiel för att anordna provisoriska krigsbranddammar i stället för återstående planerade dammar.

Den allmänna innebörden av de båda alternativen i jämförelse med fullständig uppbyggnad anger styrelsen sammanfattande på följande sätt.

Alt. 740

Hittills planlagd civilförvarsorganisation behöver ej reduceras. Den kan förses med skydd för enheter och observationsplatser. Branddammarna blir provisoriska i 50 % fall.

Alt. 495

Hittills planlagd organisation för utrymning och inkvartering, för markbevakning och för landsbygdens brandförsvaret samt för radiak- och gasskyddstjänst behöver i stort ej reduceras. Där-
emot kan endast 45 % av nu planlagd organisation för själva räddningsverksamheten byggas upp. Den kan förses med skydd för enheter och observationsplatser i de viktigaste orterna. Endast 11 av 20 undsättningskårer kan sättas upp. Branddammarna blir provisoriska i nära 80 % fall.

Nya ledningscentraler enligt nuvarande planer tillkommer, medan nödvändiga ersättningsbyggnader samt om- och tillbyggnader av ledningscentraler endast kan ske i undantagsfall.

Befolkningen kan icke omhändertas och skyddas i erforderlig utsträckning.

Utrustning till internat och flyktingar kan ej anskaffas.

Ytterligare skyddsmasker kan ej tillföras.

Radiakdosimetrar till befolkningen kan ej skaffas.

Befolkningsskyddsrum kan endast byggas i mycket begränsad omfattning.

Civilförvarsstyrelsens anslagsäskanden 1963/64

Civilförvarsstyrelsens anslagsäskanden för budgetåret 1963/64 har baserats på förutsättningen att uppbyggnadstiden (anslagsmässigt) för civilförsvaret skall vara avslutad den 1 juli 1967 utom i vad avser befolkningsskyddsrum och branddammarna. För sistnämnda ändamål räknar styrelsen med en 10-årig uppbyggnadsperiod.

Styrelsen äskar för nästa budgetår tillhoppa å driftbudgeten 139 566 200 kronor och å kapitalbudgeten 12 863 300 kronor, varav 11 522 000 kronor för andra statliga myndigheter. Fördelning av årets äskanden på olika ändamål samt jämförelse med riksstaten för budgetåret 1962/63 och med alt. 740 och 495 framgår av sammanställning (miljoner kronor) på s. 64.

Beträffande *materielanskaffningen* anför styrelsen, att det totala behovet av materiel — sedan tillgångarna (190 miljoner kronor) frånräknats — uppgår till ca 413 miljoner kronor i 1961 års priser (dec.). I detta belopp ingår kostnader för internatmateriel, flyktingmateriel, utbildningsmateriel samt omsättningsskatt och frakt m. m. för totalt 97,3 miljoner kronor. Där-
emot är ej inräknade kostnaderna för materiel, till vars anskaffning statsmakterna ännu ej tagit slutlig ställning, dvs. viss beklädnadsutrustning (23 miljoner kronor), ett utökat antal skyddsmasker till civilbefolkningen (56 miljoner kronor) samt ej heller kostnader för omsättning av viss utbild-

Ändamål	Cfs äskanden 1963/64	Alt. 740	Alt. 495	Riksstat 1962/63
Civilt försvarsstyrelsens avlöningar och omkostnader	6,8	5,0	5,0	4,4
Forskning och försök	0,4	0,4	0,4	0,4
Utbildning och övningar	23,7	¹ 19,0	² 15,0	13,0
Engångsanskaffning av materiel . . .	88,2	³ 53,1	² 26,5	28,2
Förvaring och underhåll av materiel .	6,1	5,5	5,0	5,4
Skyddsrum och deras drift	¹ 12,1	³ 16,5	² 15,2	17,4
Branddamm	³ 0,5	³ 3,8	² 1,5	0,5
Självskydd samt bidrag till frivilliga organisationer	³ 1,8	1,5	1,5	1,2
Kapitalbudget	1,3	0,6	0,3	1,2
Summa	140,9	105,4	70,4	71,7

¹ Härutöver hemställer styrelsen att investeringsbemyndigande lämnas för 31,0 mkr.

² Dessutom begäres investeringsbemyndigande om 0,5 mkr.

³ Detta anslag har i civilt försvarsstyrelsens petita sammanförts med anslagen för utbildning och övningar.

⁴ Dessutom erfordras 3,0 mkr för engångsanskaffning av utbildningsanordningar m. m.

⁵ Beloppet utgör $\frac{1}{7}$ av angivet totalbelopp för resp. anslag för hela 7-årsperioden.

ningsmateriel vid 10-årig uppbyggnadsperiod (4,5 miljoner kronor). Materielbehovet blir således enligt styrelsen i pengar räknat ($413 + 79 + 4,5 =$) 497 miljoner kronor.

Med skrivelse (13/8 1962) har civilt försvarsstyrelsen till Kungl. Maj:t ingivit förslag till *plan för utbyggnad av särskilda skyddsanordningar* för vissa civilt försvarsenheter, nämligen ledningscentraler för fasta ledningsorgan, observationsplatser för observationsgrupper och skyddsanordningar för övriga framskjutna enheter. De totala kostnaderna enligt planen uppgår för anordnande av ledningscentraler till 125 miljoner kronor, för anordnande av observationsplatser till 8 miljoner kronor samt för anordnande av skydd för övriga framskjutna enheter till 30 miljoner kronor. Utbyggnaden skall ske av kommunerna med statsbidrag. Statens kostnader anges till respektive 83,4, 5,4 och 20 miljoner kronor. Sammanlagt kostar således ett förverkligande av planen ($128 + 8 + 30 =$) 163 miljoner kronor, varav statsbidrag ($83,4 + 5,4 + 20 =$) 108,8 miljoner kronor. Kungl. Maj:t har ännu icke tagit ställning till förslaget.

Civilt försvarsstyrelsen har vidare med skrivelse (4/7 1962) till Kungl. Maj:t ingivit förslag till *plan för utbyggnad av befolkningsskyddsrum* i de 14 största städernas innerområden. Planen ansluter enligt styrelsen helt till det förslag som chefen för inrikesdepartementet framlade i prop. 1961: 1, bil. 13. En utbyggnad av befolkningsskyddsrum i enlighet med det av styrelsen framlagda förslaget har kostnadsberäknats till 230 miljoner kronor, varav i statsbidrag cirka 95 miljoner kronor. Härav har tidigare anvisats 8,3 miljoner kronor varför återstoden uppgår till 86,7 miljoner kronor.

Styrelsen hemställer, att anslaget till byggande av skyddsrum för nästa budgetår upptas med 11,417 miljoner kronor och att investeringsbemyndigande lämnas för 31 miljoner kronor enligt följande specifikation.

	Investerings- bemyndigande	Anslag
Skyddsrum för civilförsvarets organisation.....	20,0	6,0
Skyddsrum för civilbefolk- ningen	11,0	5,417
	<hr/> 31,0	<hr/> 11,417

Såvitt avser bidrag till kommuner till anordnande av *branddammar* för civilförsvarsändamål anför styrelsen, att en plan för utbyggnadsprogrammet av krigsbranddammar beräknas kunna bli färdig under budgetåret 1963/64. I avvaktan härpå begränsar styrelsen för nästa budgetår sina anslagsäskanden för här avsett ändamål. Ett begränsat program till en kostnad av 1 miljon kronor för statsverket torde enligt styrelsen kunna genomföras under nästa budgetår. Härav bör 500 000 kronor ställas till förfogande genom investeringsbemyndigande och återstoden genom medelsanvisning.

Utbyggnaden av branddammar skall ske av kommunerna med statsbidrag. Staten svarar därvid för $\frac{2}{3}$ av kostnaderna.

4. Utgångspunkter vid bestämmandet av försvarsutgifterna

Utrikes- och militärpolitiska förhållanden

Vad gäller det utrikes- och militärpolitiska läget anförde 1960 års försvarskommitté i sitt betänkande (SOU 1960: 40) följande.

Det *utrikes- och militärpolitiska läget* har under de senaste åren icke undergått någon förbättring. FN har icke kunnat fungera som det instrument för världsfredens bevarande som ursprungligen avsågs, även om värdet av dess insatser på säkerhetsområdet icke bör underskattas. När det gäller lösandet av konflikter mellan stormakterna är FN:s möjligheter starkt begränsade.

Motsättningarna mellan stormaktsblocken består. Ingen av de stora tvistefrågorna har kunnat föras närmare sin lösning och läget har närmast hårdnat i frågor som Tysklands enande, Berlins ställning och nedrustningen. Maktbalansen mellan stormaktsblocken gör att ett storkrig anses mindre sannolikt och att stormakterna kan antagas visa återhållsamhet när det gäller lokala krig som innefattar risker för storkrig. Läget innebär emellertid betydande risker och förblir farofyllt. Här kan pekats på krigsrisker till följd av felbedömningar, i samband med underrättelseaktioner och genom lokala konflikter som uppstått utan tillskyndan av stormakt. Det får icke heller förbises, att Tysklands- och Berlinfrågorna kan komma att utvecklas i en riktning som innebär faror för den allmänna freden. Riskerna för Sveriges del synes i första hand sammanhånga med att någon stormakt önskar utnyttja svenskt territorium eller hindra den andra parten från ett dylikt utnyttjande. Sverige måste därför vidmakthålla ett respektingivande försvar, som förmår skapa tilltro till vår förmåga att bevara vår utrikespolitiska handlingsfrihet. Försvarets uppgift är i första hand fredsbevarande. Det bör snabbt kunna utveckla högsta styrka så att en presumtiv angripare kan förmås att avstå från sina planer. Om ett angrepp trots detta kommer till stånd blir det svenska försvarets uppgift att förhindra att svenskt territorium besättes. De militära försvarsanstalterna måste kompletteras med aktiv beredskap inom övriga delar av totalförsvaret för att bevara vår motståndskraft mot påtryckningar eller angrepp.

Någon väsentlig ändring i det allmänna utrikespolitiska läget har icke inträtt under de två senaste åren. Vissa lokala konflikter — i Laos, Algeriet och Västra Nya Guinea — har lösts. I stället har andra konflikter uppstått eller ånyo blivit aktuella. Här kan nämnas striderna vid gränsen mellan Kina och Indien, inbördeskriget i Vietnam och motsättningarna kring Cuba. De ledande kärnvapenmakterna står fortfarande låsta mot varandra. Rivaliteten dem emellan avspeglas i de i fredstid exempellösa rustningsansträngningarna. Omsorgen om balansen mellan stormakterna visar sig också i

svårigheterna att få några uppgörelser till stånd i frågor, som har att göra med deras militära säkerhet, såsom Tysklands- och nedrustningsfrågorna. Att även de nordiska länderna kan nära beröras av de storpolitiska motsättningarna klargjordes bl. a. genom omständigheterna kring nedskjutningen av det amerikanska U 2-planet över Sovjetunionen våren 1960 och av den sovjetiska framställningen till Finland hösten 1961.

Cuba-krisen har demonstrerat riskerna i det nuvarande läget. Den synes också ha bekräftat att stormakterna är angelägna att undvika att spänningen utlöser vapenskifte dem emellan.

Det allmänna läget domineras fortfarande av frågor, som sammanhänger med spänningen mellan Förenta Staterna och Sovjetunionen. Vissa nya utvecklingslinjer bör dock uppmärksammas. Hit hör det politiska och ekonomiska samarbetet i Västeuropa, vilket har ökat de deltagande ländernas relativa betydelse i de storpolitiska sammanhangen. Storbritanniens och särskilt Frankrikes innehav av kärnvapen kan leda till en omprövning av förutsättningarna för den militära planeringen inom Atlantpakten. De väckta tankarna på att bygga upp en integrerad europeisk kärnvapenstyrka får ses mot bakgrunden av de risker som anses vara förbundna med en spridning av kärnvapen till nya enskilda länder.

I Asien bör den indisk-kinesiska konflikten uppmärksammas särskilt med hänsyn till dess vidare politiska konsekvenser. Indien har tvingats begära militär hjälp västerifrån. Det kan därför icke med samma auktoritet som tidigare göra anspråk på en medlarroll mellan Öst och Väst. Kina å sin sida har genom aktionen mot Indien markerat sin oavhängighet gentemot Sovjetunionen. Härigenom har förhållandet mellan de två ledande kommunistländerna utsatts för ytterligare påfrestningar.

Länderna i Asien och Afrika likaväl som i Latinamerika strävar efter att frigöra sig från stormaktsinflytanden. Samtidigt är de flesta av dessa länder starkt beroende av ekonomisk hjälp för att kunna realisera sina planer på snabb ekonomisk och social utveckling. Deras utrikespolitik rör sig i spänningsfältet däremellan. Nationella motsättningar mellan utvecklingsländerna kan också uppkomma. Dessa kan innebära risker för freden särskilt om de identifieras med mot varandra stående stormaktsintressen.

Dessa nya drag i läget inger icke några förhoppningar om att krigsrisikerna skall minska under överskådlig tid. Det ökade ömsesidiga beroendet mellan alla länder innebär samtidigt, att Sverige kan direkt eller indirekt beröras av konflikter även i fjärran delar av världen. Vi har alltså ett starkt intresse av att alla möjligheter till politisk avspänning och till nedrustning tillvaratas.

Vad FN beträffar förhindrar motsättningarna mellan stormakterna alltför FN från att fungera som det instrument för världsfredens bevarande, som ursprungligen avsågs. Värdet av de insatser, som FN kan göra på sä-

kerhetsområdet, bör dock icke underskattas. Här kan pekas på FN:s insatser i Främre Orienten, Kongo och Västra Nya Guinea. Vad däremot gäller världsorganisationens möjligheter att medverka till lösningar av konflikter mellan stormakterna själva är dessa till följd av FN:s själva struktur starkt begränsade. Då riskerna för Sveriges del sannolikt sammanhänger med förhållandet mellan stormakterna, är det knappast att hoppas på effektiva FN-aktioner till avvärjande av sådana risker. Det är därför icke tillrådligt att för närvarande i förlitan på FN minska den skyddsberedskap, som ligger i vår utrikes- och försvarspolitik. Kommittén vill dock understryka, att det med hänsyn till Sveriges säkerhet på längre sikt är önskvärt att FN får ökade möjligheter att medverka till en fredlig utveckling i världen.

Den militärpolitiska utvecklingen karakteriseras av att terrorbalansen ytterligare stabiliserats. Både USA och Sovjet har fortsatt att bygga upp resurser för interkontinental krigsföring. Det är inte sannolikt, att någon av stormakterna under överskådlig tid kan åstadkomma ett tekniskt genombrott, som helt rubbar terrorbalansen. Övervägande skäl talar således för att terrorbalansen kommer att bestå under den tid som nu kan överblickas.

Terrorbalansen medför inte, att risken för begränsade krig avtagit. Den strategiska utvecklingen tenderar snarare att öka risken härför. Under de senaste åren har också ökad vikt lagts vid konventionella rustningar. Denna tendens ser ut att bestå.

Inom Östblocket har Sovjet moderniserat stridskrafternas utrustning. Dessa har härigenom fått ökad slagkraft. Omfattningen har samtidigt bibehållits. I Östtyskland har en kraftig förstärkning av stridskrafterna påbörjats. Övriga i Östblocket ingående länders stridskrafter har förbättrats kvalitativt.

I USA ökas de stående styrkorna. Man avser också att organisera reserver, som snabbt kan mobiliseras. Transportresurserna stärks för att styrkorna utan dröjsmål skall kunna sättas in i olika delar av världen. Västtyskland fortsätter att rusta upp. Frankrike har, sedan algerietfrågan lösts, återfört styrkor till hemlandet. Ytterligare styrkor kommer att återföras. I hemlandet ombeväpnas förbanden och utbildas för nya uppgifter. I takt härmed växer NATO-ländernas styrka i Europa.

I Skandinavien finns inga utländska förband grupperade. Frågan om samordnad ledning av NATO-försvaret av Östersjöutloppen har numera lösts. Bland annat i Nordnorge hålles förband ständigt rustade. Danmark och Norge har stärkt sitt försvar. Delvis har detta skett med amerikansk vapenhjälp, som emellertid numera minskat. De båda länderna måste därför själva i ökad utsträckning svara för moderniseringen av försvaret. Detta återspeglas i att försvarsbudgeterna vuxit kraftigt i båda länderna. Finland har börjat modernisera stridskrafternas utrustning. Landets försvarsbud-

get har i samband härmed procentuellt höjts de senaste åren. Stridskrafterna har dock fortfarande mindre omfattning än som är medgiven enligt fredsfördragets bestämmelser.

Väst ökar alltså sina konventionella stridskrafter. Öst är dock allttjämt överlägset i detta avseende. Båda stormaktsblocken får efter hand större möjligheter att snabbt sätta in konventionella styrkor i olika delar av världen.

Kommittén måste alltså konstatera, att spänningen i världen består. Några konflikter har lösts. Andra aktualiseras ånyo och nya tillkommer. De djupgående motsättningarna mellan stormakterna har icke kunnat elimineras och de stora tvistefrågorna dem emellan kvarstår olösta. Nedrustningsförhandlingarna, i vilka Sverige deltar, har ej lett till påtagliga resultat. Risker för krig, som berör Nordeuropa, kan icke uteslutas. Läget kan snabbt förändras. Från tid till annan kan tendenser till avspänning eller skärpt spänning framträda. Sverige måste bevara sin utrikespolitiska handlingsfrihet och klargöra sin vilja att i enlighet med sin alliansfria politik ej ställa sitt territorium till någon stormakts förfogande. Ett försvar som skapar tilltro till vår förmåga härutinnan måste bibehållas. Dess resurser måste — med beaktande av våra ekonomiska förutsättningar — bestämmas med hänsyn till stormakternas strategiska intressen i Skandinavien och deras möjligheter att tillgodose dessa. Vid försvarsplaneringen på längre sikt bör resurserna avvägas mot bakgrund av det allttjämt bestående osäkra världsläget. Vi måste vaksamt följa utvecklingen. Vår långsiktiga beredskap och vår förmåga att snabbt sätta vårt försvar på krigsfot får inte tillåtas växla med skiftande tendenser i det storpolitiska läget. Det är däremot naturligt att variera insatsberedskapen med hänsyn till lägets omedelbara krav.

Vad nu sagts får ses mot bakgrund att världsläget sedan lång tid präglats av motsättningar. Någon varaktig förbättring härvidlag har ej kunnat iakttas. Man får emellertid enligt försvarskommitténs mening ej utesluta denna möjlighet. Skulle motsättningarna mellan stormakterna i avgörande grad kunna biläggas, kan det innebära en påtaglig ändring av underlaget för det försvarsbeslut som nu är aktuellt.

Militärteknisk utveckling

En redogörelse för och bedömning av den militärtekniska utvecklingen lämnas i ÖB 62. Viktiga avsnitt inom skilda vapentekniska områden har också behandlats i särskilda föreläsningar inför kommittén bl. a. av experter från försvarets forskningsanstalt.

Utvecklingstendenserna inom militärtekniken kan på grundval av det redovisade expertmaterialet sammanfattas sålunda.

Den militärtekniska utvecklingen har gått snabbt. I flera fall har den varit snabbare än man förutsåg år 1958. Stormakternas ökande militär-

utgifter kan medföra att den i fortsättningen kommer att gå än fortare. Särskilt påtaglig är utvecklingen av kärnladdningar och robotvapen samt av kemiska och biologiska stridsmedel.

I fråga om kärnladdningar synes båda stormaktsblocken sträva efter att öka möjligheterna att variera laddningarnas styrka och att utveckla s. k. rena väteladdningar, som förorsakar väsentligt mindre radioaktiv beläggning än nuvarande väteladdningstyper. Vissa resultat har konstaterats vid de vapenprov som såväl Sovjet som USA utfört.

De senast utförda sovjetiska proven är intressanta från flera synpunkter. Några laddningar har sålunda varit mycket kraftiga. En laddning på ca 60 megaton sprängdes på relativt låg höjd. Proven utfördes på platser som med hänsyn till laddningarnas storlek ligger anmärkningsvärt nära ryska befolkningscentra. Dessa förhållanden kan tolkas så att man i Sovjet lyckats lösa vissa problem med att öka laddningarnas renhet. De amerikanska proven med kärnladdningar i atmosfären avser enligt amerikanska uppgifter bl. a. prov med nya kärnladdningstyper med förbättrat förhållande mellan stridsdelsvikt och utvunnen energi, prov med renare laddningar och prov på mycket hög höjd.

Att utvecklingen av s. k. taktiska kärnladdningar gått fort bestyrkes bland annat av det faktum att enligt uppgift amerikanska förband sedan mitten av 1962 är utrustade med den rekylfria kanonen Davy Crockett, vars projektiler kan förses med kärnladdning.

Framtagandet av ballistiska fjärrrobotar med skottvidder över 100 mil och avsedda att bära kärnladdning torde bedrivas med stor intensitet av såväl västmakterna som Sovjet. Robotarna torde även sannolikt medelst utbytbara stridsdelar kunna förses med biologiska och kemiska stridsmedel. Utvecklingen av dessa robotar har gått snabbt. Interkontinentala robotar har sålunda varit i tjänst sedan år 1960; tidigare har bedömts att sådana robotar skulle vara i tjänst först mot mitten av 1960-talet. Precisionen hos dessa robotar torde dessutom vara större än man tidigare antagit.

Robotsystem för luftförsvaret har samtidigt utvecklats i forcerat tempo. Ett flertal luftvärnsrobotsystem finns redan i tjänst. Mot ballistiska robotar, till vilka fjärr- och markrobotar i huvudsak hänföres, torde det inte för närvarande finnas något luftvärnsrobotsystem i operativt bruk. Officiella ryska uttalanden antyder dock att man i Öst redan har projekterat ett sådant system och från USA rapporteras lyckade försök med ett antirobot-system.

Rymdsatelliterna bedömes få militär betydelse bland annat för telekommunikation, spaning och störning. Sannolikt används satelliter redan i nuläget för att lämna geodetiskt underlag för fjärrrobotar. Lyckade amerikanska försök har rapporterats med telekommunikationssatelliten Telstar och underrättelsesatelliten Midas; den senare är avsedd att ge förvarning om ballistiska robotar.

Kemiska och biologiska stridsmedel har under de senaste åren tilldragit sig betydande uppmärksamhet. Avsevärda lager av stridsgaser fanns redan under 1940-talet. Möjlighet att tillverka sådana gaser i stor omfattning torde finnas både i Väst och Öst. Framställningskostnaderna för stridsgaser och biologiska stridsmedel är förhållandevis låga. Vissa bakteriegifter kan vidare framställas på syntetisk väg, vilket underlättar tillverkning av sådana biologiska stridsmedel. I både Väst och Öst finns sannolikt resurser för att i avsevärd omfattning sätta in såväl kemiska som biologiska stridsmedel.

Stormaktsblockens markstridskrafter får ökad eldkraft och ökad rörlighet. Den ökade eldkraften vid förbanden torde i första hand åstadkommas med vapenbärare, som möjliggör eldgivning med kärnladdade granater. Även den konventionella eldkraften förstärks. Det är en fortgående tendens att arméstridskrafterna blir alltmer mekaniserade genom att stort antal stridsvagnar ingår i förbanden. Rörligheten ökas genom att möjligheterna att flytta förbanden i terräng och genom luften förbättras.

För sjöstridskrafterna pågår bland annat nybyggnad av oceangående ubåtar med stor aktionsradie och hög fart. Nybyggnad av atomdrivna ubåtar pågår i USA och i Storbritannien. Vidare har Sovjet i oktober 1960 meddelat, att man har atomdrivna, fjärrvapenbestyckade ubåtar. Specialbyggt landstigningstonnage med ökade fartprestanda avsett för direkt överskeppning från kust till kust vidareutvecklas inom västmakterna. Sådant tonnage torde tas fram även inom Sovjet.

Vad gäller flygstridskrafterna fullföljes utvecklingen av såväl bomb- och attackflygplan som jaktflygplan. I Sovjet pågår sålunda — trots tidigare uttalanden att t. e. bombflygplan skulle vara föråldrade och att deras uppgifter skulle övertas av robotar — projektering av ett antal nya flygplantyper. I både USA och Storbritannien synes man alltmer inrikta sig på »standardflygplan», vilket resulterar i färre flygplantyper. Därvid eftersträvas att förbättra flygplanetns användbarhet genom att start- och landningssträckorna görs korta. Jaktflygplanetns stridseffekt höjs genom att det utrustas med jaktrobotar, radar- och infraröd-(IR-)sikten; i samma riktning verkar tillkomsten av automatiserad stridsledning.

Anskaffningen av bomb- och jaktflygplan har blivit mindre än man bedömde i slutet av 1950-talet. Härtill torde bland annat ha bidragit det enskilda flygplanetns ökade stridseffekt och de kraftigt ökade tillverkningskostnaderna. Efter hand torde robotar i växande omfattning komma att komplettera och delvis ersätta bomb-, attack- och jaktflyget; sådant flyg torde dock fortfarande komma att vara i tjänst i betydande omfattning.

När det gäller den tekniska utvecklingens inverkan på krigföringen bedömer överbefälhavaren, att utvecklingen av lågverkande kärnladdningar och möjligheterna att utnyttja dessa i relativt okomplicerade vapenbärare innebär, att det blir mera sannolikt att sådana vapen kommer att utnyttjas

för taktiska uppgifter. Vid en bedömning av de militära styrkeförhållandena anses de taktiska kärnladdningarna komma att spela en allt större roll. Genom att kärnladdningar för taktiskt bruk och vapenbärare till sådana vapen tillkommer, får striden — om sådant stridsmedel utnyttjas — ett snabbare och våldsammare förlopp än tidigare.

Det anförda visar enligt försvarskommitténs mening, att den militärtekniska utvecklingen fortsatt, sannolikt i snabbare takt än vad som bedömts för några år sedan. Liksom tidigare är utvecklingen mest påtaglig när det gäller kärn- och robotvapen samt kemiska och biologiska stridsmedel. Av intresse är också, att nya stridsflygplan — trots tidigare uttalanden av annan innebörd — tas fram i såväl Öst som Väst.

Användes kärnladdningar, kan flyg- och fjärrvapenanfall mot hemorten och mot det militära försvaret få stor verkan på kort tid. Nuvarande luftförsvarssystem med jaktflygplan, luftvärnsrobotar och luftvärnsartilleri kan härvid inte förhindra omfattande förstörelse. Svårigheten att bekämpa ballistiska robotar medför att stor vikt måste läggas vid passiva luftskyddsåtgärder.

De nya möjligheterna att utnyttja kemiska och biologiska stridsmedel kan komma att avsevärt påverka krigföringen. Dessa stridsmedel förorsakar i jämförelse med kärnladdningar endast ringa materielförstörelse. Man måste därför vara beredd på att kemiska och biologiska stridsmedel kan komma att användas. Sannolikheten härför torde i väsentlig grad bero på om och hur skyddsåtgärder av olika slag förberetts och vidtagits.

De ökade möjligheterna att använda flygtransporterade och mekaniserade förband samt den allt effektivare sjötransportmaterielen talar för att striden vid olika typer av invasion kan inledas överraskande och snabbt föras ut över stora ytor. Samtidigt som anfallsmedlen förbättras, ökas också möjligheterna till skydd m. m. Spaningsmedlen utvecklas vidare alltmer, både vid spaning mot luft-, sjö- och markmål; samtidigt tillföres stridskrafterna i ökad utsträckning materiel för störning, vilseledande åtgärder och maskering. Kraven på ökad rörlighet för att underlätta spridning och kraftsamling och för att nedbringa förlusterna till följd av angriparens vapenverkan har ytterligare skärpts. Förbättrad befästningsteknik ökar slutligen motståndsförmågan mot angriparens förstörelsemedel.

Trots den snabba tekniska utvecklingen har vi goda möjligheter att bygga upp ett efter våra förhållanden effektivt försvar. Man bör observera, att stormaktsblockens resurser i stor utsträckning utnyttjas för strategiska stridsmedel vilkas användande för ett anfall på Sverige i många lägen ter sig mindre sannolikt. Utvecklingen fortgår emellertid på snart sagt alla områden inom militärtekniken. Det är uppenbart, att tillkomsten av förband med stor rörlighet och stor eldkraft, som snabbt kan förflyttas till lands, till sjöss och i luften, ökar en angriparens möjligheter. Å andra sidan

har vi goda tekniska förutsättningar att följa med i denna utveckling och bibehålla våra möjligheter till försvar. Försvarskommittén anser emellertid, att detta icke är möjligt inom en oförändrad kostnadsram. En successiv ökning av försvarsutgifterna framstår som ofrånkomlig.

Samhällsekonomiska och statsfinansiella utgångspunkter

Som ett mått på försvarskostnadernas betydelse från samhällsekonomisk synpunkt brukar användas försvarskostnadernas andel av den samlade produktionen, bruttonationalprodukten (BNP). Jämförelser av försvarets andel i BNP brukar också göras mellan olika länder när man vill få uttryck för försvarsbördan i dessa. En annan typ av internationell jämförelse som förekommer är försvarskostnad per invånare. I likhet med 1960 års försvarskommitté vill försvarskommittén varna för okritiska jämförelser i dessa hänseenden.

Det militära försvarets (= anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde exkl. anslag till svenska F.N.-styrkor o. d.) andel av nationalprodukten har mellan budgetåren 1958/59 och 1962/63 sjunkit från 4,6 till 4,2 %. Den genomsnittliga ökningstakten har varit 12,9 % i fasta och 5,7 % i löpande priser. Om till kostnaderna för det militära försvaret lägges utgifterna för civilt försvaret har ²försvarets andel av nationalprodukten under den angivna tiden gått ned från 4,6 till 4,3 %. Utvecklingen åskådliggöres närmare i följande tabell.

Budgetår	Andel av *BNP	
	militära försvaret	militära försvaret + civilt försvaret
1958/59.....	4,6	4,6
1959/60.....	4,5	4,5
1960/61.....	4,4	4,4
1961/62.....	4,2	4,2
1962/63.....	4,2	4,3

* BNP har här beräknats per budgetår. I nationalbudgeten, OECD- och NATO-statistik anges försvarskostnaderna som andel av BNP per kalenderår.

Den genomsnittliga årliga ökningstakten för det militära försvarets utgifter har som nämnts utgjort 2,9 % sedan budgetåret 1958/59. Försvarsutgifterna har alltså ökat i långsammare takt än nationalprodukten, som under 1950-talet tillvuxit med i genomsnitt 3,5 % per år och som enligt nu föreliggande bedömningar uppskattas tillväxa med i genomsnitt 4,2 % per år under de tre första åren av 1960-talet.

¹ Här inverkar bl. a. att kapitalbudgeten mellan budgetåren 1958/59—1959/60 höjdes med ca 50 miljoner kronor.

² Det bör observeras att detta ej är lika med totalförsvarets andel. För att erhålla denna måste bl. a. kostnaderna för det ekonomiska försvaret tilläggas.

Vid en internationell jämförelse kan konstateras att trenden i de redovisade siffrorna i stort sett återfinns hos flertalet länder.¹ Så sjönk t. ex. försvarets genomsnittliga andel av nationalprodukten hos NATO-länderna kontinuerligt från och med mitten av 1950-talet fram till år 1960; för år 1961 kan däremot konstateras en viss ökning. Även för sistnämnda år är dock försvarsutgifternas andel av nationalprodukten klart mindre än vid mitten av 1950-talet.

I sammanhanget kan också finnas anledning peka på att den minskade amerikanska vapenhjälpen till vissa europeiska länder medverkat till att försvarets andel av nationalprodukten hos dessa ökat under år 1961. Detta är bl. a. förhållandet med Danmark och Norge.

För bedömning av den framtida *samhällsekonomiska* utvecklingen har försvarskommittén självfallet tagit del av 1959 års långtidsutrednings betänkande Svensk ekonomi 1960—1965 (SOU 1962: 10 o. 11). Långtidsutredningen räknar i betänkandet med att takten i produktivitetsoökningen bör kunna stegras från 3½ % per år som genomsnitt under 1950-talet till 4 % per år under perioden 1960—65. Nationalprodukten skulle under denna förutsättning i 1960 års priser stiga från ca 69 miljarder kronor år 1960 till ca 84 miljarder kronor år 1965. Långtidsutredningen har härvid räknat med att fortsatta tekniska framsteg görs, att arbetskraftens kvalitet höjs genom utsträckt utbildning och att arbetsmarknadspolitiken inriktas på en snabbare omplacering av arbetskraften i riktning mot mera produktiva syster-sättningar. En snabbare ökning av produktionskapaciteten kräver emellertid också enligt utredningens bedömning, att investeringarna i realkapital får en större andel av nationalprodukten än i genomsnitt under 1950-talet. Denna andel har under efterkrigstiden successivt ökat. Utredningen

1

Försvarskostnadernas andel av BNP i vissa länder

(Beräkningsgrunderna skiljer sig från dem som normalt tillämpas i Sverige. Angivna siffror för Sverige har emellertid beräknats efter motsvarande norm som för övriga länder i tabellen. Källa: WEU, dokument 231, bilaga III.)

Land	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Belgien	3,8	3,6	3,6	3,6	3,6	3,4	3,4
Frankrike	7,6	9,2	8,7	8,2	8,2	7,9	7,9
Tyskland	4,8	4,3	4,9	3,5	5,2	5,0	5,0
Italien	4,5	4,5	4,3	4,3	4,2	4,1	4,1
Nederländerna	6,2	6,3	5,7	5,0	4,3	4,5	4,8
Storbritannien	9,2	8,8	8,1	7,8	7,5	7,4	7,5
Canada	7,6	7,1	6,5	6,0	5,3	5,2	5,3
Danmark	3,6	3,4	3,5	3,2	2,9	3,1	3,4
Grekland	6,2	7,1	6,0	5,8	5,9	6,0	5,5
Norge	4,4	4,0	4,1	4,0	4,1	3,7	4,0
Portugal	5,0	4,5	4,5	4,5	4,9	5,0	8,1
Turkiet	5,6	5,2	4,5	4,2	5,1	5,4	5,8
USA	11,1	10,8	11,0	11,1	10,5	10,1	10,8
Totalt NATO	9,6	9,3	9,3	9,1	8,9	8,6	9,0
Sverige					5,6	5,5	5,2

har stannat för att den andel som uppnåddes i slutet av 1950-talet, närmare $\frac{1}{3}$, bör bibehållas. Under förutsättning av gynnsamma utvecklingstendenser i övrigt skulle i så fall utrymmet för konsumtion, privat och offentlig, kunna växa något snabbare än tidigare.

På grundval av industriföretagens planer och bedömningar har långtidsutredningen beräknat att industrins produktionskapacitet ökar med 27 % från 1960 till 1965 eller med ca 5 % per år. Som jämförelse kan nämnas, att industriproduktionen under 1950-talet steg med i genomsnitt endast ca 3,5 % per år.

Långtidsutredningen har företagit en analys av de finansiella förutsättningarna för att uppnå den utveckling 1960—65 med vilken den kalkylerat. Som en gynnsam förutsättning för en balanserad utveckling anges, att det samlade försäkringssparandet, inklusive tillväxten av ATP-fonderna, väntas öka väsentligt. Enligt utredningens uppfattning kommer emellertid en utveckling vid ekonomisk balans sannolikt även att kräva att liksom under utgångsåret 1960 utgifterna för stat och kommun i hög grad täcks av löpande inkomster. Finanspolitiken får dock givetvis anpassas efter växlande konjunkturer.

Långtidsutredningen betonar den ovisshet och de risker som på olika punkter knyter sig till dess beräkningar. Ovissheten gäller i främsta rummet utrikeshandeln med dess beroende av världshandelns expansion och av den handelspolitiska utvecklingen. Även om nationalproduktens tillväxt av sådana eller andra skäl blir långsammare än enligt utredningens kalkyler, bör enligt utredningens uppfattning utvecklingen av investeringsverksamheten samt sådan offentlig verksamhet som utbildning och sjukvård icke begränsas. Tillväxten av den privata konsumtionen får bli långsammare i samma mån som de samlade resursernas tillväxt blir mera begränsad.

Vid sina bedömningar har långtidsutredningen gjort följande antaganden beträffande det militära försvaret. Till och med budgetåret 1962/63 har på grundval av 1961 års beslut i försvarsfrågan förutsatts en årlig ökningstakt av 2 %; för tiden därefter har ökningstakten förutsatts vara $2\frac{1}{2}$ %. Investeringarna har bedömts öka snabbare (3 % per år) än utgifterna för konsumtion ($1\frac{1}{2}$ % per år). Enligt långtidsutredningens antaganden skulle de militära utgifterna öka med (i 1960 års priser) totalt 400 miljoner kronor från år 1960 till år 1965, medan antalet anställda skulle vara oförändrat. Enligt långtidsutredningen skulle en utveckling av försvarsutgifterna i enlighet med utredningens antaganden medföra att deras andel av bruttonationalprodukten i löpande priser kan uppskattas sjunka från 4,4 % år 1960 till 4,2 % år 1965. Utredningen tillägger, att om försvarsutgifternas andel av BNP skulle bibehållas vid 1960 års nivå skulle det innebära en ökning med ca 150 miljoner kronor mer än utredningen förutsatt. — Några antaganden beträffande civilförsvarets utveckling redovisas inte av långtidsutredningen.

I följande tabell har försvarskommittén sammanställt försvarsutgifternas andel av bruttonationalprodukten under budgetåren 1963/67 under förutsättning att de samhällsekonomiska resurserna utvecklas i enlighet med långtidsutredningens antaganden. Till kostnaderna för det militära försvaret enligt ÖB 62 och försvarskommitténs utredningsalternativ har därvid i samtliga fall lagts 30 miljoner kronor för år för Musköutbyggnaden.

Budgetår	BNP (mkr) Prisläge 1961 Medeltal för resp. år	Andel av BNP för militära försvaret ¹				Försvars- kommit- téns förslag ²
		ÖB 62	3 460	3 600	3 392	
1963/64.....	82 530	4,6	4,3	4,4	4,2	4,4
1964/65.....	85 830	4,5	4,2	4,4	4,1	4,4
1965/66.....	89 260	4,5	4,2	4,3	4,0	4,3
1966/67.....	92 830	4,4	4,1	4,2	3,9	4,2

¹ Tillägges kostnaderna för civilt försvaret medför det i princip att tabellvärdena ökar med 0,1 procentenhet.

² Här har inräknats 57 miljoner kronor för förbättrade avlöningsförmåner för de värnpliktiga.

Tabellen visar vid jämförelse med föregående budgetår (tabell s. 73) att i samtliga alternativ — med undantag för 3 392 — uppkommer någon ökning av försvarets andel av bruttonationalprodukten under budgetåret 1963/64. I alternativen sjunker härefter andelen efter hand. Härvid bör dock påminnas om att beräkningarna utförts med utgångspunkt i fasta priser. Hur utvecklingen kan gestalta sig i löpande priser kan givetvis inte bedömas. Försvarskommittén vill dock erinra om att hittillsvarande regler för pris- och lönekomensation innebär, att om ökningstakten för det militära försvaret och för bruttonationalprodukten överensstämmer, kommer försvarets andel av nationalprodukten att öka i löpande priser under förutsättning att lönehöjningarna för de statsanställda är större än en allmän prisstegring. Vad detta innebär kan illustreras av ett av 1960 års försvarskommitté anförda exempel enligt vilken andelsökningen blir 0,1 procentenhet på fem år om statstjänstemännens reallöner stiger med 3 % per år och bruttonationalprodukten endast ökar med 2½ % per år. Några bestämda slutsatser om hur försvarets andel av bruttonationalprodukten kan komma att utvecklas i löpande priser torde med hänsyn till det anförda svårligen kunna dragas.

De anförda siffrorna tyder inte på att genomförandet av något av de skisserade förslagen från samhällsekonomisk synpunkt skulle innebära någon alltför betungande börda. Försvarskommittén vill för övrigt erinra om att nu föreliggande siffror rörande produktionsutvecklingen under de tre första åren av 1960-talet antyder, att den faktiska ökningstakten varit snabbare än långtidsutredningen räknat med. Den genomsnittliga ökningen kan sålunda

antas uppgå till 4,2 % per år. Den framtida samhällsekonomiska utvecklingen är emellertid beroende på tillgången på arbetskraft och andra produktionsresurser. Försvarskommittén, som ånyo vill understryka osäkerheten i utgångsvärdena i prognoserna, har ansett det nödvändigt att iakttaga försiktighet vid bestämmandet av försvarsutgifterna. Ett genomförande av de förslag som försvarskommittén förordar i det följande kommer att innebära att det militära försvarets och civilförsvarets sammanlagda andel av bruttonationalprodukten för budgetåret 1963/64 kan uppskattas uppgå till 4,5 %.

Huvuddragen av den *statsfinansiella* utvecklingen under budgetåren 1962/63—1965/66 framgår av en PM som redovisas i Bihang E till proposition nr 150 till 1962 års riksdag.

Senare delen av 1950-talet har präglats av kraftigt ökade statliga utgifter räknat i såväl löpande som fasta priser. Enligt förenämnda P.M. uppgick den årliga procentuella ökningen av de egentliga statsutgifterna i fasta priser under perioden 1955/56—1960/61 till i genomsnitt 5,9 %. Motsvarande ökning av försvarsdepartementets driftbudget utgjorde 2,3 %. Realökningen av anslagen på kapitalbudgeten under samma period var 1,7 % per år; för investeringarna i försvarets fonder redovisades en genomsnittlig årlig minskning under perioden av 0,3 %.

Den statsfinansiella utvecklingen under budgetåren 1962/63—1965/66 sådan den åskådliggöres i förenämnda P.M. framgår översiktligt av följande sammanställning. (Beloppen i miljoner kronor.)

	Budgetår			
	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
S:a inkomster 4 % alt.	20 106	+ 225	+ 865	+ 1 300
S:a inkomster 7 % alt.	20 106	+ 375	+ 1 615	+ 1 850
S:a utgifter.....	20 507	+ 776	+ 1 048	+ 900

I anslutning till sammanställningen må anföras följande. Inkomsterna har uppskattats på grundval av schablonmässiga antaganden att såväl fysiska personers som bolags inkomster för perioden 1964—66 skall stiga med 4 % årligen (4 % alt.) eller med 7 % årligen (7 % alt.). Beträffande utgiftsantagandena anför chefen för finansdepartementet följande enligt propositionen 1962: 150.

Kalkylerna kan beskrivas som räkneexempel, som visar utgiftsutvecklingen under vissa preciserade antaganden. Uppläggningsen följer nära den metod som användes i fjolårets kompletteringsproposition. Sålunda har först uppskattningar gjorts av vissa större anslag omfattande ca tre fjärdedelar av de totala utgifterna. För dessa anslag gäller att de styrs av befolkningsutvecklingen eller av redan fattade och till sina ekonomiska konsekvenser preciserade beslut eller att den förutsatta utgiftsutvecklingen av andra skäl kan ges en klar innebörd. Till denna

grupp hör exempelvis anslagen till allmänna barnbidrag och bidrag till folkpensioner och skatteersättning till kommunerna. Metoden innebär att folkpensionskostnaderna beräknats utifrån ökningen i antalet pensionärer samt med beaktande av den förutsatta standardhöjningen 1964, att barnbidragsbeloppet antagits oförändrat och utvecklingen av kostnaderna således bestäms av förändringen i antalet bidragsberättigade barn. Skatteersättningen till kommunerna liksom statens avgifter till ATP bestäms likaså för större delen av perioden genom fastlagda regler för ersättningens respektive avgifternas beräkning. Andra större anslag av typen det militära försvaret och vägnslag har i kalkylen framskrivits med den utgiftstakt som faktiskt förelegat de senaste åren.

De icke-specificerade anslagen, vilka representerar en fjärdedel av de totala utgifterna, har sammanförts till en grupp. Beräkningen av utgiftsutvecklingen inom denna grupp baserar sig bl. a. på från myndigheterna inhämtade uppgifter om framtida utgiftsbehov. Dessa utgiftsönskemål, som avser så vitala områden som bl. a. utbildning, forskning och sjukvård, har överslagsmässigt budgetgranskats inom finansdepartementet, varvid självfallet hänsyn tagits till pågående och av riksdagen i princip godkända utbyggnadsplaner. Resultatet av denna granskning innebär att myndigheternas önskemål för det första året av prognosperioden, d. v. s. 1963/64, nedskrivits med drygt 50 procent. För de därefter följande budgetåren är skillnaden mellan myndigheternas önskemål och kalkylens ökningstal mindre. Detta illustrerar det välkända förhållandet att kraven för det närmaste framförliggande året regelmässigt är avsevärt större än vad som faktiskt kommer att bli realiserat. För senare perioder däremot sjunker myndigheternas önskemål, dels emedan de naturligen i föreliggande uppskattningar utgår från att det första årets krav blivit tillgodosedda, dels till följd av en systematisk och även från andra sammanhang välkänd underskattning av framtida behov. För att motverka denna felkälla har en tilläggs-post införts i kalkylen, som avser att täcka nu oförutsedda utgiftsbehov. Detta tillägg är beräknat som skillnaden mellan en framskrivning av trenden i de här behandlade anslagens tidigare utveckling och den ökning som framkommer efter en budgetprövning av de nu anmälda utgiftsönskemålen. Ju mindre denna marginal är, desto större är sannolikheten för att den faktiska utgiftsutvecklingen kommer att överskrida kalkylen. Det bör slutligen anmärkas att kalkylen utförts i fasta priser och att statstjänarnas löneökning under beräkningsperioden antagits överensstämma med nationalproduktens volymmässiga ökning, vilken här satts till 4 procent per år.

Vid kalkylernas uppgörande har beträffande det militära försvaret förutsatts, att stegringstakten blir densamma som mellan budgetåren 1961/62 och 1962/63. Ramen för de militära försvarsutgifterna har således — med visst undantag — räknats upp med 2 % per budgetår enligt följande (miljoner kronor).

1963/64	+ 48
1964/65	+ 63
1965/66	+ 69

Härvid har förutsatts ett oförändrat prisregleringsanslag av 80 miljoner kronor. För civilt försvarets del har förutsatts en fortsatt utbyggnad och förstärkning på grundval av 1959 års principbeslut.

Försvarskommittén har inte funnit anledning att närmare gå in på bedömningen av den framtida statsfinansiella utvecklingen. Allmänt vill emel-

lertid kommittén uttala, att det statsfinansiella läget alltid måste präglas av ovisshet. Kommittén har tagit hänsyn härtill vid prövning av försvarskostnadernas framtida utveckling.

Målsättning och resurser

Kraven på vårt försvar bestämmes av statsmakterna på grundval av bedömningar av de utrikes- och militärpolitiska förhållandena samt under hänsynstagande till militärgeografiska, samhällsekonomiska och statsfinansiella omständigheter. Kraven kan omsättas som definierade uppgifter — målsättning — för försvaret.

Det har hittills icke funnits någon av statsmakterna fastställd gemensam *målsättning för totalförsvaret*. I flera sammanhang har framhållits att en sådan skulle vara av stort värde för verksamheten inom totalförsvaret och för den allmänna inriktningen av våra försvarsansträngningar.

1960 års försvarsledningsutredning ansåg det ligga utom ramen för utredningens uppdrag att formulera totalförsvarets allmänna uppgift. På grund av dennas inflytande på ordnandet av totalförsvarets högsta ledning ansåg utredningen det emellertid nödvändigt att för sitt arbete utgå från en egen bedömning av denna. Den sammanfattades sålunda (SOU 1961: 66, s. 38):

Det är en gemensam uppgift för totalförsvarets olika grenar att vara så förberedda för krig att totalförsvaret verkar fredsbevarande.

Om ett angrepp mot oss likväl kommer till stånd, är det främst krigsmaktens uppgift att möta detta angrepp och i det längsta hindra att svenskt territorium besättes och utnyttjas. De övriga delarna av totalförsvaret — vilket innebär huvuddelen av den civila samhällsverksamheten — skall därvid dels understödja det militära försvaret, dels möjliggöra att motståndsanspann bevaras, att huvuddelen av landets befolkning överlever kriget och att väsentliga ekonomiska och kulturella värden undgår förstörelse.

I ÖB 62 har överbefälhavaren framlagt ett förslag till formulering av totalförsvarets målsättning, vilket återgivits på s. 25.

Även försvarskommittén finner det önskvärt, att en för totalförsvaret gemensam målsättning anges. Vad 1960 års försvarsledningsutredning och överbefälhavaren anfört i ämnet bör härvid kunna tjäna till ledning.

Civilförsvarets uppgifter inom ramen för totalförsvaret har bestämts genom de beslut år 1956 och 1959 för vilka redogjorts i det föregående. Uppgifterna är fastlagda i civilförsvarslag och civilförsvarskungörelse.

För *krigsmakten* har formulerats en målsättning avsedd att ligga till grund för arbetet. Målsättningen bör vara vägledande för operativ planläggning, organisationens utformning, materielanskaffning, utbildning och investeringar.

Den hittills gällande allmänna målsättningen för krigsmakten formulerades år 1948 (prop. 206) på följande sätt:

Ett svenskt försvar måste vara i stånd att ge uttryck åt folkets levande försvarsvilja. Varje vapenför svensk, som icke bindes av andra för riksförsvaret viktiga uppgifter, bör sättas i stånd att i ena eller andra formen militärt deltaga i kampen för landets självständighet. Krigsmakten i dess helhet bör vara så utbyggd att den förmår ge största möjliga eftertryck åt vårt folks vilja att bevara landets handlingsfrihet och avvisa varje kränkning av dess integritet. Försvarskrafterna böra, som försvarskommittén framhållit, utformas så att en angripare i det längsta hindras få fast fot på svensk mark och att ingen del av landet behöver uppgivas utan segt motstånd i olika former. Vidare bör krigsmakten vara skickad att möta överrumplingsförsök, utförda med den moderna invasionsteknikens resurser.

Denna målsättning har bekräftats vid 1958 och 1961 års riksdagar. Föredragande departementschefen framhöll därvid enligt 1961 års statsverksproposition, att det militära försvarets huvuduppgift är att verka fredsbevarande. Denna uppgift fylles bäst om det är så sammansatt och kan tilllämpa en sådan strategi att en angripares beräknade insats för att besätta svenskt territorium pressas upp så mycket som möjligt.

Överbefälhavaren har i ÖB 62 framlagt förslag till en moderniserad utformning av målsättningen, som refererats på s. 25—26.

Försvarskommittén har enligt sina direktiv att utgå från den allmänna målsättning för vårt försvar, som varit riktgivande för riksdagens försvarsbeslut år 1958 och senare. Enligt kommitténs mening ger den utrikes- och militärpolitiska, militärtekniska och strategiska utvecklingen icke anledning att frångå huvudpunkterna i denna målsättning. Den bör också i fortsättningen kunna vara utgångspunkt för krigsförberedelsearbetet och den fortsatta utvecklingen av försvarsorganisationen. Försvarskommittén vill understryka att i enlighet med den allmänna målsättningen krigsmakten i första hand skall verka fredsbevarande och att i krig invasionsförsvar skall vara krigsmaktens huvuduppgift.

För att uppfylla den allmänna målsättningen är det enligt kommitténs mening nödvändigt att krigsmakten är allsidigt uppbyggd och dess delar väl avvägda mot varandra. Med hänsyn till en angripares sannolika tillvägagångssätt är det nödvändigt att krigsmakten och de principer efter vilka försvaret skall föras liksom hittills byggs upp från grunden. Vår försvarsmakt bör byggas upp för att utan luckor i systemet kunna motstå ett antal angreppsformer med sinsemellan gradvis ökad intensitet och omfattning så långt våra resurser medger.

Den allmänna målsättningen är emellertid inte tillräcklig som underlag för planeringen inom krigsmakten. För verksamheten på både kortare och längre sikt har det ansetts erforderligt att de operativa uppgifterna preciserar i en operativ målsättning. Vid 1958 års riksdag angav föredragande departementschefen de operativa möjligheterna för krigsmakten på följande sätt (prop. 1958: 110, s. 98).

De operativa möjligheter som den i huvudsak enligt alternativ Adam utformade krigsmakten kommer att äga kan på grundvalen av överbefälhavarens utredningar anges på följande sätt. Ett allsidigt och modernt luftförsvaret kommer att möjliggöras i de för riksförsvaret viktigaste landsdelarna, dock ej samtidigt inom alla de förberedda områdena. Invasionsförsvaret kan samtidigt upprättas i två huvudriktningar. Försvaret utanför våra gränser och kuster kommer att i ökande grad åvila flygstridskrafterna. Övervattensfartygen får sina huvudsakliga uppgifter i kustområdena. Detsamma gäller självfallet kustartilleriet. Fältförbanden koncentreras till försvar av de viktigaste gräns- och kustavsnitten. Skyddet av viktiga anläggningar sker med lokalförsvarfsförband och hemvärn. Krigsmaktens kvantitativa minskning och det framtida krigets sannolikt utpräglat totala karaktär kommer att öka frivilligorganisationernas betydelse och uppgifter.

Det bör understrykas att kostnadsramen i alternativ Adam endast räcker till för ett militärt försvar som svarar mot de mest omedelbara och väsentliga behoven, varvid uthålligheten måste delvis eftersättas. Anskaffningen i fred av ersättningsmateriel, reservdelar, ammunition och drivmedel måste begränsas i förhållande till nu tillämpade normer. I luftförsvaret kommer luckor att finnas. I invasionsförsvaret kommer stora områden, som kan bli hotade, att i ett utgångsläge endast kunna bevakas och därutöver kommer man att tvingas till försvagning av invasionsförsvaret i åtminstone någon bedömd huvudriktning. Beträffande importskyddet minskas de marina resurserna efter hand avsevärt.

Det citerade uttalandet, som ej föranledde erinran från riksdagen, ger uttryck för gällande operativa målsättning.

1955 års försvarsberedning framhöll i sitt betänkande år 1958 att det rådde ett allmänt samband mellan målsättningen och de resurser som fordrades för att uppfylla denna även om det kunde vara svårt att exakt säga var den gräns går, där en viss minskning i försvarsresurser måste ta sig uttryck i en begränsning i den operativa målsättningen. Chefen för försvarsdepartementet anslöt sig till detta uttalande i propositionen 1958: 110.

Det antal krigsförband till lands, till sjöss och i luften som behövs samt den kvalitet som dessa förband måste ha för att lösa de operativa uppgifterna har demonstrerats för försvarskommittén genom särskilda föreläsningar och applikatoriska exempel samt vid de studieresor som företagits. Beräkningarna bygger på bearbetning av krigserfarenheter och övriga utländska förhållanden, operativa och operationsanalytiska studier och spel samt erfarenheter från större övningar och det ständigt pågående krigsförberedelsearbetet. Försvarskommittén anser att de utförda studierna, liksom bedömandena av vilka resurser, som fordras för att lösa olika operativa uppgifter, vilar beräkningsmässigt på en så fast grund, som man rimligen kan begära. Försvarskommittén vill dock erinra om att utgångspunkterna för beräkningarna delvis måste vila på antaganden.

Det ankommer på statsmakterna att avgöra vilka ekonomiska resurser och därmed vilken omfattning i fråga om förband m. m. som krigsmakten mot bakgrund av den allmänna målsättningens krav bör omfatta. Som underlag härför fordras en bedömning av vilka operativa uppgifter krigsmakten skall lösa.

Överbefälhavaren har angett vilka operativa uppgifter krigsmakten kan lösa inom ramen 3 600. Den avgörande delen av den operativa målsättningen (jfr s. 26), som enligt överbefälhavaren svarar mot vad statsmakterna åsyftade år 1958, har erhållit följande utformning.

Krigsmakten skall vara så uppbyggd, att den samtidigt kan sättas in mot en kustinvasion och en gränsinvasion av större omfattning samt i samband därmed insatta luftlandsättningsföretag. I en av dessa invasionsriktningar skall motståndarens anfall kunna avvärjas. I den andra riktningen begränsas uppgiften till att okkupation av svenskt område skall fördröjas. I de delar av landet, som bedömts primärt icke bli utsatta för invasion, skall bevakning och försvar mot mindre företag kunna säkerställas. Bland annat genom dessa åtgärder skall möjligheter skapas att omgruppera större styrkor till dessa områden.

För egen del anser försvarskommittén, att den allmänna målsättningen kräver att bevakning och försvar mot mindre företag skall kunna organiseras inom landet i dess helhet. De rörligare stridskrafterna skall kunna koncentreras till de delar av landet, som är mest hotade i det aktuella läget. Försvarskommittén bedömer det nödvändigt och i flertalet sannolika lägen möjligt att krigsmakten skall kunna avvärja en stort upplagd invasion över havet eller landgränsen samt i samband därmed insatta luftlandsättningar och samtidigt upprätthålla ett segt försvar mot andra invasionsföretag. Försvarskommittén vill emellertid betona att planläggningen måste vara flexibel. Kommittén har förutsatt, att den sedan år 1958 gällande målsättningen skall upprätthållas.

5. Vissa särskilda frågor

Värnpliktigas avlöningsförmåner

Försvarskommittén har enligt sina direktiv att i samband med övervägandena av frågan om kostnadsramen för det militära försvaret göra en översyn av de värnpliktigas allmänna avlöningsförmåner. Till dessa har kommittén hänfört både de värnpliktigas egna förmåner enligt värnpliktsavlöningskungörelsen (SF nr 485/58 med ändringar) och de förmåner till den värnpliktiges anhöriga enligt familjebidragsförordningen (SF nr 99/46 med ändringar).

De värnpliktiga erhåller dels kontanta förmåner (penningbidrag och premier), dels vissa naturaförmåner (fri kost, beklädnad, förläggning och sjukvård samt fria resor). I förevarande sammanhang upptar kommittén till prövning penningbidrag, premier och fria resor vid övningsuppehåll och tjänstledighet.

Enligt familjebidragsförordningen utgår familjebidrag kontant såsom familjepening, bostadsbidrag, näringsbidrag, sjukbidrag och begravningsbidrag. Kommittén har i första hand övervägt behovet av förbättring av familjepeningen.

Under tiden för anbefalld tjänstgöring erhåller värnpliktig *penningbidrag*. Sådant utgår för närvarande med för dag räknat 2 kronor 75 öre till menig med mindre än 304 tjänstgöringsdagar, 3 kronor 75 öre till annan menig och till vicekorpral (motsvarande) samt med belopp från 4 kronor 75 öre till 12 kronor för annat befäl. Dessa belopp har gällt sedan den 1 juli 1959.

Förändring i fråga om lägsta penningbidraget sedan 1915 är följande. (Beloppen i öre.)

År	1915—1941	1941—1948	1948—1952	1952—1958	1959—
Belopp	50	100	150	250	275

Då det lägsta penningbidraget höjdes år 1952 med en krona för dag och övriga penningbidrag procentuellt i motsvarande grad motiverades åtgärden främst av de stegringar av levnadskostnaderna som inträtt efter 1948 (prop. 1952: 1, bil. 6, rskr. 4).

I propositionen 1958: 110 (s. 328—333) lämnades en kortfattad redogörelse för ett av 1954 års värnpliktsavlöningsutredning avgivet förslag till värnpliktsavlöningskungörelse. Utredningen hade bland annat föreslagit att penningbidragen skulle höjas och ett särskilt uttrykningsbidrag införas. Detta bidrag var avsett att utgå till värnpliktig som uttryckt från första tjänstgöring för att täcka ofrånkomliga utgifter från utryckningsdagen till första avlöningstillfället i civil verksamhet. Departementschefen ansåg det i och för sig skäligt med en förbättring av de värnpliktigas ekonomiska förmåner men kunde likväl ej tillstyrka utredningens förslag.

I 1959 års statsverksproposition (bil. 6, s. 158) anmälde föredragande departementschefen, att han ånyo till prövning upptagit frågan om en inkomstförbättring för de värnpliktiga. Av den inkomstförbättring som värnpliktsavlöningsutredningen föreslagit ansåg sig departementschefen emellertid endast kunna tillstyrka höjningen av penningbidragen, d. v. s. en höjning av det lägsta penningbidraget med 25 öre för dag och av övriga bidrag med belopp varierande mellan 35 öre och en krona för dag. Höjningen utgjorde ca 10 % av då gällande belopp. Förslaget om införande av utrykningsbidrag tillstyrktes ej.

Riksdagen följde departementschefens förslag (rskr. 4).

Enligt värnpliktsavlöningskungörelsen utgår till olika kategorier värnpliktiga med längre tjänstgöring än värnpliktiga i allmänhet två slag av *premier*, benämnda utbildningspremier och tjänstgöringspremier.

Utbildningspremie utgår till värnpliktig som med godkännande betyg genomgått befälsutbildning. Det lägsta beloppet, etthundra kronor, utgår till värnpliktig, som genomgått underbefälsutbildning och det högsta, femtusen kronor, till reservofficersaspirant i flygförartjänst vid flygvapnet.

Tjänstgöringspremie utgår till alla värnpliktiga med längre tjänstgöring än värnpliktiga i allmänhet. Såsom villkor för att erhålla tjänstgöringspremie gäller att den värnpliktige icke blivit berättigad till utbildningspremie för utbildning anordnad under samma tjänstgöring. Tjänstgöringspremie utgår med etthundra kronor för varje hel premieberättigad tjänstgöringsperiod om 20 dagar.

Utbildningspremierna tillkom år 1942 efter förslag av 1941 års försvarsutredning. Utredningen anförde, att ett system med tvångsvis uttagning av vissa värnpliktiga för utbildning till befäl under viss längre tid krävde — därest systemet i tillämpningen skulle bli effektivt — att de sålunda uttagna ekonomiskt kompenseras för de särskilda bördor, som pålades dem.

Premierna har höjts dels 1946 (prop. 1946: 346) då de fördubblades, dels 1952 (prop. 1952: 1, bil. 6), då de uppräknades med ytterligare 20 %.

Enligt beslut vid 1949 års riksdag (prop. 202, rskr. 215) är premierna skattefria.

Tjänstgöringspremie infördes år 1958 (prop. 1958: 110) efter förslag av 1954 års värnpliktsavlöningsutredning. Premiebeloppet har stått oförändrat

sedan tjänstgöringspremierna beslutades. Jämväl dessa premier är skattefria.

Enligt 3 § värnpliktsavlöningskungörelsen äger värnpliktig vid övningsuppehåll och tjänstledighet under tiden för första tjänstgöring åtnjuta tre *fria resor*. Under tjänstgöring, som fullgöres i direkt anslutning till första tjänstgöring (i fredstid i de flesta fall = befälsutbildning av något slag) äger värnpliktig därutöver åtnjuta en fri resa för varje påbörjad period av tre månader, som inkallelsen avser, dock att, därest inkallelsen avser längre tid än en sådan tjänstgöringsperiod, sagda förmån skall utgå även i fall, då sista tjänstgöringsperioden icke uppgår till tre men överstiger två månader. Fri resa vid tjänstledighet skall i första hand utgå vid övningsuppehåll. Bestämmelserna i fråga har varit gällande sedan år 1948.

1954 års värnpliktsavlöningsutredning föreslog, att antalet fria resor skulle ökas så att de värnpliktiga skulle äga möjlighet att i medeltal en gång varannan månad på kronans bekostnad besöka sitt hem.

Föredragande departementschefen (prop. 1958: 110) ansåg sig av kostnadsskäl icke kunna tillstyrka utredningens förslag i förevarande hänseende. Riksdagen gjorde inte någon erinran mot departementschefens ställningstagande.

Familjepenning utgår i princip f. n. för värnpliktigs familjemedlem med högst nedanstående belopp för dag.

1. För hustru och frånskild hustru ävensom för annan familjemedlem som förestår hemmet åt värnpliktig med hemmavarande familjemedlem under 16 år	7: 20
2. För annan familjemedlem över 16 år än som avses under 1.	4: 30
3. För annan familjemedlem under 16 år än som avses under 1.	2: 90

Beloppen har gällt sedan den 1 juli 1960.

Försvarets civilförvaltning har den 29 maj 1962 hemställt om höjning av nuvarande maximibelopp för familjepeningen.

Civilförvaltningen redovisar förändringarna av familjepeningbeloppen och indextalet för livsmedel i konsumentprisindex under de senaste tio åren. Civilförvaltningen anför i anslutning därtill, bl. a. att hela den standardförbättring, som enligt 1960 års riksdagsbeslut skulle komma de värnpliktigas familjer tillgodo, försvunnit genom fördyring av livsmedelskostnaderna. Redan av denna anledning är det enligt civilförvaltningen angeläget, att familjepeningen snarast höjes.

Civilförvaltningen åberopar andra lagutskottets utlåtande 1960: 7. Enligt detta har utskottet funnit det vara en angelägen uppgift för statsmakterna att tillse, att ekonomiska vådor som drabbade enskilda medborgare till följd av militärinkallelser såvitt möjligt mildrades. Mot bakgrund härav ansåg utskottet riktigt att de understöd som utgick till de värnpliktigas familjer icke blott, såsom dittills skett, höjdes i proportion till stegringen av livs-

medelskostnaderna utan även justerades med hänsyn till den allmänna standardhöjningen.

Ämbetsverket gör vidare jämförelser mellan familjepeningbeloppen och vissa andra sociala förmåner och med normalbeloppen för existensminimum enligt centrala uppborädsnämndens anvisningar. Jämförelserna utvisar, att i fråga om familjer bestående av hustru och ett barn såsom bidragstagare är familjepeningen i flertalet fall underlägsen andra förmåner ur standardsynpunkt. Med hänsyn till livsmedelskostnadsfördyringen och den allmänna standardförbättringen i landet ävensom med beaktande av vissa bidrag inom socialvårdens område bör familjepeningbeloppen enligt civilförvaltningens mening uppräknas med omkring 25 %.

Yttranden över civilförvaltningens förslag har avgivits av överbefälhavaren, riksrevisionsverket och socialstyrelsen.

Överbefälhavaren tillstyrker i princip civilförvaltningens förslag. Han anser dock, att en kraftigare uppräknings av familjepeningen för barn under 16 år är motiverad. Däremot bedömes behovet av en uppräknings av familjepeningen för annan familjemedlem över 16 år icke vara lika framträdande. Överbefälhavaren anför, att en omvärdering av höjningen av familjepeningbeloppen till förmån för familjemedlem under 16 år på bekostnad av höjningen för familjemedlem över 16 år torde kunna ske inom ramen för den av civilförvaltningen föreslagna generella uppräknings utan att den totala kostnadsökningen påverkas. Riksrevisionsverket har icke något att erinra mot bifall till civilförvaltningens framställning. Socialstyrelsen tillstyrker förslaget. Styrelsen anför att med hänsyn till ökningen av levnadskostnaderna och höjningen av levnadsstandarden enbart en ny uppräknings av maximibeloppen i längden ej torde vara tillräcklig, utan frågan bör fortlöpande följas.

Värnplikten är en allmän medborgerlig skyldighet. Under den värnpliktiges tjänstgöring svarar kronan för hans förplägnad, förläggning, beklädnad, sjukvård m. m. Det allmänna träder också in för att överta den värnpliktiges försörjningsplikter; familjebidrag utgår således för att tillgodose de närmaste anhörigas oundgängliga behov. Lön utgår icke. Penningbidraget avser att täcka smärre personliga utgifter. Slutligen får den värnpliktige ett antal fria resor till hemorten.

Försvarskommittén anser det naturligt att de värnpliktigas förmåner från tid till annan måste omprövas med hänsyn till prisutvecklingen. Särskilt viktigt är härvidlag, att anhöriga vilkas försörjning är beroende av den värnpliktige hålles skadeslösa för penningvärdesförändringar. Försvarskommittén anser emellertid att förändringar i värnpliktsförmånerna icke bör bestämmas uteslutande med hänsyn till prisutvecklingen. Man måste enligt kommitténs mening också beakta den allmänna standardstegrings. Även här är det särskilt viktigt att de värnpliktigas anhöriga blir tillgodo-

sedda. Ej heller får man bortse från att värnpliktsförmånernas storlek kan ha betydelse för de värnpliktigas allmänna inställning till försvaret. Även härvidlag synes bidragen till de anhöriga ha särskild betydelse; försörjningsbekymmer kan trycka den värnpliktige och inverka menligt på hans förhållande i tjänsten.

Penningbidraget höjdes senast år 1959. Höjningen blev då något lägre än vad som svarade mot konsumentprisindex stegring från tidpunkten för närmast föregående höjning (år 1952). Enligt försvarskommitténs mening finns det därför skäl att vid prövning av penningbidragets storlek beakta prisutvecklingen sedan år 1952. Konsumentprisindex visar från 1952 till september 1962 en stegring från 126 till 171. Detta motiverar att penningbidraget räknas upp till ca 36 % över 1952 års nivå. Detta skulle innebära att lägsta penningbidraget sattes till 3 kronor 40 öre. En något större höjning synes emellertid motiverad. Kommittén vill dock erinra om att de värnpliktiga fått en icke oväsentlig standardförbättring under senare år genom bl. a. bättre förplägnad, bättre beklädnad och genom efter hand upprustade förlägningslokaler.

Försvarskommittén har i förevarande sammanhang även övervägt det av 1954 års värnpliktsavlöningsutredning väckta förslaget om ett utryckningsbidrag till värnpliktig efter fullgjord första tjänstgöring. Förslag i denna riktning har senare framförts i flera motioner i riksdagen och i framställningar från politiska ungdomsförbund. Det synes kommittén riktigt att en del av en inkomstförstärkning för en värnpliktig under längre sammanhängande tjänstgöring avsättes för att utbetalas efter utryckningen. Härigenom får den värnpliktige möjlighet att tillgodose ofrånkomliga utgiftsbehov som kan föreligga omedelbart efter militärtjänstgöringens slut.

På anförda skäl har försvarskommittén ansett sig böra föreslå att lägsta penningbidraget för värnpliktig under första tjänstgöring höjes från 2 kronor 75 öre för dag till 4 kronor. Detta är en uppräkningsbidrag med ca 45 % i förhållande till den nivå, som gällt sedan år 1959. Övriga penningbidrag bör också höjas med i genomsnitt 45 %. Ett utryckningsbidrag om 200 kronor bör härutöver utgå till värnpliktig som fullgjort första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd) om minst 180 dagar i ett sammanhang; dock att den som utan eget förvållande, t. ex. på grund av sjukdom, tvingas fullgöra tjänstgöringen i kortare tjänstgöringsomgångar, bör äga rätt till utryckningsbidrag efter en sammanlagd tjänstgöring av 180 dagar. Utryckningsbidrag bör utbetalas vid hemförlovning närmast efter den tidpunkt då den värnpliktige blivit berättigad till utryckningsbidrag, i allmänhet efter avslutad första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd). Utbetalningen bör i regel ske till den värnpliktiges hemortsadress.

Utbildningspremierna har som anförts i det föregående stått oförändrade sedan år 1952. Enligt försvarskommitténs mening utgör premierna en väsentlig förutsättning för tillfredsställande resultat vid utbildningen av värn-

pliktigt befäl och därmed för tillräcklig kvalitet hos krigsförbanden. Prisstegringen under senare år har otvivelaktigt minskat premiernas realvärde. En uppräknig synes därför befogad. Försvarskommittén föreslår, att utbildningspremierna höjes procentuellt lika mycket som penningbidragen, räknat från år 1952, d. v. s. med 60 %. Motsvarande höjning bör göras beträffande tjänstgöringspremierna vilkas nivå bestämts med utgångspunkt i utbildningspremiernas storlek år 1958.

Önskemål om en utvidgning av antalet fria resor har framförts både av 1954 års värnpliktsavlöningsutredning och i motioner i riksdagen. Utökning av antalet fria resor är enligt kommitténs mening ett led i strävan att avpassa de värnpliktigas förmåner efter rimliga behov. Försvarskommittén förordar att antalet fria resor för värnpliktig vid övningsuppehåll och tjänstedighet under tiden för första tjänstgöring ökas från tre till fem.

Om kostnaderna för införande av utryckningsbidrag och ökat antal fria resor lägges till föreslagna penningbidragsbelopp, skulle detta svara mot en höjning av lägsta penningbidraget till 5 kronor.

Försvarskommittén har funnit det vara angeläget att förbättra de förmåner som utgår till värnpliktigs familjemedlemmar. I första hand har kommittén uppmärksammat behovet av en uppräknig av familjepening-en. Kommittén anser sig därvid kunna ansluta sig till förslaget att höja familjepeningens maximibelopp med i genomsnitt 25 %. En något högre uppräknig kan enligt kommitténs mening vara befogad i fråga om familjepening till barn under 16 år, medan behovet att höja familjepening-en för annan familjemedlem över 16 år än hustru inte torde vara lika framträdande.

Försvarskommittén har beräknat att de i det föregående föreslagna förbättringarna av värnpliktsförmånerna kommer att medföra en total kostnadsökning för budgetåret 1963/64 om ca 57 miljoner kronor. Av detta belopp belöper ca 30 miljoner kronor på höjning av penningbidragen, ca 10 miljoner kronor på utryckningsbidrag, ca 4 miljoner kronor på ökat antal fria resor, ca 6,5 miljoner kronor på uppräknig av premier och ca 6 miljoner kronor på höjning av familjepening-en. Kommittén har vidare inräknat den kostnadsökning om ca 0,5 miljon kronor som uppskattas inträda till följd av ändrade normer för beviljande av familjebidrag till näringsidkare (prop. 1962: 188, L²U nr 42, rskr. 371).

Försvarskommittén har utgått från, att detaljerade förslag till bestämmelser om penningbidrag, premier och familjepening kommer att utarbetas genom Kungl. Maj:ts försorg.

Kommittén har ägnat uppmärksamhet åt de förmåner som utgår till efterlevande i samband med värnpliktigs frånfälle. Enligt värnpliktsavlöningskungörelsen skall begravningshjälp utgå till dödsboet efter värnpliktig som avlidit under tjänstgöring m. m. Förmånerna härvidlag överensstämmer med dem som utgår till statsanställda enligt statens allmänna avlöningsreglemente. Till efterlevande anhörig kan vidare utgå livränta

eller annan ersättning enligt bestämmelserna i militärsättningsförordningen.

Från flera håll har hävdats, att begravningshjälpen vid värnplikts död är otillräcklig. Efterlevande till statsanställda m. fl. över 21 år ålder, som anställts för att utföra arbete minst 18 timmar i veckan, har genom reglemente den 14 december 1962 (SF 698) tillförsäkrats ett efterlevandeskydd om lägst 2 000 kronor. Till efterlevande till annan personal utgår enligt vissa förutsättningar begravningshjälp om 2 000 kronor. Grupplivskydd finns också för anställda inom den kommunala och den privata sektorn. Kommittén finner att de angivna förhållandena talar för att frågan om efterlevandeskyddet för värnplikts anhörig bör göras till föremål för skyndsamt utredning, varvid särskilt bör uppmärksammas förutsättningarna att införa någon form av ersättningar motsvarande grupplivskyddet.

Kommittén har även uppmärksammat frågan om det allmännas skadeståndsskyldighet vid skadefall under militärtjänstgöring. Nuvarande regler är enligt kommittén ej tillfredsställande. I denna fråga vill kommittén emellertid erinra om att en översyn av reglerna för erhållande av ersättning i förevarande fall kommer att verkställas av yrkesskadeutredningen (L²U 1961: 60, rskr. 358/61). Försvarskommittén inskränker sig därför till att framhålla som angeläget att vid denna prövning överväges ett vidgat skadeståndsansvar för staten gentemot värnpliktig.

Inom försvarskommittén har ifrågasatts huruvida icke värnpliktig borde ges möjlighet att resa för nedsatt pris även med andra kollektiva transportmedel än järnväg. Försvarskommittén är medveten om att full rättvisa mellan värnpliktiga från olika orter inte kan åstadkommas och att rabatteringen på järnväg i första hand tillkommit av kommersiella skäl. Kommittén anser emellertid att dessa frågor bör övervägas ytterligare. En prövning härutinnan synes i första hand böra ske genom försorg av försvarets civilförvaltning.

Avlöningsförmåner m. m. åt civilförsvarspliktiga i värnpliktsålder är enligt beslut av 1962 års riksdag (SU 126, rskr. 294) anknutna till förmånerna enligt värnpliktsavlöningskungörelsen m. m. Härvidlag förutsätter försvarskommittén ingen ändring. Följaktligen bör försvarskommitténs förslag beträffande förbättrade förmåner för de värnpliktiga erhålla motsvarande tillämpning beträffande civilförsvarspliktiga i värnpliktsålder, innebärande höjt penningbidrag, höjda utbildnings- och tjänstgöringspremier samt ökad familjepening. Införande av ett utryckningsbidrag eller ökning av antalet fria resor torde däremot ej vara aktuellt för de civilförsvarspliktiga.

Investeringar i försvarets fabriksverk

Försvarets fabriksverk är ett Kungl. Maj:t underställt affärsdrivande verk. Dess huvuduppgift är att svara för drift vid verket tillhörande fabriker och anstalter. Försäljningen av fabriksverkets produkter (däremot ej tvätt,

textilreparationer o. d.) sker i öppen konkurrens med privat industri. Fabriksverket omhänderhar vidare försäljning av viss överskottsmateriel. Slutligen ankommer på fabriksverket förvaltningen av s. k. skuggfabriker.

Fabriksverkets tillgångar och skulder redovisas på en särskild kapitalfond, försvarets fabriksfond. Medel för investeringar i fonden (även för reinvesteringar) anvisas årligen över kapitalbudgeten. På driftbudgeten finnes uppfört anslag för bestridande av beredskapskostnader vid fabriksverket. På fabriksfondens tillgångar verkställes årliga avskrivningar. Dessa finansieras helt med medel inom fonden; avskrivningsmedel anvisas således ej över driftbudgeten. Avskrivningsmedlen tillgodoföres investeringsstatens inkomstsida och finansierar således i första hand investeringarna. I fabriksfonden investerat kapital skall förräntas. Härvid uppkommande inkomster redovisas å driftbudgetens inkomstsida, inkomstiteln Försvarets fabriksfond.

Med nuvarande ordning skall i det militära försvarets kostnadsram ingå alla anslag för försvarets fabriksfond på såväl driftbudgeten som kapitalbudgeten och oavsett om anslagen avser militära ändamål eller icke. Fabriksstyrelsen har påpekat att kostnaderna härvid kommer att belasta kostnadsramen två gånger, dels vid investeringstillfället, dels vid betalning för arbeten som utföres av fabriksverket. Skulle arbeten ej beställas vid fabriksverket, kommer kostnader ändå att belasta försvarets kostnadsram. En minskad beläggning, som ej kan ersättas med civil produktion, ger nämligen ökad belastning på beredskapsanslaget under driftbudgeten.

Det är naturligt, att överbefälhavaren ej anser sig kunna tillstyrka investeringar i försvarets fabriksfond, vilka icke kan antas ge effekt för det militära försvaret. Njugghet med investeringar i fabriksverkets produktionsapparat medför emellertid risk att verkets konkurrensförmåga blir sämre och att därmed fabriksverkets räntabilitet nedgår. Fabriksverkets möjligheter att på ett affärsmässigt sätt svara för driften vid dess fabriker och anstalter nedgår.

Anledning torde icke finnas att ifrågasätta ändring i nuvarande ordning enligt vilken fabriksverket i fri konkurrens erhåller beställningar från militära myndigheter. Förutsättningarna för att i längden bibehålla en dylik ordning sammanhänger emellertid med möjligheterna att förnya och modernisera fabriksverkets produktionsresurser.

Fabriksstyrelsen har föreslagit, att investeringarna i fabriksverket skall behandlas på kommersiella grunder och således icke inrymmas i försvarets kostnadsram. Behovet av medel för byggnads- och anläggningsarbeten för fabriksverket bör enligt styrelsen prövas av statsmakterna utan hänsyn till det sätt på vilket försvarskostnaderna regleras. Bedömningen av försvarskostnaderna bör inte påverka ett affärsdrivande verks möjligheter att tillföra statsverket inkomster.

När det gäller reinvesteringar och investeringar för modernisering och

förnyelse av befintliga produktionsenheter talar enligt försvarskommitténs mening övervägande skäl för att behovet av investeringsmedel bör prövas efter kommersiella grunder. Sådana anslag bör alltså läggas utanför ramen för det militära försvaret. Vad gäller anslag för investeringar i nya produktionsenheter e. d. kan frågan synas mera problematisk. Investeringarna avser verksamhet som kan ha sin tyngdpunkt på antingen den civila eller den militära sidan. Vad beträffar investeringarna med tonvikt på den civila sidan torde dessa enligt nuvarande ordning, som enligt kommitténs mening bör bibehållas, komma att föranleda tillägg till kostnadsramen (jfr 6. i det följande). Den andra typen av här åsyftade investeringar har betydelse främst från militär (försvars-) synpunkt. Det bör erinras om att alternativ till investeringar i fabriksfonden skulle vara att verkställa investeringar för motsvarande ändamål antingen vid privatföretag eller i inrättning lydande under någon militär förvaltning. I båda dessa fall skulle kostnaderna komma att läggas inom ramen. Denna omständighet kan synas tala för att här åsyftade investeringar lägges inom det militära försvarets ram. Å andra sidan skall fabriksverket så långt möjligt söka förränta de gjorda investeringarna. Kan de inte göras räntabla kommer ersättning att utgå från anslaget till bestridande av beredskapskostnader. Här aktuella investeringar är således antingen affärsmässigt motiverade såtillvida att de kan beläggas med militära (eller andra) beställningar eller betingade utslutande av beredskapskäl varvid förräntningskostnader belastar den militära kostnadsramen. Vid sådant förhållande kan enligt försvarskommitténs mening invändningar knappast resas mot att även dessa investeringar lägges utanför försvarsramen. En sådan ordning är också att föredra, om man vill få enkla och klara regler. Försvarskommittén föreslår således att investeringar i försvarets fabriksfond icke skall inräknas i ramen för det militära försvaret. Det bör dock förutsättas, att särskilda anslag icke anvisas för avskrivning av icke-räntabla militära investeringar. Skulle till äventyrs avskrivningsanslag beviljas bör det ligga inom ramen.

Att anslaget Bestridande av beredskapskostnader vid försvarets fabriksverk uppenbarligen bör ligga inom den militära kostnadsramen framgår av det förda resonemanget. För övrigt har också i kommitténs direktiv ifrågasatts ändrad ordning endast beträffande investeringsanslagen.

Muskövarvet

År 1953 fattade riksdagen principbeslut om utflyttning av Stockholms örlogsvarv till Muskö i Stockholms södra skärgård. Kostnaderna härför uppskattades till 189 miljoner kronor i 1950 års prisläge. Arbetet med utflyttningen kom emellertid inte igång de närmast följande åren. År 1959 godkände riksdagen ett förslag om en begränsad utbyggnad av Muskövarvet. För utbyggnaden har numera till och med budgetåret 1962/63 anvisats sammanlagt 78,5 miljoner kronor. Återstående kostnad för utbyggnad av

varvet enligt 1959 års plan utgör därefter 103 miljoner kronor (i 1961 års priser).

I samtliga av överbefälhavaren utredda kostnadsramar har — som framgått av det föregående — kostnaderna för att färdigställa Muskövarvet ej inräknats i kostnaderna för det militära försvaret. Som motiv härför har anförts, att varvets flyttning inte har något direkt samband med verksamheten under driftbudgeten. Det anses av denna anledning vara svårt att inplanera kostnaderna inom investeringsramen utan att balansen inom den totala planeringen rubbas. Överbefälhavaren anför vidare, att värdet av de markområden som vid varvets flyttning kan frigöras i det centrala Stockholm torde täcka större delen av kostnaderna för Muskövarvet.

Försvarskommittén har vid sin behandling av denna fråga jämväl haft att överväga viss fråga om varvets omfattning. Åt kommittén har nämligen enligt Kungl. Maj:ts beslut den 6 juni 1962 uppdragits att pröva behovet av särskild sliptunnel för motortorpedbåtar med anledning av riksdagens beslut i ämnet (rskr. 287).

Bakgrunden till det sålunda lämnade uppdraget är i korthet följande.

Enligt den år 1959 godkända planen skall Muskövarvet omfatta tre tunneldockor, enheter för verkstäder, administration, förråd m. m., en skyddad anläggning (sliptunnel) för motortorpedbåtar, kajer, pirar m. m. samt tillfartsväg. Totalkostnaden för utbyggnaden beräknades till 106 miljoner kronor enligt prisläget den 1 april 1957.

Vid anmälan av medelsbehovet till 1961 års statsverksproposition hävdade föredragande departementschefen att anläggningen borde begränsas genom att den särskilda sliptunneln för motortorpedbåtar m. m. icke utfördes. Vid sitt ställningstagande hade departementschefen beaktat överbefälhavarens uttalade bestämda betänkligheter mot den kraftiga koncentrationen till Muskö. Riksdagen uttalade sig emellertid för ytterligare utredning i ämnet. Åt chefen för marinen uppdrogs att utföra denna. Resultatet av marinchefens utredning visade, att såväl anläggnings- som driftkostnader för den avsedda sliptunneln skulle bli avsevärt lägre om den anordnades på Muskö än på annan plats. Utredningen hade emellertid gjorts med utgångspunkt i att anläggningen under alla omständigheter skulle komma till utförande.

Efter verkställd översyn av kostnadsberäkningarna angav fortifikationsförvaltningen i sina medelsäskanden för budgetåret 1962/63 totalkostnaderna för den år 1959 fastställda utbyggnaden till 181,48 miljoner kronor enligt prisläget den 1 maj 1961. Kostnadsökningen angavs främst bero på prisförändringar och ofullständigt projekteringsunderlag. Andra orsaker som medverkat till fördyringen var standardhöjning och ökad skyddsnivå samt att anslagstilldelningen blivit mindre än som förutsatts enligt den år 1959 godkända planen.

Fortifikationsförvaltningens översyn av kostnadsberäkningarna för

Musköanläggningen och marinchefens utredning anmäldes i propositionen 1962: 47. Till denna anmäldes också den skrivelse den 8 december 1961 med vilken f. varvsdirektören Edvin R. Håkansson redovisat resultaten av en med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 15 september 1961 verkställd prövning av behovet av verkstadsutrymmen m. m. inom Muskövarvet. Föredragande departementschefen anmälde tveksamhet rörande lämpligheten av att bygga sliptunnelanläggningen. Såväl kostnaderna för en dylik anläggning som numera vunna kunskaper om skyddsmöjligheterna mot kärnvapen talade mot projektet. Departementschefen ansåg vidare, att i fråga om reparationer och underhåll i krig borde, med hänsyn till den sannolika utvecklingen av fartygsbeståndet och till önskemålet om en spridd gruppering av fartygsförbanden, sliptunneln icke ingå i Musköanläggningen. Kostnaderna för en varvsanläggning på Muskö utan sliptunnel för motortorpedbåtar men med särskild skyddad lastplats uppskattade departementschefen till 170 miljoner kronor enligt prisläget den 1 maj 1961.

Statsutskottet (SU 117) uttalade, med hänsyn till de skäl som departementschefen anfört, tveksamhet om sliptunneln borde komma till utförande. Bland annat på grund av att föreliggande utredningar icke lämnade fullständigt underlag i ämnet föreslog utskottet, att frågan skulle prövas av 1962 års försvarskommitté, innan slutlig ställning togs. Utskottet tillstyrkte, att anslaget för budgetåret 1962/63 upptogs till 30 miljoner kronor. Ifrågasvarande kostnader skulle inrymmas inom kostnadsramen för det militära försvaret. Riksdagen beslutade i enlighet med statsutskottets förslag.

I fortifikationsförvaltningens anslagsäskanden för budgetåret 1963/64 anmäles att totalkostnaden för den år 1959 beslutade anläggningen på Muskö är 192,77 miljoner kronor enligt prisläget den 1 maj 1962, en ökning med 11,29 miljoner kronor. Kostnaderna för att färdigställa Musköanläggningen torde alltså uppgå till ca 114 miljoner kronor i 1962 års priser. Uteslutes anläggningen för motortorpedbåtar m. m. sjunker kostnaderna till ca 102 miljoner kronor. För nästa budgetår äskar ämbetsverket totalt 30 miljoner kronor för fortsatt utbyggnad av Muskövarvet.

Försvarskommittén har ingående prövat frågan om kostnaderna för färdigställande av Muskövarvet och dess omfattning. Kompletterande utredningar angående behovet av den särskilda sliptunneln har därvid företetts för kommittén. Bland annat har storleken av sannolika reparationsbehov för olika typer av stridsfartyg i norra Östersjön under krig och alternativa möjligheter att tillgodose dessa blivit noggrant belysta.

Försvarskommittén vill erinra om att överbefälhavaren tillstyrkt, att en underhållsanstalt för motortorpedbåtar och andra lätta fartyg kommer till stånd inom marinkommando Ost. En sådan anläggning bör utformas som bergtunnel. Om tunneln förläggs till annan plats än Muskö uppkommer en betydande merkostnad. Överbefälhavaren har vägt de väsentligt ökade kostnaderna mot värdet av det förbättrade skydd mot kärnladdningar

som en delning av Muskövarvet medför. Han förordar därefter att ifrågasättande anläggning kommer till utförande inom Muskövarvet.

Försvarskommittén har efter prövning av bland annat de kompletterande utredningarna blivit övertygad om att inom marinkommando Ost resurser i krig för underhåll och reparationer av motortorpedbåtar m. m. behöver tillkomma. Från ekonomisk synpunkt är det förmånligast om dessa resurser skapas i anslutning till Muskövarvet. Försvarskommittén föreslår därför att, sedan överbefälhavaren nu ansett sig kunna tillstyrka denna lösning, ifrågasättande sliptunnel för underhåll av motortorpedbåtar m. m. kommer till utförande inom Muskövarvet. Kommittén förutsätter därvid att en skyddad lastplats, som enligt 1959 års plan ingår i Musköanläggningen, ordnas i anslutning till sliptunneln.

Kostnaderna för att färdigställa Muskövarvet enligt 1959 års plan — som enligt vad kommittén nyss föreslagit bör genomföras i dess helhet — kan som förut nämnts uppskattas till 114 miljoner kronor. Överbefälhavaren har icke inräknat medel för ändamålet i någon av de kostnadsramar, som presenterats för kommittén. Försvarskommittén kan vitsorda att ett betydande allmänt intresse föreligger att de värdefulla områden i centrala Stockholm som nu hyser örlogsvarvet skall kunna frigöras för annan användning. En utredning har påbörjats rörande utnyttjandet av dessa områden efter varvets flyttning. Områdena har en sådan karaktär att det torde vara uteslutet, att dessa till någon mer betydande del utnyttjas för exploatering. Något sådant har icke heller ifrågasatts i direktiven för den påbörjade utredningen. Härtill kommer att det är oklart huruvida marken ägs av Kronan. Det är därför icke sannolikt, att Musköutbyggnaden skulle kunna finansieras med inflytande försäljningsmedel. Försvarskommittén vill också erinra om att marinen hävdat att åtskilliga delar av områdena alltjämt erfordras för dess räkning. Å andra sidan är det uppenbart att utbyggnaden av Muskövarvet har militärt värde. Försvarskommittén vill peka på de nuvarande anläggningarnas från militär synpunkt ogynnsamma lokalisering. Härtill kommer att de nuvarande anläggningarna är helt oskyddade. Muskövarvet får ett fullgott skydd mot konventionella vapen och icke oväsentligt skydd mot kärnvapen. Lokaliseringen har bestämts med utgångspunkt i flottans operativa uppgifter. Anläggandet av helt nya lokaler kommer slutligen att ge goda möjligheter att koncentrera och rationalisera varvsdriften.

Storleken av redan gjorda investeringar på Muskö talar bestämt mot att utbyggnaden nu skulle avbrytas. Anläggningen kommer att få ett betydande militärt värde. Att flytta ut örlogsvarvet från centrala Stockholm är också angeläget av andra skäl än militära. Försvarskommittén anser det uppenbart att medelsbehovet för Musköutbyggnaden bör beaktas när den militära kostnadsramen fastställs. För en rationell och planmässig utbyggnad synes det erforderligt med en medelsanvisning av ca 30 miljoner

kronor under de närmaste budgetåren. Försvarskommittén har av angivna skäl vid bestämmandet av basbeloppet för den militära kostnadsramen lagt in 30 miljoner kronor för Musköutbyggnaden. Det bör härigenom bli möjligt att anläggningen kan färdigställas på ungefär fyra år. Kostnaderna för varvets utbyggnad på sätt som kommittén förordat i det föregående kan på grundval av fortifikationsförvaltningens uppgifter beräknas till icke fullt 193 miljoner kronor i prisläget den 1 maj 1962.

Svenska kärnladdningar

När det gäller frågan om tillverkning av svenska kärnladdningar har under de senaste åren enighet i huvudsak rått om den s. k. handlingsfrihetslinjen. Till 1960 års statsverksproposition uttalade chefen för försvarsdepartementet att han icke ansåg sig kunna tillstyrka den av försvarets forskningsanstalt på överbefälhavarens anmodan gjorda framställningen om påbörjande av forskning i syfte att framtaga tekniskt och ekonomiskt underlag för ett framtida ställningstagande till frågan om konstruktion av kärnladdningar. Han framhöll, att forskningen avseende skydd mot kärnvapen ökats till följd av 1958 års försvarsbeslut, men att forskningsanstalten genom en snäv tolkning av detta beslut ansett sig förhindrad att utföra en fullständig skyddsforskning. Vidare anmälde departementschefen att närmare direktiv skulle meddelas anstalten för dess arbete i detta hänseende. Statsutskottet (SU 1960: 4) noterade detta och framhöll att ställningstagande till frågan om konstruktion av kärnladdningar kunde anstå ytterligare några år utan att därför tidpunkten för eventuell framställning av svenska kärnladdningar påverkades. Man hänvisade därvid till att erforderliga förarbeten på forskningsområdet och därmed sammanhängande områden först måste slutföras.

Överbefälhavaren redovisar under ett särskilt avsnitt i ÖB 62 de viktigaste militära skälen för en anskaffning av svensktillverkade kärnladdningar. De utvecklas i huvudsak sålunda.

Stormakternas stridskrafter utrustas med kärnladdningar samt organiseras och utbildas för att utkämpa krig, där sådana laddningar utnyttjas. Det är således icke osannolikt att kärnladdningar kommer att insättas i ett framtida krig. Vi måste alltså vara beredda på anfall med kärnladdningar. Våra försvarsförberedelser bör inriktas även med hänsyn härtill.

Vår allmänna strävan vid utformandet av vårt försvar är att för en angripare göra det så kostsamt som möjligt att betvinga oss. Om vi har kärnladdningar, måste en angripare räkna med att de kan sättas in mot honom. Härigenom höjs de militära kostnader som angriparen har att kalkylera med.

När det gäller stridsekonomi har kärnladdningar dels mångdubbelt större verkan än vanliga vapen, dels stor momentan verkan. Har vi kärnladd-

ningar — och därtill en flexibel insatsorganisation — kan vår krigsmakt på ett helt annat sätt än annars utnyttja de tillfällen i striden, då en vapeninsats resulterar i stor verkan. Använder man sig av enbart konventionella stridsmedel krävs också, att ett väsentligt större antal vapenbärare kommer fram till det aktuella området.

Med hänsyn till kärnladdningshotet måste våra förband hålla glesa grupperingar. Härvid minskar möjligheterna till en samlad kraftinsats under längre tid. Den utspridda grupperingen medför också svårigheter att förflytta och använda förbanden.

Saknar vi kärnladdningar, har en angripare stor handlingsfrihet vid ett anfall mot oss — även om han inte kan utesluta att kärnladdningar sättes in av andra stridskrafter än svenska. Angriparen kan hålla sina styrkor samlade och därmed uppnå stor anfallseffekt.

Disponerar vi däremot kärnladdningar i tillräckligt antal, måste motståndaren inför hotet att laddningarna används överväga att tillämpa en taktik som liknar vår, d. v. s. sprida ut sina stridskrafter. Detta försvårar hans verksamhet, minskar möjligheterna till kraftsamling och ökar kraven på skyddsåtgärder. Våra stridskrafter verksamhet underlättas därvid relativt sett, och båda parter får likartade möjligheter att utnyttja vanliga stridsmedel. Sannolikt erfordras emellertid ett icke alltför obetydligt antal laddningar för att förmå angriparen till någon omfattande utspridning. Det finns berättigade skäl att anta att det antal laddningar som vi i en framtid kan producera inom en rimlig ekonomisk ram skulle kunna medföra denna effekt.

Ett innehav av kärnladdningar skulle höja vår krigsmakts försvarsförmåga. Härmed ökar också den fredsbevarande effekten.

Vår utrikespolitik har klart visat, att vi strävar efter alliansfrihet i fred och neutralitet i krig. Detta torde stå klart för — och även vara accepterat av — omvärlden. Vår krigsmakt kommer endast att användas om vi blir anfallna och den är därför i princip uppbyggd för strategisk defensiv krigföring. Vi disponerar med andra ord endast vapenbärare med begränsade räckvidder, och därvidlag planeras ingen ändring. En anskaffning av kärnladdningar skulle därför enbart vara ett uttryck för vår strävan att åstadkomma starkast möjliga försvar.

Risken för att en begränsad konflikt kan övergå till ett totalt storkrig om någon av parterna sätter in kärnladdningar, verkar på stormakterna som ett kraftigt avhållande moment. Detta förhållande torde bestå under avsevärd tid framåt, även om kärnladdningar skulle få en mera allmän spridning utanför stormakternas krets.

Vid ett planerat anfall mot Sverige med enbart konventionella stridsmedel måste en presumtiv angripare därför likväl räkna med möjligheten, att vi kan komma att tillgripa kärnladdningar som den sista utvägen att avvärja en invasion. Risken att konflikten därigenom utvecklas till ett sitor-

krig, där kärnladdningar används, är påtaglig. Detta förhållande verkar fredsbevarande.

Motståndsviljan kan komma att påverkas i negativ riktning om vi inte själva har kärnladdningar eller kan understödjas med sådana.

Det avgörande beslutet om att använda kärnvapen kommer att ligga hos den ansvariga politiska ledningen. Svenska kärnladdningar bör användas mot militära mål, vilkas bekämpning minskar angriparens möjlighet att genomföra en invasion mot oss.

Överbefälhavaren pekar på att de konventionella stridsmedlen — även om kärnladdningar införs i vår organisation — kommer att utgöra huvudparten av våra försvarsresurser. En växelverkan mellan kärnladdningar och konventionella stridsmedel är en förutsättning för att en kärnladdningsinsats skall ge tillräcklig effekt. Vid anskaffning av kärnladdningar bedöms det dock av kostnadsskäl nödvändigt att genomföra någon minskning av de konventionella stridsmedlen. Under den tid som ÖB-förslaget avser måste vi räkna med att inte disponera kärnladdningar.

De stridsmedel som vi nu har och vidareutvecklar ger emellertid krigsavhållande effekt och betydande försvarsmöjligheter även i detta läge. Vårt lands stora yta, möjligheterna till skydd genom utspridning, rörlighet, maskering och befästningar är relativt sett gynnsammare än i de flesta andra länder och ger oss förutsättningar att uppnå en sådan effekt med de konventionella stridsmedlen, att försvaret förblir meningsfyllt.

Sammanfattningsvis framhåller överbefälhavaren, att tillgång på kärnladdningar i princip inte minskar behovet av konventionella stridskrafter. I avvaktan på att kärnladdningar kan komma att tillföras försvaret, måste konventionella stridskrafter utvecklas inom hela den tillgängliga ekonomiska ramen.

Det finns enligt överbefälhavaren skäl för att tidpunkten nu skulle vara inne att ta slutlig ställning till kärnladdningsfrågan. Överbefälhavaren bedömer det emellertid vara möjligt att ännu någon tid behålla handlingsfriheten utan att beslut nu fattas om anskaffningen. En förutsättning är enligt överbefälhavaren, att erforderliga åtgärder får vidtas för att undvika ytterligare förseningar i fråga om svensk kärnladdningstillverkning. Överbefälhavaren erinrar om att de tekniska, ekonomiska och administrativa frågeställningar som sammanhänger med ett svenskt kärnladdningsprogram undersöktes i samband med ÖB-utredningarna 1954 och 1957. Utvecklingen sedan dess — inte minst i fråga om det civila atomenergiprogrammet — har emellertid enligt överbefälhavarens mening gjort det nödvändigt med en översyn och komplettering. Med anledning härav hemställde överbefälhavaren i skrivelse den 19 januari 1962 om bemyndigande

att få tillkalla en särskild utredning för att genomföra vissa tekniska, ekonomiska, administrativa och organisatoriska undersökningar i samband med ifrågavarande anskaffningsprogram.

Den av överbefälhavaren gjorda framställningen föranledde icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd (skr. 2/3 1962).

I ett interpellationssvar (andra kammarens protokoll den 6 mars 1962) har *chefen för försvarsdepartementet* utvecklat de motiv som varit avgörande för Kungl. Maj:ts ställningstagande. Efter att ha erinrat om vad som förevarit i samband med riksdagsbehandlingen av 1960 års statsverksproposition (jfr i det föregående) konstaterar departementschefen, att frågan om eventuell produktion av svenska kärnvapen från teknisk och vetenskaplig synpunkt präglas av att vi uteslutande måste lita till egen kapacitet. Forskning och produktion måste baseras på vad vi själva kan prestera av vetande och materiella resurser.

I praktiken sammanhänger enligt departementschefen möjligheterna för oss att framställa kärnvapen i väsentliga delar med utvecklingen av det civila atomenergiprogrammet. Härvid är det fråga om ett flertal olika komponenter, som måste löpa samman tekniskt och tidsmässigt. Av skilda orsaker kan från tid till annan ske förskjutningar i dessa faktorerers inbördes relationer, vilket kan skapa nya situationer som komplicerar eller underlättar framtagning av klyvbart material. Likaså kan möjligheter uppstå för alternativa tekniska lösningar av konstruktioner och tillvägagångssätt, som kan vara av väsentligt olika vikt för det civila atomenergi-programmet respektive ett eventuellt vapenprogram. Vidare kan den numera utvidgade skyddsforskningen ge resultat som belyser den tekniskvetenskapliga problematiken.

Departementschefen hade funnit det naturligt och i enlighet med ansvaret för att handlingsfrihetslinjen hålles praktiskt möjlig, att personligen hålla sig noga underrättad om utvecklingen av de från tid till annan tänkta och gjorda dispositionerna på de områden han berört. Detta ansåg departementschefen även i fortsättningen främst böra vara en uppgift för regeringen och i första hand försvarsministern. Departementschefen upplyste vidare att han på grund av frågornas komplicerade tekniska karaktär, men också med tanke på huvudfrågans stora allmänna betydelse för svensk säkerhetspolitik, under senare år i erforderlig omfattning anlitat specialister på skilda områden, civila och militära, för att hålla sig informerad om det aktuella läget i dessa frågor. Departementschefen förklarade sig ha för avsikt att även i fortsättningen anlita experter för att göra de undersökningar som kan krävas för att belysa handlingsfrihetslinjens möjlighet och ansåg det med hänsyn härtill inte erforderligt att ge överbefälhavaren det av honom begärda uppdraget.

I ÖB-svaret har överbefälhavaren erinrat om innehållet i det refererade interpellationssvaret samt uttalat att han utgått från att de undersökning-

ar departementschefen ställt i utsikt motsvarar dem som överbefälhavaren åsyftat med sin framställning i frågan.

Försvarskommittén vill ånyo erinra om att under de senaste åren enighet i huvudsak rått om den s. k. handlingsfriheten i fråga om ett svenskt kärnladdningsprogram. Frågan står alltså allttjämt öppen. Av chefens för försvarsdepartementet förut omnämnda interpellationssvar framgår klart, att regeringen är medveten om att ansvaret för att handlingsfrihetslinjen hålles praktiskt möjlig i första hand faller på den. Med hänsyn härtill har försvarskommittén icke funnit skäl föreligga att ta ställning till kärnladdningsfrågan.

6. Synpunkter och förslag beträffande det militära försvaret

I försvarskommitténs direktiv erinras om att man vid fastställande av de principer som sedan år 1958 varit vägledande för riksdagens beslut rörande krigsmakten utgått från att våra försvarsförberedelser bör ske kontinuerligt och långsiktigt. Vidare framhålles, att betydande fördelar med avseende på möjligheterna att utvinna största försvarseffekt ur till förfogande ställda medel är förenade med en sådan ordning. Kommittén ges emellertid uppdraget att alternativt undersöka förutsättningarna för ett bibehållande av den sedan år 1958 tillämpade ordningen med försvarsbeslut, som fastställer den totala kostnadsramen för längre period än ett budgetår, respektive en återgång till den före 1958/59 tillämpade ordningen.

Med anledning härav vill försvarskommittén anföra följande.

Huvuddragen av krigsmaktens organisation i fred och krig gick intill 1958/59 tillbaka på 1942 års försvarsbeslut. Försvarsbeslutet år 1948 innebar därvidlag ej heller några avgörande förändringar. Genom 1948 års försvarsbeslut skedde dock en bestämning av det militära försvarets uppgifter («försvarets målsättning»). Från och med budgetåret 1948/49 tillkom också efterhand beslut om ordningen för omsättningen av den väsentligaste organisationsbestämmande krigsmaterielen (materielplaner). År 1948 tillkom sålunda plan för anskaffning av flygmateriel, år 1952 plan för marinens fartygsbyggnader samt år 1953 planer för arméns tygmateriel och marinens vapenmateriel.

Dessa materielplaner hade delvis olika karaktär. Anskaffningen av flygmateriel bedrevs enligt av statsmakterna godkända planer för fastställd flygvapenorganisation. Anskaffningarna var i huvudsak maximerade kvantitativt. De angivna kostnaderna måste dock efter hand justeras uppåt på grund av teknisk utveckling, löne- och prisstegringar m. m. Dessa kostnadshöjningar fick täckas med tilläggsstatsanvisningar och anslagshöjningar. Materielplanerna för armén och marinen var däremot maximerade till beloppet enligt i förväg beräknade kvoter. Dessa planer byggde på en krigsorganisatorisk förutsättning, men organisationen fixerades icke av statsmakterna som grund för planerna. I den mån prisförändringar och teknisk utveckling påverkade kostnadsutvecklingen, fick materielanskaffningarna för armén och marinen kvantitativt och successivt anpassas efter de medel som statsmakterna ställde till förfogande.

Statsmakternas strävanden att begränsa stegringen i försvarsutgifterna ledde i början av 1950-talet till minskningar i planerad krigsorganisation. Så förutsatte t. ex. 1953 års tygmaterielplan för armén en reducering av antalet brigader. Strävan att begränsa utgifterna medförde också att man tillvaratog möjligheterna att reducera betalningsanslagen med anledning av t. ex. förskjutningar i betalningarna. Detta medförde i sin tur ett upp-
dämt behov av utgiftsökning efter hand som betalningskraven aktualiserades.

I övrigt kan nämnas att personaläskandena underkastades en restriktiv prövning. I besparingssyfte indrogs eller sammanslogs efter hand åtskilliga fredsförband, företrädesvis inom armén.

Ordningen närmast före 1958 års försvarsbeslut kan sammanfattningsvis karakteriseras sålunda. Det militära försvarets uppgifter var fastställda av statsmakterna (målsättningen). Krigs- och fredsorganisation var relativt detaljerat fixerade. Strävandena att hålla försvarskostnaderna på »en rimlig och med hänsyn till våra reala resurser lämpad nivå» (departementschefsuttalande till 1954 års statsverksproposition) hade lett dels till faktiskt beslutade begränsningar i organisationen, dels till kvalitativa begränsningar genom utebliven eller försenad materielomsättning. I samband med de årliga budgetprövningarna utsattes äskandena för en hårdhänt prutning. Materielplanerna var sinsemellan olika utformade. Planerna realiserades ej heller i samma takt eller koordinerat. Utvecklingen innebar en efter hand allt större diskrepans mellan å ena sidan beslutad målsättning och organisation och å andra sidan faktiska resurser. Krigsorganisationen började urholkas.

Enligt 1958 års försvarsbeslut bestäms försvarsutgifterna med ledning av en för de närmaste budgetåren bestämd kostnadsram i fast penningvärde. Syftet härmed är att ge ett fast underlag för långsiktsplaneringen inom krigsmakten. Fortsatt »urholkning» bedömdes kunna undvikas genom att kostnadsramen konstruerades så att anslagen i fast penningvärde ökades från budgetår till budgetår.

Systemet med fast kostnadsram har medfört att den årliga budgetprövningen i viss mån förändrat karaktär. Uppmärksamhet har särskilt fått ägnas åt att inom ramen åstadkomma en rimlig fördelning mellan olika anslag, bl. a. måste förslagsanslag och betalningsanslag för beställningsbemyndiganden upptas till rimliga belopp¹. Någon principiell förändring

¹ Reservationsanslag får enligt gällande regler inte överskridas. Skall materiel med lång tillverknings- eller eljest större omfattning beställas, måste därför medel anvisas för hela kostnaden. Detta har beträffande militära anskaffningar konstaterats leda till betydande olägenheter, bl. a. i form av mycket stora reservationer. Sedan mitten av 1940-talet lämnar därför riksdagen *beställningsbemyndiganden*, d. v. s. riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att medgiva att beställningar å viss materiel får läggas ut utan att anslagsmedel samtidigt ställs till förfogande. Beställningsbemyndigande kan lämnas i den formen att riksdagen samtidigt med att ett reservationsanslag anvisas medger att beställningar får läggas ut i viss omfattning utöver anslagsbeloppet. Så har skett t. ex. beträffande beklädnad, inventarier och drivmedelsutrustning för armén samt engångsanskaffning av sjukvårdsmateriel. Beträffande anslagen till tygmateriel tillämpas emeller-

i vad gäller granskningen av medelsbehoven under olika anslag har emellertid inte skett; så har t. ex. i olika sammanhang uttalats att prövningen av behovet av nya beställningar och tjänster måste ske restriktivt. Vad gäller beställningsbemyndigandena har uppmärksamhet ägnats åt att skulden av icke likviderade beställningsbemyndiganden hålles vid en i förhållande till betalningsanslagen rimlig nivå. En riktpunkt synes härvid ha varit att den statsfinansiella situationen ej skall försämrans under tiden för försvarsöverenskommelsens giltighet genom beställningsskuldens tillväxt.

1960 års försvarskommitté anförde, att de erfarenheter man fått av det nya systemet med en fast konstnadsram för försvaret var relativt begränsade. Kommittén ansåg det naturligt, att man inte borde dra alltför vittgående slutsatser om effekten av det nya systemet. Den underströk dock, att — enligt samstämmiga uppgifter från försvarsmyndigheterna — erfarenheterna syntes ha varit övervägande goda. Kommittén framhöll vidare, att den fortgående tekniska utvecklingen icke gjorde det möjligt att utan uppenbara vådor återgå till att fixera krigsmaktens utformning i en försvarsordning av tidigare gängse typ. Ej heller ansågs det möjligt, att inrikta krigsmaktens utveckling genom att organisatoriskt eller kostnads-mässigt binda viss del eller vissa delar av densamma. Kommitténs slutsats blev den, att de allmänna grunder för det militära försvaret som fastställdes i 1958 års försvarsbeslut i princip visat sig tillfredsställande. Den framtida planeringen och inriktningen av försvarsmakten borde därför enligt kommitténs mening fullföljas i överensstämmelse med detta beslut.

Denna mening kom också till uttryck i den proposition som låg till grund för 1961 års försvarsbeslut (prop. 1961: 1, bil. 6). Där uttalades, att enigheten i 1960 års försvarskommitté bl. a. var ett uttryck för insikten om att kontinuitet och fasthet måste eftersträvas i anslagstilldelningen, när en liten nation som vår helt av egen kraft skulle vidmakthålla ett verkningsfullt försvar. Det förhållandet, att den totala anslagsramen angavs för längre tid än ett budgetår samtidigt som det uttalades, att planering och inriktning alltjämt skulle fullföljas i enlighet med 1958 års riksdagsbeslut ansågs ge fortsatta möjligheter till långsiktplanering. Denna i sin tur bedömdes vara ett villkor för att till förfogande ställda anslag skulle ge största möjliga försvarseffekt. I förenämnda proposition underströks slutligen, att planeringen också underlättades av fasta regler för beräkning av prisförändringar liksom av systemet med beställningsbemyndiganden.

tid en teknik som innebär i huvudsak följande. Den totala anskaffning som får planläggas inom en viss period (vanligen sju år) fixeras i en *kostnadsram*. Verksamheten regleras helt av *bemyndiganden*, som skall täcka alla dispositioner. Dispositionerna skall göras med utgångspunkt i att anslag (*betalningsmedel*) kommer att ställas till förfogande i den takt och den omfattning som framgår av kostnadsramens *årskvoter*. Betalningsmedlen får uteslutande användas för likvidering av utgifter till följd av disponerade bemyndiganden. Skillnaden mellan summan av lämnade bemyndiganden och summan av lämnade betalningsmedel (*bemyndigandeskulden*) representerar riksdagens åtagande att anvisa anslag i framtiden för att likvidera de lämnade bemyndigandena.

Hur systemet med en fast kostnadsram slagit ut budgetmässigt framgår översiktligt av följande sammanställningar över försvarskostnadernas utveckling sedan 1958/59 under driftbudgeten (DB) och kapitalbudgeten (KB). (Beloppen i miljoner kronor.)

Budgetår	Riksstat					
	Absoluta tal ¹			Fast prisläge 1958/59		
	DB	KB	Summa	DB	KB	Summa
1958/59.....	2 700,2	117,2	2 817,4	2 700,2	117,2	2 817,4
1959/60.....	2 827,0	172,0	2 999,0	2 766,0	172,0	2 948,0
1960/61.....	2 962,8	171,3	3 134,1	2 850,4	172,0	3 022,4
1961/62.....	3 062,3	174,7	3 237,0	2 922,0	172,6	3 094,6
1962/63.....	3 298,7	210,8	3 509,5	2 957,3	202,5	3 159,8

Genomsnittlig årlig ökning 1958/59—1962/63 = 2.9 % (fast prisläge).

Budgetår	Utfall ¹			Reservationer (outnyttjat belopp)		
	DB	KB	Summa	DB	KB	Summa
1958/59.....	2 588,2	111,7	2 699,9	237,5	94,8	332,3
1959/60.....	2 717,8	127,4	2 845,2	333,3	138,8	472,1
1960/61.....	2 706,6	140,9	2 847,5	551,5	166,3	717,8
1961/62.....	3 010,7	186,4	3 197,1	563,7	149,2	712,9

Verkställda beräkningar rörande utfallet av försvarsramen ger vid handen, att ramen överskreds något budgetåret 1958/59, medan den underutnyttjats budgetåren 1959/62.

Det största värdet av det sedan 1958/59 tillämpade systemet ligger enligt uttalande av 1960 års försvarskommitté däri att en fastare grund för planeringen åstadkommit. Att behov föreligger av långsiktplanering inom krigsmakten torde vara uppenbart. En fortlöpande bedriven verksamhet skötes mest ekonomiskt och rationellt om den planeras på ett effektivt sätt. Krigsmakten med dess mångsidiga verksamhet utgör intet undantag. Materielanskaffning, byggnadsverksamhet, utbildning och organisation måste samordnas och samplaneras. Genom att utgångspunkten för planeringen anges i en för viss tid bestämd ekonomisk ram — inte som tidigare i en given organisation — framtvings en fortlöpande anpassning av organisationen till realistiska, ekonomiska förutsättningar. Dessutom torde systemet stimulera myndigheterna att försöka undvika onödiga utgifter och tillvarata alla möjligheter till rationaliseringar. Uttalanden från krigsmaktens myndigheter pekar entydigt på goda erfarenheter av den nuvarande ordningen.

¹ Anslag och utgifter som hänför sig till särskilda ändamål utanför den militära ramen t.ex. F.N.-styrkornas verksamhet eller Bärning av regalskeppet Wasa är ej medräknade.

Den allmänna målsättningen för det militära försvaret utgör grundval för planerings- och rationaliseringsarbetet. Det är givet att i planeringen måste förutsättas att krigsmakten skall vara i stånd att lösa förelagda uppgifter. Utrymme kommer emellertid att föreligga för skilda uppfattningar rörande omfattningen av de resurser, såväl kvantitativt som kvalitativt, som erfordras. Risk finns att divergenserna mellan de militära myndigheternas ambitioner att få effektivaste organisation och statsmakternas bedömning av det samhällsekonomiska och statsfinansiella utrymmet för försvarsutgifterna kommer att bli betydande i likhet med vad som var fallet närmast före 1958 års försvarsbeslut. Om icke statsmakterna anger en bestämd ekonomisk ram för planeringen riskeras således att denna blir mindre realistisk åtminstone i ekonomiskt hänseende. Den snabba tekniska utvecklingen medför även att en krigsmakt som låses i ett bestämt mönster fort kan bli omodern och mindre rationellt organiserad. En fastlåst organisation kan också bidra till att försvarskostnaderna tenderar att stiga kraftigare än vad som varit nödvändigt vid en mera flexibel organisation.

Gentemot flerårsbeslut inom en fastlåst kostnadsram av den typ som tillämpats sedan 1958 skulle kunna anföras, att den innebär en alltför kraftig bindning av statsmakternas åtaganden och en begränsning av deras finansiella rörelsefrihet. I anslutning härtill vill dock försvarskommittén påpeka, att den bindning av statsutgifterna som gjorts genom försvarsbeslutens kostnadsram synes avsevärt mindre långtgående än de åtaganden som göres t. ex. genom antagande av en lag om vissa bidrag eller understöd eller ett beslut om inrättandet av ett ämbetsverk. Det får också förutsättas att försvarsbeslutet kan omprövas om det utrikes- och militärpolitiska läget eller den statsfinansiella situationen påtagligt förändras. Obestridligt är dock, att flerårsbeslut innebär en faktisk begränsning av rörelsefriheten. Den försvarspolitiska målsättningen om vilken enighet i huvudsak råder, innebär emellertid, att utrymmet för nedskärningar av försvarsutgifterna är begränsat även utan bindning. Den bindning av marginalerna som åstadkommes till följd av ett försvarsbeslut av 1958 års typ kan dock rimligtvis icke sträcka sig längre framåt i tiden än de budgetår beslutet ompänner.

En viktig fråga i detta sammanhang är om flerårsbeslut försvårar möjligheterna att anpassa statsutgifterna till det aktuella konjunkturläget. Denna fråga får än större betydelse om försvarets andel av våra resurser ökas eller om ett försvarsbeslut sträcker sig över flera år. Enligt försvarskommitténs mening ger nuvarande system möjligheter till en konjunkturanpassning. Det bör uppmärksammas, att materielanslagen omfattar ca 50 % av driftbudgetens försvarskostnader och att försvarsbeställningarna i stor utsträckning sträcker sig över flera år. En konjunkturanpassning kan sålunda åstadkommas genom effektivering av leveranser i långsammare takt i ett högkonjunkturläge men i snabbare takt vid en dämpad konjunk-

tur. Betalningarna kommer i princip att följa leveranserna. Reservationerna kommer härvid att öka vid stigande konjunktur och minska vid avtagande konjunktur. Eftersom stora delar av verkstadsindustrin beröres av krigsmaterieltillverkningen kan härigenom en icke oväsentlig konjunkturpolitisk effekt åstadkommas. Det sagda visar betydelsen av att reserver av betalningsmedel finnes tillgängliga i form av reservationer å materielanskaffningsanslagen.

Möjligheterna att åstadkomma konjunkturvariationer beträffande försvarsutgifterna begränsas dock — förutom av den försvarspolitiska målsättningen — av de långa konstruktionstiderna i fråga om viktig teknisk materiel. För huvuddelen av denna materiel tar det längre tid än ett år innan ett beslut att anskaffa ny materiel leder till arbete i verkstäder och leverans vid förband. Detta beror på de långa projekteringstiderna. Försvarskommittén vill erinra om att önskemål vid flera tillfällen framställt om en reserv av färdigprojekterade byggnads- och anläggningsobjekt, vilken skulle användas i konjunkturpolitiskt syfte. Hänsyn härtill bör tagas vid utformningen av fortifikationsförvaltningens organisation. Kommittén anser det motiverat, att en inventering görs beträffande förutsättningarna för en motsvarande reserv av sysselsättningsobjekt även på andra områden.

Tekniskt sett torde det inte bereda några svårigheter att åstadkomma en viss anpassning till konjunkturpolitiken genom att anslag och beställningsbemyndiganden hålles till Kungl. Maj:ts disposition och ställes till myndigheternas förfogande vid lämplig tidpunkt. Dylika åtgärder har i viss utsträckning vidtagits under de senaste budgetåren. Det har förekommit att beställningar — för vilka bemyndiganden ej funnits — fått utläggas i förväg och att medel ställts till förfogande för tidigareläggning av underhåll e. d. Även byggnadsunderhållsarbeten har satts igång med anlitande av medel för sysselsättningspolitiska åtgärder. Kungl. Maj:t torde omvänt äga befogenhet att, utan rubbning av den militärpolitiska målsättningen, under en högkonjunktur innehålla anslag och beställningsbemyndiganden.

Med beaktande av det anförda har försvarskommittén funnit att övervägande skäl talar för ett bibehållande av den sedan år 1958 tillämpade ordningen med fleråriga försvarsbeslut.

Försvarskommittén vill här ånyo erinra om vikten av att kostnadsramen inte rubbas med hänsyn till skiftande tendenser i det utrikes- och militärpolitiska läget. Höjningar utöver kostnadsramen kan därför inte tillåtas annat än i exceptionella lägen. Detta underströks också kraftigt i 1962 års statsverksproposition (bil. 6, s. 15). Departementschefen påpekade, att principbeslut av 1958 och 1961 års typ grundar sig på den bedömningen att de avgörande motsättningarna stormakterna emellan kommer att bestå under överskådlig tid. Mot denna bakgrund bör därför de grundläggande principerna om försvarets utformning på längre sikt respekteras, oavsett om avspänning eller tilltagande motsättningar tillfälligt sätter sin

prägel på den utrikespolitiska situationen. Möjligheter måste emellertid finnas att höja den normala insatsberedskapen under perioder av stor politisk spänning, även om en dylik höjning skulle kräva medelstillsdelning utöver den fastställda kostnadsramen.

Vad gäller den tidrymd ett försvarsbeslut bör omfatta gör sig enligt försvarskommitténs mening följande synpunkter gällande.

1958 års försvarsbeslut omfattade tre budgetår, medan beslutet år 1961 endast omspände två budgetår. Som underlag för 1958 års beslut redovisades en plan för utvecklingen under en tioårsperiod och 1961 års beslut förutsatte att planering och inriktning skulle fullföljas i enlighet med 1958 års beslut.

Materielplanerna (för tygmateriel, fartygs- och vapenmateriel samt för flygmateriel) omspänner samtliga sju år. De är »rullande», d. v. s. de överses årligen och förlänges därvid med ett år. Att en dylik längd på materielplanerna är befogad kan belysas av att det erfarenhetsmässigt tar 6—10 år från det man börjar studera och konstruera ett nytt vapen, till dess det börjar tillföras förbanden.

Ekonomiskt bindande åtaganden måste ofta göras på 3—5 års sikt, om svensk industri skall kunna medverka i krigsmaterielanskaffningen på ett rationellt sätt. Exempel på än mera långsiktiga engagement är leveranser av stridsfartyg och stridsflygplan.

Skall ett försvarsbeslut om en fast ekonomisk ram verkligen underlätta en rationell planering synes det vara nödvändigt, att det omfattar en icke alltför kort period. Långsiktigheten i materielanskaffningen talar enligt kommitténs uppfattning närmast för att fyra år skulle vara en alltför kort tidrymd.

De politiska besluten om försvarets utveckling bygger dock ingalunda utslutande på ekonomiska bedömanden. Snarare är de utrikes- och militärpolitiska förhållandena samt den tekniska utvecklingen avgörande. Utgångspunkterna för bedömningen kan här ändras snabbt. Ett kontinuerligt forsknings-, utrednings- och studiearbete äger också rum på det militära området. Statsmakterna kan ha anledning att från tid till annan ompröva utvecklingslinjerna med hänsyn till resultaten av nämnda arbeten. Ett underlag, som grundas på en fullständig genomgång av alla faktorer, torde emellertid inte kunna tas fram oftare än vart tredje år. Å andra sidan bör med hänsyn till den snabba utvecklingen intervallerna mellan dylika genomgångar inte göras längre.

Nu angivna omständigheter talar enligt försvarskommitténs mening för att ett beslut om ekonomisk ram för det militära försvaret bör omspänna de närmaste fyra budgetåren. Kravet på kontinuitet förutsätter emellertid, att planeringen fortsättes även för tiden efter den tidrymd som omspänns av det politiska försvarsbeslutet.

Kommittén anser vidare att för att vinna ökad stadga i planeringsarbetet bör ställning nu tas icke blott till en ekonomisk ram för krigsmakten under de närmaste fyra åren utan även till när underlag för nytt ställningstagande bör föreligga. Försvarskommittén återkommer i det följande till denna fråga i anslutning till sitt ställningstagande till kostnadsramens storlek.

Vidkommande den principiella konstruktionen av en kostnadsram för det militära försvaret får försvarskommittén anföra följande.

Huvudsyftet med kostnadsramen för det militära försvaret sådan denna konstruerats sedan år 1958 är att åstadkomma »ett rationellt utnyttjande av försvarsanslagen enligt en långsiktig planering» (prop. 1958: 110, s. 95). Kostnadsramen bör alltså vara så utformad att myndigheterna stimuleras att planera verksamheten så att största möjliga effekt erhålles. Kostnadsramen bör därför i princip innefatta *alla* utgifter för det militära försvaret. Omfattar kostnadsramen endast delar av försvarsutgifterna, kan detta nämligen leda till en mindre lämplig utgiftsdisposition från myndigheternas sida (jfr SOU 1960: 40, s. 39). Kostnadsramen bör vidare vara så utformad att en oförändrad försvarseffekt kan erhållas under de budgetår kostnadsramen gäller (jfr prop. 1958: 110, s. 96). Detta har med nuvarande ordning åstadkommits genom dels visst årligt tillägg för teknisk utveckling, dels hänsynstagande till pris-(löne-)förändringar, dels ock beaktande av förändrade uppgifter o. d.

Kostnadsramen för det militära försvaret omfattar f. n. dels utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, dels försvarsdepartementets kapitalbudget inklusive kapitalinvesteringar i försvarets fabriksfond. I det föregående har försvarskommittén angivit skälen för att investeringar i fabriksfonden icke bör inräknas i ramen för det militära försvaret. I övrigt har kommittén icke funnit påkallat att föreslå några förändringar i fråga om innehållet i kostnadsramen.

Kommittén vill här erinra om att föredraganden, statsrådet af Geijerstam, vid anmälan av propositionen 1962: 168 angående organisation m. m. av försvarets centrala intendenturförvaltning uttalat, att frågan huruvida kostnaderna för intendenturverkets serviceverksamhet liksom hittills i princip skall inrymmas inom försvarets anslagsram eller om de, som intendenturförvaltningsutredningen tänkt sig, skall ligga utanför ramen torde få prövas i samband med ställningstagandet till försvarets kostnader från och med budgetåret 1963/64. Riksdagen (SU 157) anslöt sig till föredragandens uppfattning.

För sin del vill försvarskommittén anföra följande.

Samarbetet mellan de statliga myndigheterna torde medföra att praktiskt taget varje myndighet utför arbete för annan myndighet. Krigsmaktens myndigheter kan ha uppgifter för myndighet utom krigsmakten likaväl som sådan myndighet kan ha betydande uppgifter för krigsmakten. I vissa

fall förekommer en kostnadsreglering mellan myndigheter (och mellan olika huvudtitlar). Det är då i allmänhet fråga antingen om mera betydande och lätt överblickbara kostnader (t. ex. isbrytarverksamheten) eller om viss verksamhet som i princip skall vara självbärande (t. ex. flygtekniska försöksanstalten). Att i samtliga fall göra en kostnadsreglering torde icke vara möjligt och knappast ha praktisk betydelse. När det gäller intendenturverket synes kostnaderna varken vara så stora eller så lätt avskiljbara att en särredovisning kan vara befogad.

1960 års försvarskommitté var medveten om att vissa redovisningstekniska problem kunde vara förbundna med att en gemensam kostnadsram infördes för driftbudgeten och kapitalbudgeten. Man hänvisade emellertid till överväganden i annan ordning, bl. a. utredning om redovisning av försvarets befästningar som tillkallats enligt bemyndigande den 14 oktober 1960 (SOU 1960: 40, s. 39). Nämda utredning har ännu ej slutförts. I avbidan härpå finner försvarskommittén icke anledning till annat uttalande än att frågan bör ägnas fortsatt uppmärksamhet.

För prisregleringen på försvarsutgifterna har preciserade regler antagits av 1959 års riksdag (prop. 119). Sedermera har vissa ändringar i reglerna gjorts, bl. a. har kapitalbudgetens inläggande i kostnadsramen beaktats enligt beslut av 1961 års riksdag (prop. 110). Prisregleringen är numera utformad på i stort sett följande sätt:

- 1) Samtliga anslag för det militära försvaret hänförs i princip till ett enhetligt prisläge (maj kalenderåret närmast före aktuellt budgetår).
- 2) Statistiska centralbyrån beräknar kvartalsvis inträffade prisförändringar på grundval av insamlat prismaterial.
- 3) Prisförändringarna registreras som indextal där basen = maj kalenderåret närmast före aktuellt budgetår.
- 4) Indextalen sammanställs till indexserier avseende i första hand
 - a) samtliga reservationsanslag (och obetecknade anslag)
 - b) fjärde huvudtiteln
 - c) kapitalbudgeten och
 - d) driftbudgeten + kapitalbudgeten.
- 5) De framräknade indexserierna används för prisomräkning och prisreglering enligt följande.

Ramen för kommande budgetår justeras med hänsyn till serien driftbudget + kapitalbudget. Kompensation eller reduktion på reservationsanslag beräknas med tillhjälp av serien för reservationsanslag. Kompensation utbetalas i förekommande fall med anlitan av anslaget Reglering av prisstegringar under fjärde huvudtiteln. Reduktion sker i form av att bestämda belopp av vissa anslag överförs till statens budgetutjämningsfond. När det gäller kapitalbudgeten bestäms med tillhjälp av indexserien för kapitalbudgeten vilken justering som skall göras på anslag för nästkom-

mande budgetår. Med tillhjälp av totalindex konstateras, sedan det slutliga budgetutfallet föreligger, hur prisregleringen utfallit och behovet av eventuella ytterligare åtgärder.

Frågor rörande beräkning av prisförändringar å försvarsutgifterna handläggs av ett särskilt organ, försvarets prisregleringsdelegation. Denna har att avge förslag rörande principiella förändringar i viktsystem och prismaterial samt vara ett övervakande och rådgivande organ rörande beräkningen av försvarsprisindex.

Indextal har beräknats fr. o. m. budgetåret 1958/59, d. v. s. det första budgetåret enligt 1958 års överenskommelse. Erfarenheterna kan sägas vara gynnsamma. Anordningen med prisregleringsanslag har medfört att kompensation på ett snabbt och smidigt sätt kunnat lämnas för inträffade prisstegringar från tidpunkten för anslagsberäkningarna. I nedanstående tabell ges en översikt över vilka belopp som hittills utgått som priskompensation å driftbudgeten. (Beloppen angivna i miljoner kronor.)

Budgetår	Summa reservationsanslag	Medelindex	Förändringar	
			+	—
1959/60	1 787	100,8	17,4	3,1
1960/61	1 804	103,4	73,0	12,5
1961/62	1 838	104,3	187	8
		Summa	177,4	23,6

¹ Då prisregleringsanslaget icke varit tillfyllest har tills vidare 4 mkr icke utgått. Beloppet begäres på tilläggsstat för budgetåret 1962/63.

För kapitalbudgeten uppgår priskompensationen för 1961/62 till 7,5 miljoner kronor. I överensstämmelse med gällande regler skall denna kompensation läggas till anslagen för 1963/64 utöver ramen.

Prisregleringstekniken har som framgått av det föregående i stort sett fungerat väl. Försvarskommittén har därför inte funnit anledning att ifrågasätta någon ändring av gällande system för reglering av prisstegringar. En översyn av prismaterial och vikter vid indexberäkning kan däremot vara påkallad från tid till annan. Kommittén förutsätter, att dessa och andra frågor, som sammanhänger med prisregleringstekniken, fortlöpande följes av försvarets prisregleringsdelegation.

Statsutskottet har i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 117/62 uttalat att man bör söka åstadkomma mera preciserade riktlinjer beträffande i vilka fall medelsanvisning bör ske utanför försvarets kostnadsram och funnit det lämpligt att detta spörsmål övervägs av 1962 års försvarskommitté. Utskottet har pekat på att påtagliga svårigheter möter härvidlag, något som också underströks kraftigt av 1960 års försvarskommitté.

Nu tillämpad ordning går tillbaka på uttalanden av 1960 års försvarskommitté, som i sitt betänkande (SOU 1960: 40) anförde följande.

Av rationaliseringsåtgärder föranledda besparingar har enligt den ordning som tillämpats sedan 1958 icke påverkat kostnadsramen. Besparingarna har alltså fått utnyttjas för att höja försvarseffekten. Enligt kommitténs mening är den sålunda tillämpade ordningen icke i allo helt tillfredsställande. Kommittén vill hänvisa till att vinsterna av indragningen av försvarets socialbyrå vid nuvarande ordning användes för att höja försvarseffekten. Den tillämpade ordningen har emellertid också inneburit, att det varit tveksamt om tillkomsten av nya uppgifter för krigsmakten skulle ha fått föranleda ökning av kostnadsramen.

Försvarskommittén anser, att i princip bör gälla *dels* att kostnadsramen skall minskas om krigsmakten åvilande fredsuppgifter bortfaller eller till följd av rationaliseringar som genomförts på statsmakternas initiativ kan lösas på billigare sätt, *dels ock* att kostnadsramen skall ökas om nya fredsuppgifter tillkommer eller krigsmakten åvilande uppgifter till följd av åtgärder som statsmakterna beslutar måste lösas på dyrare sätt än hittills.

Försvarskommittén är medveten om att åtskilliga svårigheter måste råda vid den praktiska tillämpningen av en dylik princip och att tolkningen blir beroende av Kungl. Maj:ts och riksdagens ställningstagande i varje enskilt fall. Till belysande av innebörden må dock anföras följande. Som exempel på nya eller bortfallande fredsuppgifter kan i första hand tagas överföring av uppgifter mellan krigsmakten och andra delar av statsförvaltningen, såsom överförandet av sjökarteverket till tionde huvudtiteln eller av visst ämbetsverk eller institution från annan huvudtitel till den fjärde. I fråga om rationaliseringsåtgärder avser försvarskommittén främst förändringar i stabs-, förvaltnings- och utbildningsorganisationen, innebärande exempelvis sammanförande av enheter eller uppdelning av en enhet, under förutsättning att initiativet till åtgärden utgått från kommitté som tillkallats av chef för statsdepartement. Härmed bör jämföras kostnadsminskningar genom utnyttjande av outnyttjad kapacitet. Åtgärder som initierats av de militära myndigheterna bör däremot oavsett om de föranleder merkostnader eller besparingar inte påverka kostnadsramen liksom ej heller sådana förändringar i upphandlingspriserna som avviker från de i index registrerade. Ej heller bör förändringar i de värnpliktigas utrustnings-, utspisnings- eller förläggningsstandard påverka kostnadsramen. Frågor om hur kostnadsramen bör påverkas av förändringar i de värnpliktigas eller den fast anställda personalens kontanta förmåner sammanhänger däremot med spörsmålen om prisreglering av försvarsutgifterna. Kommittén förutsätter, att en viss omprövning av beräkningsmetoderna för prisregleringen kommer att göras i samband med den revision som blir erforderlig, om även utgifterna under kapitalbudgeten inräknas i ramen för försvarsutgifterna.

Försvarskommittén återkommer i det följande i anslutning till sitt ställningstagande till förslag av 1959 års besparingsutredning för försvaret med ytterligare några exempel till belysande av det sagda.

Det bör framhållas, att hänsynstagandet till omständigheter som bör föranleda öknings- eller minskningar av ramen för försvarskostnaderna icke bör leda till ett omständligt administrativt arbete. Försvarskommittén utgår därför från att endast förändringar av någon betydelse beaktas.

Försvarskommittén har icke funnit skäl föreslå några ändringar i de riktlinjer som sålunda gäller. Kommittén vill betona betydelsen av att en någorlunda fast praxis kan utbildas. Detta torde icke vara möjligt med mindre riktlinjerna bibehålles oförändrade under några år. Att svårigheter skulle möta vid riktlinjernas tillämpning torde ha varit klart från början.

Det bestyrkes, som också statsutskottet påpekat, av vad 1960 års försvarskommitté uttalat.

Försvarskommittén har studerat flertalet av de frågor där tillägg till eller avdrag från den militära kostnadsramen beslutats eller ifrågasatts under de senaste två budgetåren. I det övervägande antalet av dessa fall torde några meningsskiljaktigheter icke behöva råda om tillämpning av gällande riktlinjer. Av aktuella ärenden är flertalet mark- och byggnadsärenden. Försvarskommittén anser att i dessa ärenden väsentligen två förutsättningar måste uppfyllas för att kostnaderna skall läggas utanför ramen. Det måste sålunda visas *dels* att ett omedelbart, adekvat samband föreligger mellan vad som avstås och vad som måste nyanskaffas, *dels* att nyanskaffningen ej är föranledd av militära skäl. När det gäller omdispositioner som betingas av önskemål att tillgodose kommunernas m. fl. behov för exploatering bör man emellertid enligt försvarskommitténs mening icke ställa kraven på bevisning i sistnämnda hänseende alltför höga.

I ett föregående avsnitt har försvarskommittén behandlat allmänna utgångspunkter vid bestämmandet av försvarsutgifterna. Kommittén har därvid konstaterat att den utrikes- och militärpolitiska, militärtekniska och strategiska utvecklingen icke ger anledning att frånga hittills gällande målsättning av år 1948 och 1958. Denna bör enligt kommitténs mening alljämt vara utgångspunkt för den fortsatta utvecklingen av försvarsorganisationen.

Överbefälhavaren har angivit vilken operativ målsättning som enligt hans bedömning krigsmakten kan upprätthålla inom de av försvarskommittén angivna kostnadsramarna. Den för kostnadsramen 3 600, med 3 1/2 % årlig ökning, möjliga operativa målsättningen svarar enligt överbefälhavaren mot vad statsmakterna åsyftade år 1958. Vid en lägre årlig ökning kan målsättningen upprätthållas endast under de närmaste åren.

Enligt försvarskommitténs mening är olika utvecklingslinjer för krigsmaktens utformning och sammansättning möjliga. Bland annat torde avvägningen mellan kvalitet och kvantitet böra övervägas kontinuerligt. Likaså torde valet av vapensystem och tekniska hjälpmedels prestanda eventuellt kunna bli föremål för andra ställningstaganden. Med det sagda vill försvarskommittén peka på att det fortlöpande studiearbetet inom krigsmakten bör inriktas på att penetrera flera alternativa lösningar av frågan om val av optimal strategi och taktik och därmed krigsmaktens framtida utformning.

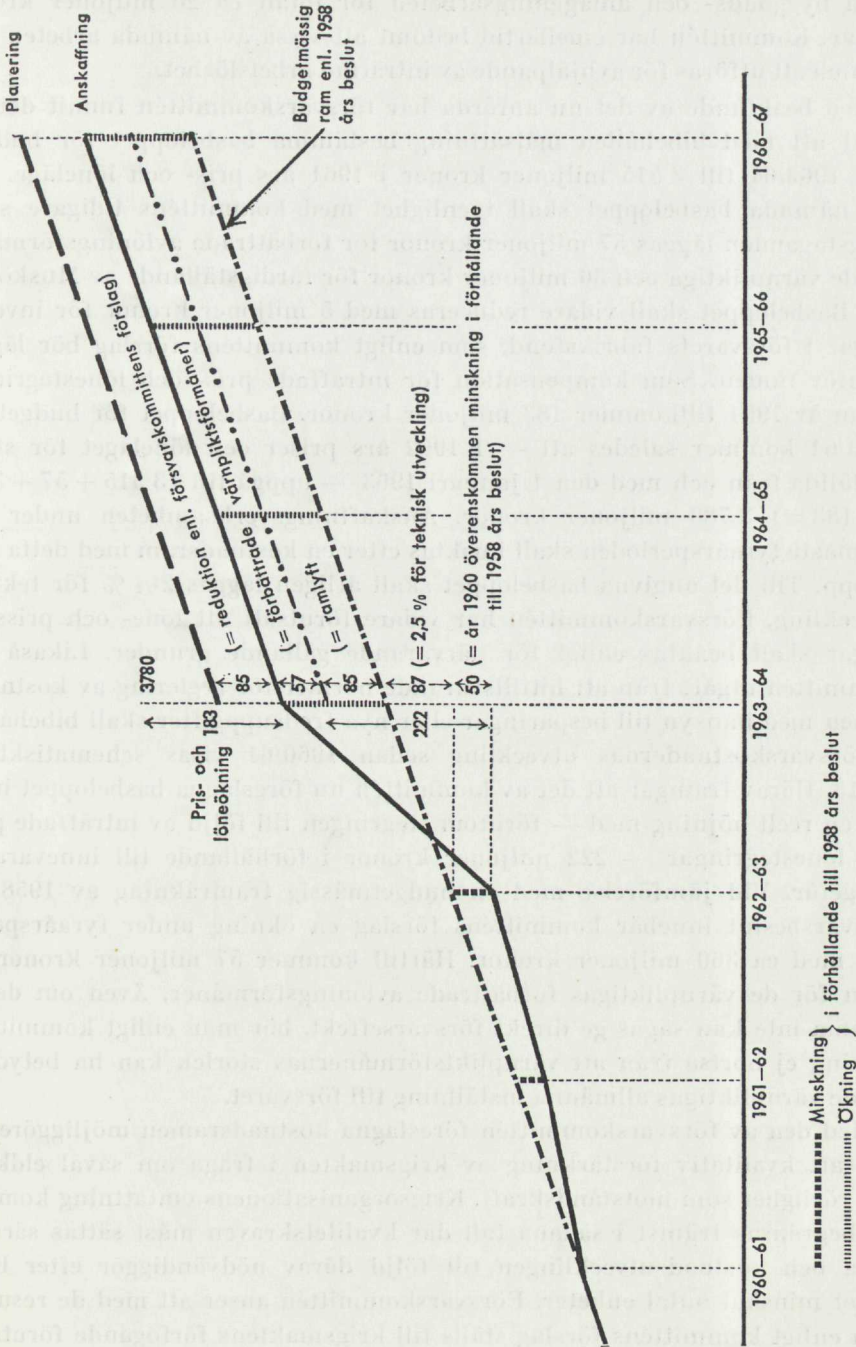
Den fortgående tekniska utvecklingen måste med hänsyn till därav följande starka kostnadsstegring för kvalitativt högstående vapensystem inge starka betänkligheter för framtiden. Kommittén vill därför framhålla som angeläget att frågan om avvägning mellan kvalitet och kvantitet ägnas fortlöpande uppmärksamhet vid de militära studierna. Enligt kommitténs upp-

fattning torde opåräknade kostnadsstegringar vara mera sannolika i fråga om vapensystem med höga tekniska krav än i fråga om system med lägre krav. En stridsekonomisk värdering utföres vanligen med utgångspunkt i ett visst uppskattat pris för det vapensystem som studeras. Om värderingen utfaller förmånligt för vapensystemet kan studien leda fram till beslut om anskaffning. Drabbar därefter kraftiga, oväntade prisstegringar detta system är det inte längre givet att den utförda värderingen är relevant. Prisstegringarna kan resultera i att antalet enheter som kan skaffas blir för litet. I det extrema fallet kanske ett sådant vapensystem vid efterkontroll av den tidigare utförda värderingen inte längre visar sig vara stridsekonomiskt. Kommittén vill därför framhålla vikten av att de kvalitativa kraven ej ställs högre än som betingas av den uppgift som avses för ett visst vapensystem. Försvarskommittén vill också framhålla att de kvalitativa kraven i stor utsträckning beror på de principer för försvarets förande som uppställs i samband med studier rörande val av vapen och vapensystem för krigsmaktens framtida utformning.

Ett annat skäl till försiktighet när det gäller alltför avancerade tekniska lösningar är de personalproblem som uppkommer vid sådana systems underhåll och drift. Hithörande problem på teleområdet har belysts av uppgifter i det betänkande som försvarets arbetsgrupp för teleunderhåll nyligen avlämnat till chefen för försvarsdepartementet. Försvarskommittén vill understryka att underhålls- och driftkostnader på ett realistiskt sätt måste beaktas vid stridsekonomisk värdering.

Försvarskommittén har tolkat överbefälhavarens förut återgivna uttalande så att en kostnadsram med ett basbelopp av 3 600 miljoner kronor och en utvecklingsprocent av $2\frac{1}{2}$ fordras för att under de närmaste budgetåren fylla målsättningen för det militära försvaret enligt 1958 års beslut med den utveckling av krigsmakten som förutsatts i överbefälhavarens utredningar. Försvarskommittén anser att långsiktsplaneringen inom krigsmakten i princip skall inriktas med hänsyn härtill. Med hänsyn till vad försvarskommittén uttalat i samband med behandlingen av de samhälls-ekonomiska och statsfinansiella utgångspunkterna har kommittén undersökt olika möjligheter att begränsa försvarsutgifterna. Kommittén har därvid funnit det möjligt att utan att eftersätta den omedelbara försvarseffekten uppskjuta ställningstagande till vissa objekt inom kostnadsramen uppgående till tillhoppa ca 65 miljoner kronor per år. Det är därvid främst fråga om vissa objekt som antingen ej är slutgiltigt tekniskt utformade eller kan beställas efter fyraårsperiodens slut. Sålunda bör begränsningar göras i materielanskaffningen för pansartrupperna samtidigt som ytterligare en infanteribrigad omorganiserar för tjänst i övre Norrland. Ställningstagande bör vidare kunna anstå beträffande ifrågasatta nya ubåtsjaktenheter och flygande radarstationer. Kommittén har också ansett det kunna anstå med

Försvarskostnaderna 1960—1967

vissa byggnads- och anläggningsarbeten för totalt ca 20 miljoner kronor per år. Kommittén har emellertid bedömt att vissa av nämnda arbeten kan komma att utföras för avhjälpande av inträffad arbetslöshet.

Med beaktande av det nu anförda har försvarskommittén funnit det befogat att med bibehållen målsättning bestämma basbeloppet för budgetåret 1963/64 till 3 515 miljoner kronor i 1961 års pris- och löneläge. Till det nämnda basbeloppet skall i enlighet med kommitténs tidigare ställningstaganden läggas 57 miljoner kronor för förbättrade avlöningsförmåner för de värnpliktiga och 30 miljoner kronor för färdigställande av Muskövarvet. Basbeloppet skall vidare reduceras med 5 miljoner kronor för investeringar i försvarets fabriksfond, som enligt kommitténs förslag bör läggas utanför ramen. Som kompensation för inträffade pris- och lönestegringar sedan år 1961 tillkommer 183 miljoner kronor. Basbeloppet för budgetåret 1963/64 kommer således att — i 1962 års priser och löneläget för statsanställda från och med den 1 januari 1963 — uppgå till $(3\,515 + 57 + 30 - 5 + 183 =)$ 3 780 miljoner kronor. Anskaffningsverksamheten under den närmaste fyraårsperioden skall inriktas efter en kostnadsram med detta basbelopp. Till det angivna basbeloppet skall årligen läggas $2\frac{1}{2}$ % för teknisk utveckling. Försvarskommittén har vidare förutsatt att löne- och prisstegringar skall beaktas enligt för närvarande gällande grunder. Likaså har kommittén utgått från att hittillsvarande normer för reglering av kostnadsramen med hänsyn till besparingar eller nya fredsuppgifter skall bibehållas.

Försvarskostnadernas utveckling sedan 1960/61 visas schematiskt på s. 113. Härav framgår att det av kommittén nu föreslagna basbeloppet innebär en reell höjning med — förutom stegringen till följd av inträffade pris- och lönestegringar — 222 miljoner kronor i förhållande till innevarande budgetår. Vid jämförelse med en budgetmässig framräkning av 1958 års försvarsbeslut innebär kommitténs förslag en ökning under fyraårsperioden med ca 360 miljoner kronor. Härtill kommer 57 miljoner kronor årligen för de värnpliktigas förbättrade avlöningsförmåner. Även om denna summa inte kan sägas ge direkt försvarseffekt, bör man enligt kommitténs mening ej bortse från att värnpliktsförmånernas storlek kan ha betydelse för de värnpliktigas allmänna inställning till försvaret.

Med den av försvarskommittén föreslagna kostnadsramen möjliggöres en fortsatt kvalitativ förstärkning av krigsmakten i fråga om såväl eldkraft och rörlighet som motståndskraft. Krigsorganisationens omfattning kommer att begränsas främst i sådana fall där kvalitetskraven måst sättas särskilt höga och kostnadsutvecklingen till följd därav nödvändiggör efter hand något minskat antal enheter. Försvarskommittén anser att med de resurser som enligt kommitténs förslag ställs till krigsmaktens förfogande förutsättningar finns för att under de närmaste fyra åren ernå en försvarseffekt som i varje fall ej är lägre än den som bedömdes erforderlig år 1958 för att på längre sikt fylla målsättningen.

När det gäller avvägningen inom kostnadsramen mellan skilda ändamål har försvarskommittén i princip inte funnit anledning frånga överbefälhavarens förslag. Detta är enligt överbefälhavaren utformat med ledning av genomförda studier och utredningar och innebär i förhållande till 1958 års avvägning att vissa omdisponeringar görs inom olika försvarsfunktioner. Enligt överbefälhavaren finns det en fast grund i ifrågavarande avseende för det förslag som utarbetats. Kommittén vill dock betona att den nu gjorda avvägningen inte får betraktas som fastlåst utan att förskjutningar kan bli nödvändiga. Kommittén vill i detta sammanhang erinra om sitt tidigare ställningstagande, att invasionsförsvar skall vara krigsmaktens huvuduppgift. Detta innebär enligt kommitténs mening, att stridsenheternas effekt i invasionsförsvaret bör vara avgörande för deras prioritering.

I anslutning till det nu anförda vill försvarskommittén erinra om att 1960 års försvarskommitté uttalade osäkerhet i bedömningen av luftförsvarets framtida utformning. Försvarskommittén har ägnat särskild uppmärksamhet åt detta spörsmål. Av militära myndigheter under senaste tiden genomförda utredningar har därvid företetts för kommittén. Vidare har representanter för försvarets forskningsanstalt på kommitténs särskilda uppdrag be-lyst frågan. Det material som sålunda företetts för kommittén visar att behov föreligger att ersätta utgående attackflygplan och — på längre sikt — även spaningsflygplan och jaktflygplan med ny flygplantyp. Vid en förutsättningslös bedömning är härvid flera utvecklingslinjer möjliga. I flertalet fall synes dock behov föreligga av en flygplantyp med höga fart- och manöverprestanda, särskilt på låg höjd. Vid en bedömning av de faktorer som påverkar valet av flygplantyp bör också uppmärksammas de vinster som kan antas uppkomma om samma flygplantyp kan användas för skilda uppgifter. Vinsterna bör vägas mot de möjligheter till besparingar som kan föreligga om en enklare flygplantyp väljes för begränsade uppgifter. Hänsyn måste också tas till utvecklingskostnader för skilda robotar till olika flygplantyper. I den mån kraven på flygplanets prestanda sänkes, kan det vidare bli nödvändigt att anskaffa luftvärnsrobotar för flera kvalificerade uppgifter. Med det sagda har försvarskommittén velat peka på de besvärliga problem, som föreligger på detta område. I överbefälhavarens utredningar har förutsatts dels att luftvärnsrobotar skall anskaffas för bekämpning av särskilt kvalificerade flygplanmål, dels att ett kvalificerat enhetsflygplan — flygplan 37 — skall utvecklas under perioden. Huvudprestanda för denna flygplantyp har redan fastlagts; åtskilliga spörsmål beträffande vapen och annan utrustning har emellertid ännu ej fått en definitiv lösning. Den av försvarskommittén förordade kostnadsramen bör göra det möjligt att slutföra redan beslutad anskaffning av luftvärnsroboten Bloodhound II. Vidare bör det bli möjligt att under den närmaste fyraårsperioden fortsätta utvecklingsarbetet beträffande flygplan 37 i huvudsak i planerad takt. Försvarskommittén förutsätter, att härvid prestandakraven noggrant överväges med

hänsyn till såväl flygplanets taktiska uppgifter som kostnaderna. Därvid bör särskilt beaktas vikten av att inom fastlagd kostnadsram erhålla ett från operativa synpunkter erforderligt antal flygplan. I sammanhanget bör nämnas, att kommittén vid sitt ställningstagande i fråga om kostnadsramen på grundval av det material som överbefälhavaren företett räknat med att det skall vara möjligt att utrusta nästa skolflygplan så att det blir användbart som ett lätt attackflygplan för samverkan med armé- och marinstridskrafter främst i övre Norrland och i anslutning till vår kust.

I samband med övervägandena om kostnadsramen för försvaret har kommittén funnit det vara önskvärt att statsmakterna i god tid före fyraårsperiodens slut låter företaga nya utredningar rörande försvarets totalkostnader för kommande år. Därvid bör såväl basbeloppens som utvecklingsprocentens storlek övervägas. Försvarskommittén vill understryka att statsmakterna härvid skall vara helt obundna. Som ett led i denna riktning har försvarskommittén angivit att anskaffningsverksamheten under perioden skall inriktas efter kostnadsramen med basbeloppet 3 780 miljoner kronor. För att förbereda ifrågavarande utredningar bör det militära utredningsarbetet bedrivas så att ett fullständigt underlag föreligger för ett kommande ställningstagande till olika kostnadsalternativ utformade bland annat enligt de på försvarskommitténs uppdrag utarbetade alternativen »3 600» och »3 460». Vid detta utredningsarbete bör beaktas av kommittén i det föregående anförda synpunkter på alternativa utvecklingslinjer inom olika kostnadsramar.

Beträffande frågan om effektivisering av värnpliktssystemet och därmed sammanhängande problem vill kommittén erinra om att detta f. n. prövas av 1960 års värnpliktsutredning. Enligt vad försvarskommittén inhämtat beräknar värnpliktsutredningen kunna framlägga förslag under hösten 1963. Kostnadskonsekvenserna härav har försvarskommittén självfallet ej kunnat beakta vid sitt ställningstagande. Kommittén utgår emellertid från att förslaget prövas av statsmakterna i sedvanlig ordning. I den mån förslagen innebär ändrade fredsuppgifter för krigsmakten förutsätter kommittén, att prövningen sker med utgångspunkt i de riktlinjer för reglering av kostnadsramen med hänsyn till besparingar eller nya uppgifter som kommittén behandlat i det föregående.

Försvarskommittén har ägnat uppmärksamhet åt de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet och betydelse för försvaret och försvarsviljan inom landet. Kommittén har därvid funnit att dessa organisationer med hänsyn till deras stora betydelse från försvarssynpunkt förtjänar stöd från statsmakternas sida. Även anslagen till frivilligorganisationerna bör omprövas vid inträffade löne- och prisstegringar.

Försvarskommittén vill erinra om att föredragande departementschefen i propositionen 1962: 74 uttalat, att Sveriges utrikespolitiska läge, vår alli-

ansfria politik, den militärtekniska utvecklingen och vårt alltmer komplicerade totalförsvaret som ett nödvändigt stöd för vår utrikespolitik kräver en ökad försvarsupplysning. Departementschefen hävdade, att upplysningsverksamheten om vårt totalförsvaret alltmer framstår som en av hörnstenarna i de fredstida förberedelserna för en fullständig och verkningsfull försvarsinsats. Denna verksamhet behövs därför ökas för att stärka vår vilja och förmåga att motstå nutida krigföring. Försvarskommittén vill understryka dessa uttalanden.

Försvarets effekt beror på folkets levande försvarsvilja. Denna förutsätter förtroende för totalförsvarets styrka och uthållighet i händelse av angrepp och detta förtroende bygger i sin tur på konkret kännedom om vårt lands försvarsmöjligheter. Vårt folk måste också få ökad insikt om den enskildes viktiga roll för försvarets samlade styrka.

I första hand har regering och riksdag samt försvarets organ ansvar för att underlag skapas för bedömning av våra försvarsmöjligheter och att kännedom härom sprides. Betydelsefulla insatser kan emellertid enligt försvarskommitténs mening också göras inom olika opinionsbildande grupper i samhället.

7. Synpunkter och förslag beträffande civilförsvaret

Enligt sina direktiv har försvarskommittén att med utgångspunkt i det beslut som riksdagen år 1959 fattade om civilförsvaret och med hänsynstagande till erfarenheter och utvecklingstendenser utreda och inkomma med förslag avseende civilförsvarets allmänna inriktning, omfattning och kostnader för tiden efter budgetåret 1962/63.

Huvuddragen av civilförsvarets uppgifter och organisation har fastställts genom beslut vid 1956 och 1959 års riksdagar. Statsmakterna har emellertid hittills icke tagit ställning till i vilken takt den beslutade organisationen skall byggas upp eller till kostnaderna för denna. Enligt uttalande i propositionen 1959: 114 bör emellertid 1953 års civilförvarsutrednings beräkningar i stort sett kunna tjäna som riktlinjer i dessa hänseenden. Nämnda utredning har räknat med ett medelsbehov av 76 miljoner kronor (1958 års priser) årligen under en tioårsperiod. Föredragande departementschefen underströk emellertid att det statsfinansiella läget måste bli avgörande för den takt med vilken utbyggnaden kunde ske.

Det bör erinras om att 1960 års försvarskommitté uttalade, att den försvarspolitiska utvecklingen enligt kommitténs bedömning icke föranledde ändring i de uppgifter som statsmakterna genom riksdagsbesluten år 1956 och 1959 ålagt civilförsvaret. Någon fullständig prövning av kostnaderna för att åstadkomma erforderliga resurser för civilförsvaret ansåg 1960 års försvarskommitté — bland annat med hänsyn till att statsmakterna så sent som år 1959 fattat beslut om civilförsvarets organisation — icke ingå i dess uppgifter. Kommittén konstaterade emellertid att medelsbehoven för civilförsvarets uppbyggnad under de närmaste budgetåren var avsevärda.

1960 års försvarskommitté föreslog, att anslagen till civilförsvaret skulle förstärkas med omkring 20 miljoner kronor för budgetåret 1961/62. Den ytterligare förstärkning av anslagen för civilförsvaret som borde ske från och med budgetåret 1962/63 borde enligt samma kommittés mening i sedvanlig ordning prövas av Kungl. Maj:t och riksdagen. 1960 års försvarskommitté ansåg att — oavsett den osäkerhet som enligt dess mening rådde i bedömningen av det aktiva luftförsvarets framtida utformning — åtgärder borde vidtagas för ledning och genomförande av planlagda civilförvarsåtgärder avseende utrymnings- och inkvarteringsverksamhet. När det gällde civilförsvarets organisation för de skadeavhjälpande uppgifterna borde

uppmärksamhet i första hand riktas på de större tätorterna samt på rekrytering och utbildning av de beslutade undsättningskårerna. En sådan organisatorisk utformning borde eftersträvas, att beredskapen hölls på så hög nivå som möjligt.

Anslag för civilförsvaret har för budgetåren 1961/62 och 1962/63 i riksstaten uppförts med 50 respektive 72 miljoner kronor.

Inom försvarskommittén har redovisats kostnaderna för civilförsvarets uppbyggnad under tiden den 1 juli 1960—den 30 juni 1970. Totalkostnaderna för budgetåren 1963/70 har härvid angivits till 845 miljoner kronor. Utöver den nämnda summan har i kommittén anmälts ett behov av 111 miljoner kronor utöver 1959 års principbeslut för att täcka kostnaderna för erforderlig beklädnad åt civilförsvarets personal (23 mkr), för skyddsmasker åt hela befolkningen (56 mkr) samt för internatutrustning m. m. för utrymmande och flyktingar (ca 32 mkr).

Civilförsvarsstyrelsen har på försvarskommitténs uppdrag avgivit förslag angående civilförsvarets successiva uppbyggnad och utformning m. m. under budgetåren 1963/70 grundat på de alternativa kostnadsramarna 740 miljoner kronor och 495 miljoner kronor. Angivna summor gäller totalkostnaderna för driftbudgeten och kapitalbudgeten under tiden 1963/70 i fast penningvärde.

Inom båda de angivna kostnadsramarna har civilförsvarsstyrelsen givit prioritet åt enheter som erfordras för att genomföra utrymning och inkvartering. Härför erfordras enligt styrelsen en organisation med enheter ur ledningskåren, sjukvårdskåren, skyddskåren och bevakningskårens ordningspolis, omfattande sammanlagt ca 90 000 man.

För prioriteringen talar också, att skyddskåren i sig innehåller de civilförsvarsenheter som skall utbildas och utrustas för insats vid radioaktiv beläggning och då gasstridsmedel sätts in.

Den nämnda organisationen innefattar enheter som även utnyttjas i den skadeavhjälpande verksamheten, exempelvis enheter för ledning, underhåll, indikering och sjukvård. Styrelsen anser, att utöver dessa enheter bör den skadeavhjälpande organisationen byggas upp med enheter för den direkt livräddande verksamheten — enheter ur räddningskåren, brandkåren och sjukvårdskåren — i den utsträckning medlen kan förslå. Vidare bör skyddsrum för civilförsvarets enheter byggas i den utsträckning som erfordras för den avsedda organisationen så att enheternas kapacitet kan bli utnyttjad. Branddammar bör slutligen byggas i sådan omfattning att brandenheternas kapacitet kan fullt utnyttjas. I den mån medlen ej förslår till permanenta branddammar anser styrelsen, att provisoriska branddammar bör iordningställas.

Vid avvägning mellan att bygga upp civilförsvarets organisation och vidtaga andra skyddsåtgärder för allmänheten såsom befolkningskyddsrum

och anskaffning av skyddsmasker och dosimetrar har styrelsen — utgående från allmänna bedömanden och efter studium av tidigare gjorda stadsanalyser — kommit till den slutsatsen att, vid brist på anslag, i första hand civilförsvarets organisation bör byggas upp. Antalet räddade människoliv blir nämligen större om man satsar på den livräddande civilförsvarsorganisationen — i första hand på den förebyggande för utrymning och inkvartering och i andra hand den för själva räddningsverksamheten — jämfört med övriga skyddsåtgärder.

Civilförsvarsstyrelsens utredningar visar, att inom kostnadsramen 740 miljoner kronor behöver hittills planlagd civilförsvarsorganisation ej reduceras. Den kan förses med skydd för enheter och observationsplatser. De permanenta branddammarna måste till ungefär halva antalet ersättas av provisoriska dammar.

Inom kostnadsramen 495 miljoner kronor — som uppgjorts med utgångspunkt i oförändrade årliga anslag för civilförsvaret — bedömer styrelsen det möjligt att i huvudsak uppsätta planerad organisation för utrymning och inkvartering. Planlagd organisation för räddningsverksamheten kan däremot ej byggas upp ens till hälften. Skydd för enheter och observationsplatser kan erhållas i de viktigaste orterna. Branddammarna måste till nära 80 % bli provisoriska.

Beträffande båda kostnadsalternativen gäller enligt civilförsvarsstyrelsen, att befolkningsskyddsrum i de större städernas innerområden endast kan byggas i mycket begränsad omfattning. Utbyggnad av ledningscentraler kan endast ske i undantagsfall. Ej heller kan i någon av kostnadsramarna rymmas medel för att skaffa radiakdosimetrar till befolkningen eller till ytterligare skyddsmasker åt allmänheten. Det blir ej heller möjligt att inom kostnadsramarna bereda utrymme för anskaffning av internatutrustning och utrustning till flyktingar.

Inom kostnadsramen 740 miljoner upptas (i 1961 års priser) 371,4 miljoner kronor för materiel (varav 23 miljoner kronor för beklädnad åt civilförsvarets personal), 115,6 miljoner kronor för skyddsrum m. m. samt 26,3 miljoner kronor för branddamm.

Civilförsvarsstyrelsen förutsätter, att kompensation skall erhållas för pris- och lönestegringar. Styrelsen anmäler vidare att den bedömer att mot slutet av uppbyggnadsperioden uppkommer behov att få kompensation för merkostnader till följd av den tekniska utvecklingen.

Som förut nämnts anser försvarskommittén, att de senaste årens utrikes- och militärpolitiska utveckling inte ger anledning till att göra avkall på kravet på ett starkt försvar. Civilförsvaret är en väsentlig del i ett allsidigt och väl avvägt totalförsvar. Civilförsvaret har främst betydelse för medborgarnas skydd i krig. Det spelar därför enligt kommitténs mening en avgörande roll för att stärka befolkningens motståndsvilja. Försvarskom-

mittén vill understryka, att ett väl rustat civilförsvaret på ett viktigt sätt medverkar till att fylla försvarets huvuduppgift att verka fredsbevarande. Kommittén har inte funnit, att de hittillsvarande utvecklingstendenserna beträffande militärtekniken tyder på att väsentliga ändringar bör göras i de uppgifter och den organisatoriska ram som statsmakterna genom besluten år 1956 och 1959 angivit för civilförsvaret. Nämnda beslut bör alltjämt ligga till grund för civilförsvarets verksamhet och uppbyggnad samt för bedömningen av kostnaderna för att åstadkomma uppbyggnaden.

Statsmakterna har inte ännu tagit ställning till kostnaderna för civilförsvarets uppbyggnad.

Civilförsvarsstyrelsens framställning om förkortad uppbyggnadstid för civilförsvaret, syftande till att huvuddelen av materielen skulle anskaffas redan till 1967, har för prövning överlämnats till kommittén. Försvarskommittén har bedömt, att de personella och organisatoriska förutsättningarna för så snabb uppbyggnad icke förefinns.

Försvarskommittén har för sin del funnit det angeläget att sådana resurser ställs till civilförsvarets förfogande att 1959 års principbeslut i huvudsak kan genomföras under 1960-talet. En väsentlig förutsättning härför bedömer kommittén vara att civilförsvarsstyrelsens planering och anskaffningsverksamhet kan fotas på en av statsmakterna för en längre period angiven kostnadsram. Härigenom bör det bli möjligt att koordinera åtgärder för rekrytering och utbildning av personal med materielanskaffning m. m., så att civilförsvarets successiva uppbyggnad kan ske på bästa sätt från såväl beredskaps- som ekonomiska synpunkter. Försvarskommittén har även ansett det angeläget, att anslagsutvecklingen under uppbyggnadsperioden blir så jämn som möjligt och anpassas till kostnaderna på längre sikt för det uppbyggda civilförsvarets vidmakthållande. Totalkostnaderna måste vidare anpassas till en nivå, som vid en avvägning mot andra angelägna behov ter sig försvarlig från statsfinansiell synpunkt.

Med dessa utgångspunkter har kommittén funnit, att civilförsvarets uppbyggnad bör genomföras i en takt som i huvudsak svarar mot det av civilförsvarsstyrelsen på kommitténs uppdrag undersökta alternativet 740. Totalkostnaderna under uppbyggnadsperioden inger emellertid betänkligheter. Kommittén har därför prövat olika vägar att begränsa medelsbehoven under de närmaste budgetåren utan att försena takten i civilförsvarets uppbyggnad.

Som en åtgärd i detta syfte har inom kommittén övervägts ett system med beställningsbemyndiganden av den typ som tillämpas vid krigsmaktens materielanskaffningar. Kommittén har funnit betydande fördelar vara förknippade med denna form av anslagsteknik och har därför vid sitt ställningstagande till kostnaderna för civilförsvaret utgått från att tekniken tillämpas för civilförsvarets materielbeställningar. Vidare har förutsatts att system med investeringsbemyndiganden tillämpas för anordnande av

skyddsrum och branddammar. Enligt kommitténs mening är det därvid erforderligt att en ekonomisk långsiktsram fastställs för civilförsvarets materielanskaffningar och skyddsrummbyggnad.

Försvarskommittén har prövat förutsättningarna att anskaffa viss materiel först vid mobilisering och därigenom begränsa fredsanskaffningen. Den förhållandevis blygsamma ekonomiska vinsten av ett sådant förfarande står dock ej enligt kommitténs mening i rimlig relation till de stora nackdelarna från planläggnings- och beredskapssynpunkter. Kommittén vill således ej förorda, att man för att något reducera kostnaderna tillgriper ifrågavarande möjlighet.

På anförda skäl har försvarskommittén ansett sig böra föreslå, att anslagen för civilförsvaret uppföres med följande belopp (i fasta priser) för de närmaste fyra budgetåren 90, 94, 97 och 97 miljoner kronor. Försvarskommittén bedömer, att denna ram skall göra det möjligt att påbörja uppbyggnaden av civilförsvaret i huvudsaklig överensstämmelse med vad civilförsvarsstyrelsen förutsatt beträffande utredningsalternativet 740. I förhållande till civilförsvarsstyrelsens förslag bör dock enligt kommitténs mening viss förskjutning göras till förmån för skydd åt befolkningen.

Försvarskommittén har ansett sig icke böra ta ställning till avvägningen i detalj mellan olika utgiftsändamål eller till den turordning i vilken dessa bör tillgodoses inom den angivna kostnadsramen. För att belysa möjligheterna att genomföra 1959 års principbeslut under 1960-talet har kommittén låtit utarbeta ett utkast till budgetplan för civilförsvaret. Detta fogas till kommitténs betänkande såsom bilaga.

Enligt företedda behovsberäkningar kan inom den av försvarskommittén förordade kostnadsramen civilförsvarets uppbyggnad enligt 1959 års principbeslut icke vara avslutad förrän åren närmast efter 1970. Såsom förut nämnts har civilförsvarsstyrelsen anmält medelsbehov utöver ramen för principbeslutet. Försvarskommittén har ansett, att de senare sålunda anmälda objekten för närvarande bör ges lägre prioritet än de som innefattas i principbeslutet. Kommittén har därför icke beräknat medel för dessa ytterligare ändamål.

Bland de objekt, för vilka medel ej inräknats, ingår anskaffning av skyddsmasker för hela befolkningen. Kommittén vill dock framhålla att den anser nämnda anskaffning vara från skyddssynpunkt och kanske ej mindre från psykologisk synpunkt synnerligen önskvärd. Enligt inhämtade upplysningar är emellertid de tekniska problem som sammanhänger med konstruktion och tillverkning av skyddsmasker för civilbefolkningen i dess helhet ännu ej lösta. Anledning saknas därför att nu ta ställning till när en anskaffning bör ske. Kommittén finner det emellertid angeläget att utvecklings- och konstruktionsarbetet fortsättes med sikte på att snarast skaffa underlag för ett sådant ställningstagande. Det bör därefter ankomma på statsmakterna att i sedvanlig ordning förutsättningslöst pröva anskaffningsfrågan.

8. Sammanfattning av försvarskommitténs förslag

Huvudpunkterna i försvarskommitténs förslag rörande krigsmaktens och civilförsvarets allmänna inriktning, omfattning och kostnader under budgetåren 1963/64—1966/67 kan sammanfattas enligt följande.

1. Den målsättning för det militära försvaret som fastställdes genom 1958 års försvarsbeslut skall alltjämt upprätthållas och ligga till grund för planering, inriktning och materielplaner. Kommittén har emellertid funnit det vara möjligt att med bibehållen målsättning för förestående fyraårsperiod reducera det av överbefälhavaren härför angivna basbeloppet.

2. För budgetåret 1963/64 bör kostnaderna för det militära försvaret bestämmas till ett basbelopp av 3 780 miljoner kronor i 1962 års priser och löneläget för statsanställda från och med den 1 januari 1963. I det angivna beloppet ingår 183 miljoner kronor som kompensation för inträffade pris- och löneförändringar, 57 miljoner kronor för förbättrade värnpliktsförmåner samt 30 miljoner kronor för färdigställande av Muskövarvet.

Till det överenskomna basbeloppet skall årligen läggas 2½ % för teknisk utveckling. Löne- och prisförändringar skall beaktas enligt för närvarande gällande grunder.

Utänför kostnadsramen regleras investeringar i försvarets fabriksfond. I övrigt bibehålles hittillsvarande grunder för reglering av kostnadsramen med hänsyn till besparingar eller nya uppgifter.

3. Kommittén har vid den i punkt 1 angivna reduktionen förutsatt dels att vissa byggnads- och anläggningsarbeten för totalt cirka 20 miljoner kronor per år icke skall utföras annat än om så erfordras för avhjälpande av inträffad arbetslöshet, dels att ställningstagande till olika objekt inom försvarsgrenarnas materielanskaffning m. m. uppgående till tillhoppa cirka 65 miljoner kronor per år kan tills vidare uppskjutas utan väsentlig nedsättning av den omedelbara försvareffekten.

4. Enligt försvarskommitténs uppfattning bör i god tid före fyraårsperiodens utgång statsmakterna låta företa nya utredningar rörande försvarets totalkostnader för kommande år och därvid överväga såväl basbeloppens som utvecklingsprocentens storlek. Försvarskommittén understryker att statsmakterna vid detta övervägande skall vara helt obundna. Anskaffningsverksamheten under perioden bör alltså inriktas efter en kostnadsram med basbeloppet 3 780 miljoner kronor.

Det militära planeringsarbetet bör inför ifrågavarande utredningar bedrivas så, att ett fullständigt underlag föreligger för ett kommande ställningstagande till olika kostnadsalternativ utformade bland annat enligt de på försvarskommitténs uppdrag utarbetade alternativen »3 600» och »3 460».

5. Kommitténs förslag beträffande de värnpliktigas förmåner innebär i huvudsak följande. Lägsta penningbidraget (för värnpliktig under första tjänstgöring) höjes från 2 kronor 75 öre till 4 kronor. Ett uttryckningsbidrag om 200 kronor skall utgå härutöver till värnpliktig efter fullgjord första tjänstgöring. Antalet fria resor för sådan värnpliktig ökas från tre till fem. Övriga penningbidrag och premier höjes i relation till höjningen av lägsta penningbidraget. Kommittén räknar vidare med att familjepeningens maximalbelopp höjes med i genomsnitt 25 %.

6. De uppgifter och den organisatoriska ram som statsmakterna genom beslutet år 1956 och 1959 angivit för civilförsvaret skall allttjämt ligga till grund för dess verksamhet och uppbyggnad. Försvarskommittén understryker, att ett väl rustat civilförsvaret på ett viktigt sätt medverkar till att fylla försvarets huvuduppgift att verka fredsbevarande. Kommittén föreslår en kostnadsram för civilförsvaret om totalt 378 miljoner kronor för den kommande fyraårsperioden. Summan bör fördelas med följande årliga belopp 90, 94, 97 och 97 miljoner kronor.

BILAGA

P. M. med utkast till budgetplan för civilförsvaret

Förevarande utkast, som på 1962 års försvarskommittés uppdrag uppgjorts av dess sekretariat, avser att belysa möjligheterna att genomföra huvuddelen av 1959 års principbeslut rörande civilförsvaret under 1960-talet. Anslagen under budgetåren 1963/70 bör därvid icke överstiga 740 miljoner kronor. Det har förutsetts, att anslagsnivån under perioden skall hållas relativt jämn. Anslagsnivån vid periodens slut skall anpassas till den nivå som bedöms sannolik efter genomförd uppbyggnad.

Utkastet har uppgjorts med ledning av civilförsvarsstyrelsens förslag i dess anslagsäskanden för budgetåret 1963/64 och material som av civilförsvarsstyrelsen överlämnats till försvarskommittén. I sina petita räknar styrelsen med en fullständig uppbyggnad av 1959 års principorganisation under en sjuårsperiod, omfattande budgetåren 1960/67 (förkortad uppbyggnad). Styrelsen har vidare för kommittén redovisat kostnaderna för en motsvarande uppbyggnad under en tioårsperiod 1960/70. När i det följande talas om fullständig uppbyggnad åsyftas detta förslag. Slutligen har styrelsen till försvarskommittén överlämnat utredning rörande civilförsvarets utformning inom kostnadsramarna 740 (i det följande benämnd alt. 740) och 495 miljoner kronor för budgetåren 1963/70.

Kostnaderna för civilförsvaret uppdelas i det följande i *grundkostnader* och *uppbyggnadskostnader*. Som grundkostnader, vilkas storlek antas vara relativt oberoende av takten i civilförsvarets uppbyggnad, upptas avlöningar och omkostnader för civilförsvarsstyrelsen, forsknings- och försöksverksamhet, utbildning och övningar, förvaring och underhåll av materiel samt självskydd och bidrag till frivilliga organisationer. Uppbyggnadskostnaderna utgöres av anslag till anskaffning av materiel, till skyddsrum och branddammar samt medel under kapitalbudgeten.

I civilförsvarets kostnader är inte inräknade kostnader för den regionala organisationen vid civilbefälhavarna och länsstyrelserna, för närvarande ca 9,6 miljoner kronor årligen.

Grundkostnaderna per budgetår anges av civilförsvarsstyrelsen till (5,0 + 0,4 + 19,0 + 5,5 + 1,5 =) 31,4 miljoner kronor såväl i alt. 740 som vid fullständig uppbyggnad. Civilförsvarsstyrelsen anser att grundkostnaderna kan upptas med oförändrat belopp under hela perioden 1963/70. Därefter anses det dock bli nödvändigt att höja anslaget till förvaring och underhåll av materiel med ca 0,6 mkr till följd av den då stora mängden telemateriel.

Av *uppbyggnadskostnaderna* är materielanskaffningen den dominerande posten.

Enligt civilförsvarsstyrelsens anslagsäskanden kostar det 413 miljoner kronor att genomföra materielplanen. I beloppet ingår 32 miljoner kronor för internat- och flyktingutrustning. Däremot har ej inräknats 23 miljoner kronor för beklädnad åt civilförsvarets personal och ej heller 56 miljoner kronor för skyddsmasker åt hela befolkningen. Materielplanen bör enligt civilförsvarsstyrelsen därför omfatta (413 + 23 + 56 =) 492 miljoner kronor. Dessa siffror gäller vid förkor-

tad uppbyggnad (1960/67). Vid fullständig uppbyggnad (1960/70) tillkommer 4,5 miljoner kronor för ersättning m. m. av viss utbildningsmateriel. Totalsumman blir härigenom ca 497 miljoner kronor.

Statsmakternas principbeslut rörande civilförsvaret år 1959 kan sägas omfatta materielplanens 413 miljoner kronor minskad med ca 32,5 miljoner kronor för internat- och flyktingutrustning och ökad med ca 4,5 miljoner kronor för ersättning av viss utbildningsmateriel, d. v. s. totalt 385,5 miljoner kronor.

Anskaffning av beklädnadsutrustning för civilförsvarets personal har ansetts ha hög prioritet. Det kan dock ifrågasättas om en sådan anskaffning kan inrymmas inom en kostnadsram som i huvudsak svarar mot principbeslutets. Å andra sidan torde det vara nödvändigt att inom given kostnadsram för civilförsvaret begränsa materielanskaffningen under perioden. Civilförsvarsstyrelsen har i alt. 740 icke upptagit medel för anskaffning av en miljon skyddsmasker (ca 17,5 miljoner kronor) och dosimetrar (ca 11,5 miljoner kronor). Godtages dessa inskränkningar, sjunker kostnaderna för materielanskaffning till 356,5 miljoner kronor. Om denna ram höjs med 7,5 miljoner kronor till 364 miljoner kronor, kan anskaffningen av beklädnadsutrustning inrymmas under förutsättning att anskaffningen av reservmateriel reduceras till hälften av vad civilförsvarsstyrelsen förutsatt. Återhållsamhet i sistnämnda hänseende synes välbetänkt bland annat med hänsyn till att fast beräkningsunderlag för anskaffningen av reservmateriel icke synes föreligga.

Den förut nämnda kostnadsramen, 364 miljoner kronor, omfattar med de angivna undantagen hela materielplanen enligt 1959 års principbeslut. Däremot ingår inte medel för behov till vilka statsmakterna icke tagit ställning, d. v. s. anskaffning av utrustning för internat och mottagningsplatser för flyktingar (ca 32,5 miljoner kronor) samt av skyddsmasker för hela befolkningen (ca 56 miljoner kronor). Av civilförsvarsstyrelsen anmälda behov, som ej kan tillgodoses före 1970, utgör således (17,5 + 11,5 + 15,5 + 32,5 + 56,0 =) 133,0 miljoner kronor.

I syfte att ytterligare begränsa behovet av anslagsmedel under perioden bör övervägas att införa ett system med beställningsbemyndigande av den typ som för närvarande tillämpas på huvuddelen av krigsmaktens materielanskaffningar. Härrom må anföras följande. Vid beställning av materiel betalas som regel $\frac{1}{3}$ i förskott i samband med beställningen. Resterande $\frac{2}{3}$ av betalningen erlägges senast i anslutning till leveransen. För en del materielslag kan leverans påräknas under samma budgetår som beställning utlägges, medan det för andra materieltyper kan ta upp till tre år innan slutleverans sker. I sistnämnda fall blir således slutbetalningen aktuell först tre budgetår efter det beställning skett. Om all materiel skall vara beställd före den 1/7 1970 erhålls följande bemyndigande- och anslagsprogram.

	63/64	64/65	65/66	66/67	67/68	68/69	69/70	70/71	71/72	72/73	S:a
Beställningsbemyndigande . . .	70	50	50	50	50	50	44				364
Anslag	40	44	46	44	43	42	39	33	25	8	364

¹ 385,5 mkr (= principbeslut) — 17,5 (skyddsmasker) — 11,5 (dosimetrar) — 15,5 (reservmateriel) + 23 (beklädnad) = 364.

Efter budgetåret 1969/70 kommer att erfordras beställningsbemyndiganden dels för civilförsvarets vidmakthållande (omsättning och modernisering av materiel), dels ev. för ej tillgodosedda behov enl. tidigare redovisning (totalt 133 miljoner

kronor), dels ock för nya behov som kan uppstå på grund av framtida utveckling.

Kostnaden för civilförsvarets vidmakthållande i vad avser omsättning och modernisering av materiel kan enligt uppgifter från civilförsvarsstyrelsen för närvarande preliminärt uppskattas till totalt ca 25 miljoner kronor per år enligt följande specifikation.

Ersättningsanskaffning av materiel på grund av åldring

	mkr
(a) för civilförsvarets kårer (exkl. radiomateriel) — 4 % av totalsumman inkl. materiel för krigsuthållighet	9,20
(4 % är genomsnittet, viss materiel behöver ej omsättas, medan annan materiel har högre procenttal)	
(b) radiomateriel, beräknad livslängd 12 år — 8,5 %	4,16
(c) alarmeringsmateriel — 3 %	0,45
(d) skyddsmasker (2 miljoner st.) — 5 %	1,50
Utbildningsmateriel och ersättningsanskaffning av motorfordon	1,50
Omsättningskatt, kontroll och frakt, m. m.	2,76
	19,57
För att möta uppstående behov på grund av den framtida krigföringens utveckling, teknikens utveckling m. m. bedöms komma att erfordras ett tillägg = 1 % av det totala materielvärdet (600 mkr)	6,0
	Totalsumma 25,6

Kostnaderna för anordnande av skyddsrum bestrides för närvarande från reservationsanslag. I sina petita för nästa budgetår har civilförsvarsstyrelsen föreslagit en omläggning av anslagstekniken. Enligt styrelsens förslag skall skyddsrumbyggen varje år få sättas igång inom ramen för ett av statsmakterna bestämt investeringsbemyndigande. Över riksstatsanslaget kommer härvid endast utbetalningarna att regleras. Anslaget föreslås därför skola uppföras som förslagsanslag. Det förslag som framlägges i det följande bygger på den förutsättningen att anslagstekniken läggs om i huvudsaklig överensstämmelse med civilförsvarsstyrelsens förslag.

Kostnaderna för att anordna skyddsrum i den omfattning som 1959 års principbeslut avsåg, beräknar civilförsvarsstyrelsen till totalt ca 400 miljoner kronor, varav i statsbidrag ca 218 miljoner kronor inklusive drift av skyddsrum. När man bedömer hur stor del av sistnämnda belopp som behöver disponeras under de närmaste sju budgetåren bör beaktas att kommunerna erhåller $\frac{3}{4}$ av det aktuella statsbidraget i förskott och återstoden när skyddsrumbygget är färdigställt. Om investeringsbemyndiganden om sammanlagt 218 miljoner kronor lämnas med ungefär samma belopp varje år skulle detta grovt bedömt medföra utbetalningar under budgetåren 1963/70 om ca 175—185 miljoner kronor, medan ca 40 miljoner kronor skulle utfalla till betalning efter budgetåret 1969/70.

I alt. 740 har civilförsvarsstyrelsen avsett 115,6 miljoner kronor för skyddsrum. Om summan för materielanskaffning såsom ifrågasatts ovan minskas något i förhållande till styrelsens förslag, blir det möjligt att avse något ökade anslag för skyddsrumbyggnad, totalt ca 125 miljoner kronor under tiden 1963/70. Under denna förutsättning är följande investeringsprogram rimligt.

¹ Här har hänsyn endast tagits till *civilförsvarets* kostnader. Det bör observeras att av kostnaderna för befolkningsskyddsrum ca 40 miljoner kronor kommer att belasta andra delar av statsverket, huvudsakligen affärsverken.

	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	S:a
Investeringsbemyndigande	20,0	20,0	20,0	20,0	22,0	24,0	24,0	150,0
Anslag	14,5	16,0	17,0	18,0	19,0	20,0	20,2	124,7

I detta fall kommer således 25,3 miljoner kronor i investeringsbemyndigande att sakna täckning av betalningsanslag under perioden. Av planen för anordnande av skyddsrum på 218 miljoner kronor skulle efter 1969/70 återstå ca 93 miljoner kronor. Med en anslagstilldelning om ca 20 miljoner kronor för budgetår skulle således anslag behöva tillföras fram till och med budgetåret 1974/75. Civilförsvarsstyrelsen bedömer att det efter 1969/70, till vilken tidpunkt den nuvarande planen är framförd, med stor sannolikhet blir nödvändigt att påbörja ett om- och nybyggnadsprogram för anläggningar som då är äldre än 20 år. Byggnad av trafik- och skolskyddsrum anses också få fortsatt aktualitet i framtiden. Behovet av anslag även efter uppbyggnadsperiodens slut anges till totalt ca 20 miljoner kronor/år, inkluderande drift av skyddsrum.

Planerna för utbyggnad av branddammar är ännu inte färdiga hos civilförsvarsstyrelsen. Detta kan tala för att det totala anslagsbehovet bedömes med försiktighet. I prop. 1959: 114 beräknades 37 miljoner kronor för anordnande av branddammar. Omräknat i 1961 års prisläge innebär detta ca 41 miljoner kronor. Hittills har beviljats 5,0 miljoner kronor, varför ytterligare 36 miljoner kronor erfordras för att genomföra 1959 års principbeslut i förevarande hänseende.

Det genom principbeslutet antagna branddammsprogrammet täcker dock ej enligt civilförsvarsstyrelsens mening behovet. För att genomföra utbyggnad av erforderliga branddammar erfordras enligt styrelsens beräkningar totalt 47,5 miljoner kronor. Civilförsvarsstyrelsen anser dessutom, att sedan det nuvarande branddammsprogrammet är genomfört blir det med hänsyn till ny eller för-

Kostnader för civilförsvaret

Objekt	63/64	64/65	65/66	66/67	67/68	68/69	69/70	S:a 63/70	70/71	71/72	72/73
Grundkostnader											
Uppbyggnadskostnader	31,4	31,4	31,4	31,4	31,4	31,4	31,4	219,8	32,0	32,0	32,0
Materiel . . .	43,0	44,0	46,0	44,0	43,0	42,0	39,0	¹ 2301,0	33+3	25+5	8+17
Skyddsrum	14,5	16,0	17,0	18,0	19,0	20,0	20,2	² 124,7	20,0	20,0	20,0
Branddammar	0,5	2,0	2,0	3,0	3,0	3,0	4,0	⁴ 17,5	4,0	4,0	4,0
Kapitalbudget . . .	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,4	4,0			
Summa	90,0	94,0	97,0	97,0	97,0	97,0	95,0	667,0	92,0	86,0	81,0

¹ Här ingår ett engångsanslag om 3 miljoner kronor för utbildningsanordningar m. m.

² Totalt beställningsbemyndigande om 364 miljoner kronor, varav 66 miljoner kronor saknar täckning av anslag.

³ Totalt investeringsbemyndigande om ca 150 miljoner kronor, varav ca 25 miljoner kronor saknar täckning av anslag.

⁴ Totalt investeringsbemyndigande om ca 22 miljoner kronor, varav 4,5 miljoner kronor saknar täckning av anslag.

ändrad tätortsbebyggelse aktuellt med ytterligare branddammar. Det årliga anslagsbehovet uppskattas på grund därav till ca 1,0 miljon kronor efter uppbyggnadsperiodens slut.

Anläggandet av branddammar sker i kommunernas regi. Staten står för $\frac{2}{3}$ av totalkostnaderna. Av denna del lämnas $\frac{3}{4}$ i förskott och återstoden när arbetena färdigställt. Anslagstekniken beträffande branddammar förutsättes vara densamma som nyss angivits beträffande skyddsrum. Även ifråga om branddammar synes ett något större investeringsprogram kunna påbörjas under perioden 1963/70 än vad som erfordras i anslag.

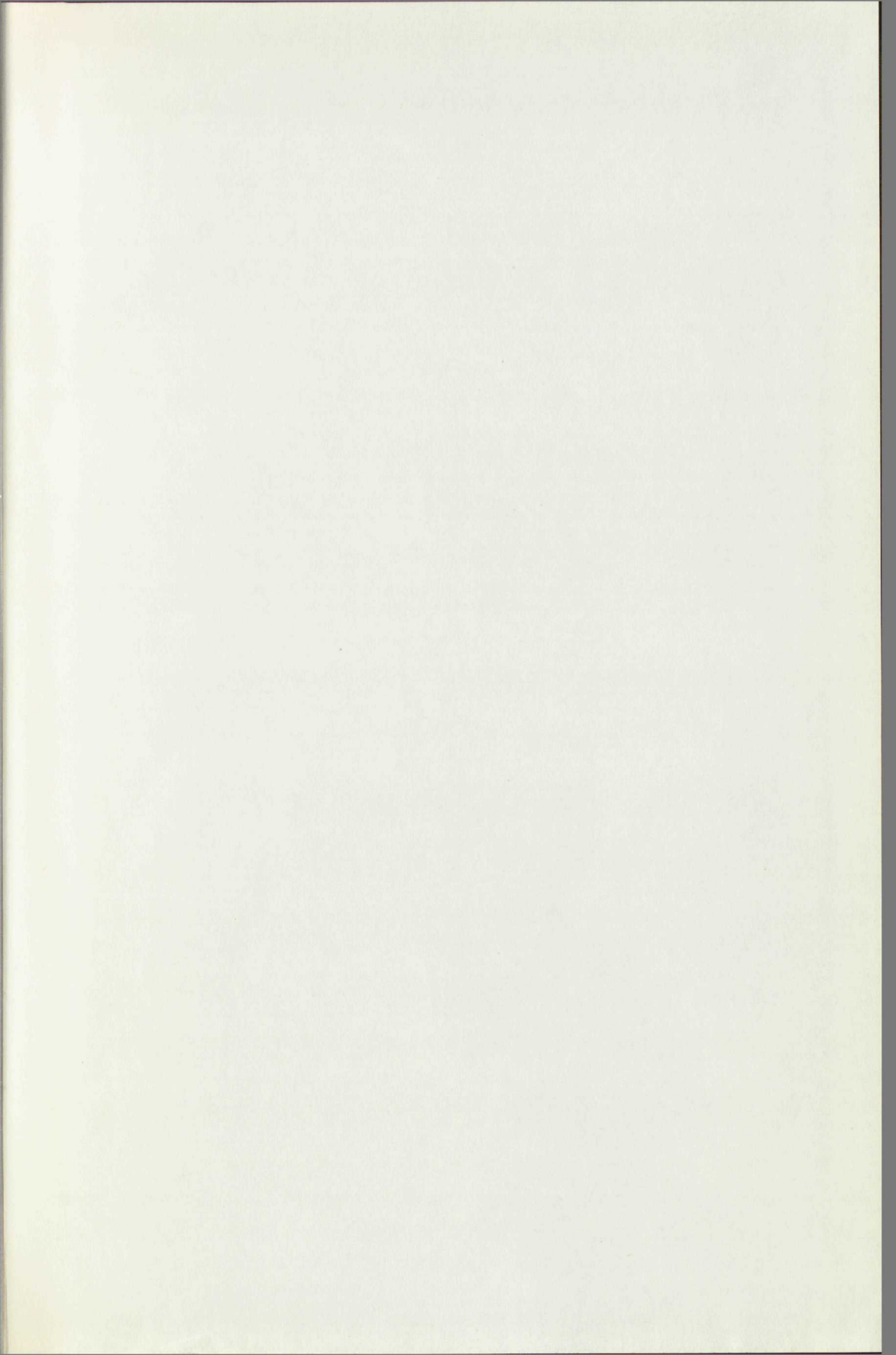
Osäkerhet föreligger beträffande behovet av branddammar, innan planerna slutligt utarbetats av civilförsvarsstyrelsen i samråd med kommunerna. Det har därför ansetts motiverat att tills vidare räkna med något lägre belopp för ifrågasvarande ändamål under de närmaste åren. Fördelning av medel på olika budgetår synes kunna göras så att man lägger in lämpliga belopp för de olika budgetåren för att totalt sett erhålla en lämpligt avvägd kostnadsserie för hela civilförsvaret.

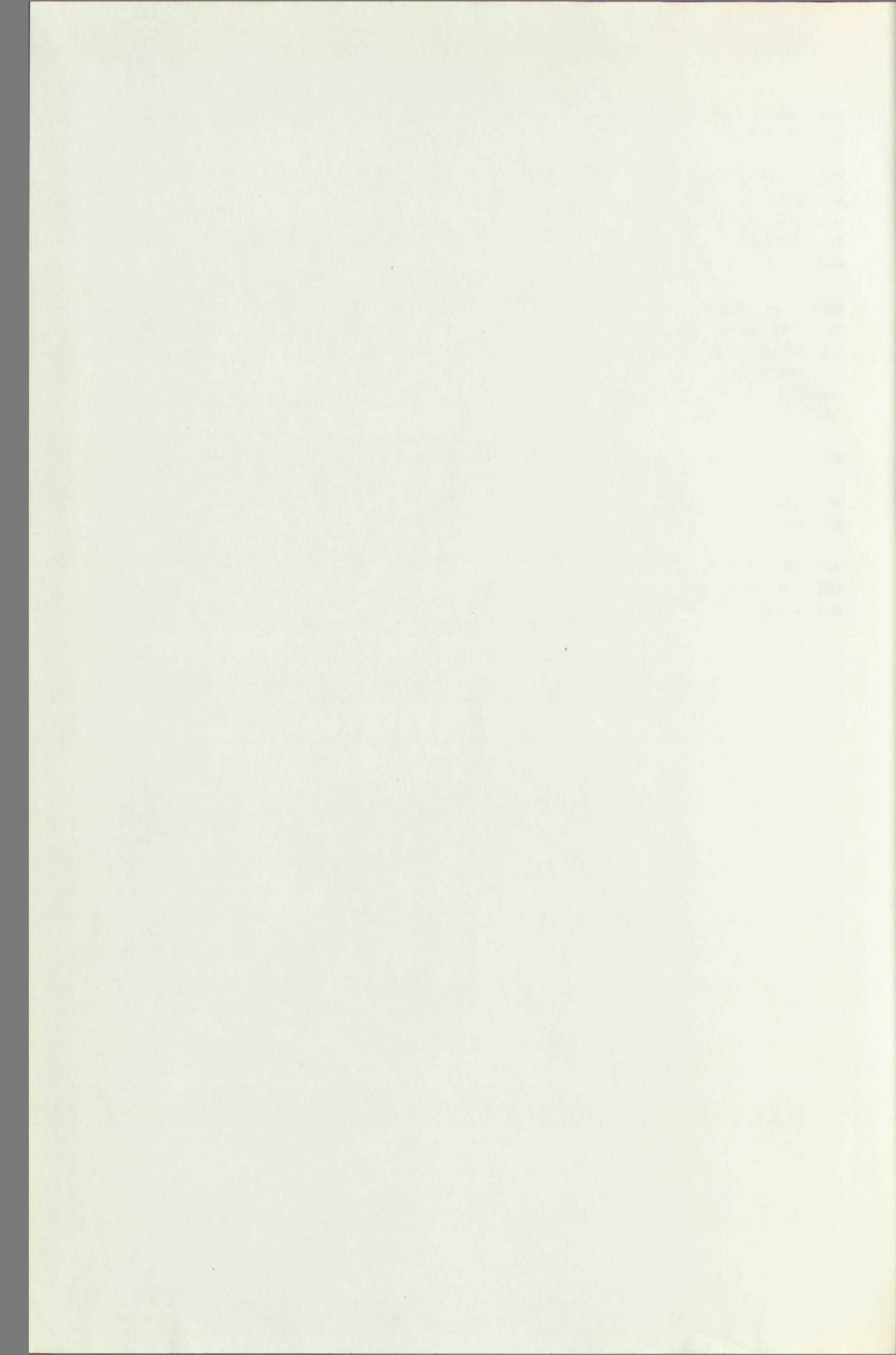
Vad nyss sagts rörande fördelning av medel för branddammar torde även gälla beträffande fördelning av medel under *kapitalbudgeten*.

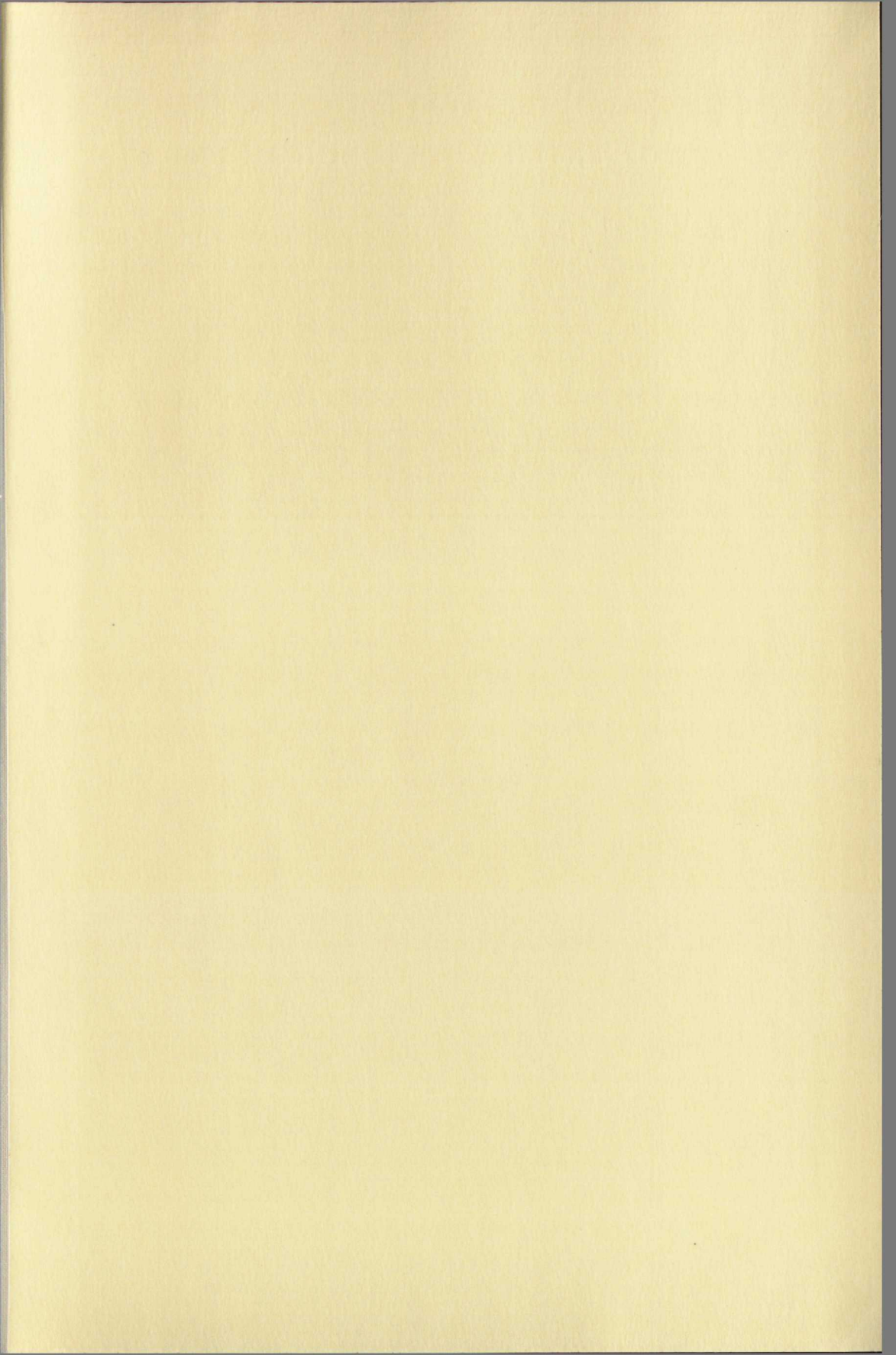
Med utgångspunkt i det anförda har en kostnadsserie (beloppen i miljoner kronor) för tioårsperioden 1963/73 enligt tabell å s. 129 bedömts vara möjlig (prisläge andra halvåret 1961).

Kostnadsserien innebär i förhållande till innevarande års riksstat en begynnelsenhöjning om ca 18,8 miljoner kronor, d. v. s. totalt 131,6 miljoner kronor för tiden 1963/70. Totalt blir det en höjning med 168,6 miljoner kronor för perioden 1963/64—1969/70.

År	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	Totalt
1. Anslag till branddammar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2. Anslag till skyddsrum	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
4. Anslag till kapitalbudget	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
5. Anslag till driftbudget	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
6. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
7. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
8. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
9. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
10. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
11. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
12. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
14. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
15. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
16. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
17. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
18. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
19. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
20. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
21. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
22. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
23. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
24. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
25. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
26. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
27. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
28. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
29. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
30. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
31. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
32. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
33. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
34. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
35. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
36. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
37. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
38. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
39. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
40. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
41. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
42. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
43. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
44. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
45. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
46. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
47. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
48. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
49. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
50. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
51. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
52. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
53. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
54. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
55. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
56. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
57. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
58. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
59. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
60. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
61. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
62. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
63. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
64. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
65. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
66. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
67. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
68. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
69. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
70. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
71. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
72. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
73. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
74. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
75. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
76. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
77. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
78. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
79. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
80. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
81. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
82. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
83. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
84. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
85. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
86. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
87. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
88. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
89. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
90. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
91. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
92. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
93. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
94. Anslag till andra ändamål	0,0	0,0	0,0	0,0							

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Utrikesdepartementet

Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov. [3]
Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen. [4]

Försvarsdepartementet

Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67. [5]

Ecklesiastikdepartementet

En teknisk institution inom Stockholms universitet. [1]

Inrikesdepartementet

Kommunalförbundens lånerätt. [2]